

Str.

7: „*Vlast*“, *ta Sardouova a ta naše* — Fejeton je alegorií vývoje českého národního života od začátku 60. let minulého století, především politického boje s potlačovatelskými snahami rakouské vlády, jež byla v podstatě nástrojem německých liberálně buržoasních kruhů. Pádu absolutismu, jehož politický vůdce dr. Alexandr Bach (1813—93) byl po abdikaci jmenován vyslancem v Římě, předcházela léta persekuce českého života ze strany rakouských úřadů; typickými reprezentanty byrokracie byli např. pražský policejní president Päumann a komisař Dederer. Ještě r. 1860 byli stíháni studentští účastníci manifestace o svatojanských slavnostech za to, že se tam zpívaly písně Hej Slované a Kde domov můj? (Klepy I, str. 16). Říjnovým diplomem z r. 1860 se císař zavázal dodržovat konstituční zásady a práva slovanských národností a politické ovzduší se uvolnilo. Ústava z února 1861 (jejím tvůrcem byl Anton Schmerling, 1805—93, rakouský státní ministr, v l. 1861—65 ministerský předseda) však upevňovala pouze mocenské postavení především německé liberální buržoasie, a proto se po jejím oktrojování rozvinul ostrý politický boj mezi ní a vládnoucími kruhy ostatních rakouských národů, které využívaly jako opory národně osvobozenického hnutí lidu. K rozvoji národního života hospodářského i společenského značnou měrou přispěla i česká drobná buržoasie. Po vzoru Hlaholu (1861) vznikaly četné pěvecké spolky i na venkově. V Prozatímním divadle (1862) po první zazněla 30. května 1866 Smetanova Prodaná nevěsta. Na Řípu, na Kunětické hoře a na mnoha jiných místech byly pořádány velké národní slavnosti. 17. května 1862 se konala úspěšná národní loterie ve prospěch Zdeňky Havlíčkové, osiřelé dcery K. Havlíčka Borovského. Mohutnou demonstrací byl i pohřeb prvního českého primátora Prahy Františka Václava Pštrossa (1823—63). Manifestací národního uvědomění bylo i svěcení praporu Sokola pražského (1862) a četných jiných spolků, stejně jako důkazem kulturní vyspělosti byly velké slavnosti v r. 1864 k třístému výročí narození W. Shakespeara (Div. II, str. 297—299). Rozvoj českého veřejného života vyvolával protitlak ze strany rakouských úřadů. Typickým představitelem byrokracie se stal dvorní rada rytíř Jaroš z Adlerhorstu, vrchní státní zástupce v Praze. R. 1862 byl po první žalářován mladočeský politik a šéfredaktor *Nár. listů* dr. Julius Grégr (1831—96); jeho

uvěznění bylo záminkou k manifestaci proti persekuci českého tisku. Ve válce Rakouska s Pruskem v r. 1866 utrpěli sborový generál Eduard hr. Clam-Gallas (1805—91) a vrchní velitel rakouského vojska Ludwig von Benedek (1804—81) několik porážek. Úřední místa se snažila omluvit Benedekovu porážku u Hradce Králové 3. 7. 1866 „tajným“ plánem. Vyrovnaní rakousko-uherské v r. 1867 se setkala s prudkým odporem utlačovaného českého národa. Výrazem nespokojenosti české buržoasní politiky byla mimo jiné cesta vedoucích českých osobností do Moskvy. Nejostřejším projevem českých politiků proti dualismu byla tzv. deklarace z 22. srpna 1868, v níž čeští poslanci odůvodnili nemožnost své účasti nejen v říšské radě, nýbrž i na českém sněmu. Boj českého lidu po r. 1867 spojoval myšlenku svobody národní se svobodou sociální. Byly pořádány tábory lidu, masové demonstrace a průvody na památná místa. Když lidové hnutí začínalo nabývat rysů revolučních a docházelo ke srážkám dělnictva s vojskem a policií, vyhlásila vláda v říjnu r. 1868 výjimečný stav, jenž zrušil platnost ústavních svobod. Za správce Čech byl ustanoven podmaršálek baron Koller. Proti spolčování a shromažďování byly zavedeny přísné represálie, české noviny byly zastavovány, žurnalisté vězněni; v tiskových přích ostře proti Čechům vystupoval státní zástupce Hlaváček. Neutěšené finanční hospodářství, jež už v 60. letech šlo k úpadku, měly zachránit nové daně a přírážky, tvrdě vymáhané na venkově vojenskými exekucemi, při nichž zvláště pomáhali uherští husaři; *Vlast* — historické drama franc. spisovatele Victoriena Sardoua (1831—1901), hrané po prvé v Prozatímním divadle 9. ledna 1870; *v té tabatěrce na nábřeží* — v Prozatímním divadle, postaveném r. 1862 na býv. Františkově nábřeží proti Žofínu; bylo malé, asi pro 1200 diváků; *klerikálně-feudální svůj jazyk* — narážka na útoky německé liberální žurnalistiky na národní hnutí, které ztotožňovala s reakčním programem feudálních a klerikálních politických kruhů; *Fadějev* — Rostislav Andrejevič F. (1824—83), ruský generál a spisovatel. R. 1870 vyšla v nakladatelství dr. Ed. Grégra brožurka Generál Fadějev o záležitostech východní a slovanské. Východní otázka je podle Fadějevovy úvahy co do podstaty všeslovanská. Hlavním protivníkem Ruska je Rakousko, přirozenými spojenci Ruska jsou Slované v Rakousku a Turecku. Rusko musí v nich všemi prostředky podporovat ideu panslavismu, zejména je třeba vyřešit otázku polskou. Rozptýlené slovanské kmeny musí být přesvědčeny, že nejde o zničení jejich národní individuality Ruskem, nýbrž o spojení s rodnými bratry dle zásad národnosti. Tiskovým soudem v Praze bylo 24. ledna 1870 další rozšiřování brožurky zakázáno pro velezrádnou povahu. Proti Fadějevově knížce polemisoval baron J. A. Helfert spiskem Rusko a Rakousko, vydaným ve Vídni; *Prager Zeitung* — oficiální vládní orgán, vycházející od r. 1744; *pražské německé divadlo* — dnešní divadlo J. K. Tyla; *vlast nemá pro*

- Němce v Čechách... významu!* — narážka na velkoněmeckou koncepci německých nacionalistů usilujících o splnutí Rakouska s jednotným Německem; *boj mezi Ormuzdem a Ahrimanem* — Ormuzd, v učení Zoroastrově bůh světla a dobra, vede stálý a nakonec vítězný boj s principem zla Ahrimanem;
- 8: *Ohrmuzzi* — Ormuzd; *bývalé Nové aleje* — později Ferdinandova, nyní Národní třída; *Macourek* — Josef M., divadelní malíř v l. 1864 až 1874; „*Já jsem Čech a kdo je víc*“ — vlastenecká báseň z Deklamovák, které vydával v l. 1837—44 obrozenský spisovatel František Jaromír Rubeš (1814—53); *Mecséry* — Karel M. de Tsóor, místodržitel v Čechách, od r. 1860 ministr policie; „*Rybičky, rybičky...*“ — patrně narážka na neúspěšnou plavbu parníku Mecséry z Prahy do Štěchovic při pokusech o paroplavbu na Vltavě v r. 1857 (Dr. S. Heller, *Z minulé doby II*, str. 154 n.); „*Frajtr Kalina*“ — postava chvástavého vysloužilce ze stejnojmenné básně Vítězslava Háška; *Barák* — Josef B. (1833—83), spisovatel a novinář, mladočeský politik; *Přerhof* — Heřman P. (1831—67), malíř a ilustrátor, deklamátor; *Konviktský sál* — někdejší zábavní a přednášková síň v Praze I, Bartolomějská ul.; *Šimáček* — František Š. (1834—85), novinář a nakladatel; *Novoměstské divadlo* — bylo vystavěno r. 1859 u býv. Koňské brány, v blízkosti dnešního Smetanova divadla; dřevěná stavba mohla pojmout 4000 diváků; 3000 diplomů „čestných občanů“ — viz fejeton ze dne 19. listopadu 1871 na str. 180—183;
- 9: *tři husaři jsou za krejcar* — narážka na drastický příklad vykořisťovatelské daňové politiky, kdy rolník, dlužící na daních jeden krejcar, dostal na exekuci tři husary. Musil je celé dva dni i s koňmi živit a každému husaru platit denně 25 krejcarů; *špinhaus* — někdejší pražská donucovací pracovna;
- 10: *Kanóny, kletby, jezovité, strašidla atd.* — R. 1864 vyhlásil papež Pius IX. pověstný sylabus, seznam hlavních novověkých bludů. Vatikánský koncil, jenž zasedal od r. 1869 a na němž měli rozhodující vliv jezuité, uveřejnil počátkem r. 1870 jedenadvacet kánonů čili ustanovení bludů, týkajících se církve Kristovy. Každý kánon končil slovy „budiž proklet“. Mnohé z kánonů musily být opraveny pro protesty některých vlád a pro silnou církevní opozici na koncilu, jež se stavěla zejména proti dodatku Pia IX. o papežské neomylnosti; *unterkanonier* — (doslova malý dělostřelec, kanonýrek), slovní hříčka s hodností „Oberkanonier“ v rakouské armádě; *Čech* — katolický politický týdeník, zal. r. 1864, od r. 1872 deník; *ozředlo čili špuntloch* — ozředlo podle Jungmannova Slovníku „díra hoření do sudu“; *Alkibiades* (450—404), nadaný, ale bezcharakterní athénský politik a vojevůdce. Po obvinění z náboženských a politických přehmatů uprchl do Sparty. Pčinil se o porážku athénské výpravy, později zrazoval Spartu. Protidemokratický převrat v Athénách mu umožnil návrat;
- 11: *Morituri sumus!* — Je nám souzeno zemřít!

- 12: *Brysach* — město v sev. Francii; *kapadocká Cezarea* — Caesarea, hlavní město starověké Kapadocie v Malé Asii; *sufragán* — světící biskup;
- 14: „*Rausch ne a Rausch ano*” — Koncem r. 1869 došlo v rakouské vládě ke krizi. „Ministerská většina” (Giskra, Herbst, Plener, Hasner, Brestl), představitelka radikálně nacionalistické skupiny německých liberálů, žádala v petici k císaři ostrý politický nátlak na českou opozici, kdežto umírněná menšina (Potocki, Taaffe, Berger) chtěla řešit českou otázku dohodou. Krize byla ukončena tak, že 1. února 1870 bylo jmenováno nové ministerstvo v čele s ryt. Hasnerem; tím byla posílena pozice německých nacionalistů. Proto česká veřejnost byla proti tomu, aby Sladkovský a Rieger přijali pozvání Hasnerova ministra vnitra Giskry k politickým rozhovorům o vyrovnání; *místo dvou jen jediná sněmovna?* — říšská rada se dělila na sněmovnu panskou a poslaneckou; panská byla vyhrazena zástupcům vysoké aristokracie a kléru, jmenovaným doživotně panovníkem, v poslanecké zasedali většinou zástupci velkoburžoasních kruhů, volení zemskými sněmy; *verwaltungsrat* — správní rada;
- 15: *napoleondor* — zlatý dvacetifrank s obrazem Napoleonovým; *Tausenau* — známý agent c. k. pražské policie (zemřel r. 1871); *výmínečný stav* — viz vstupní vysv. k str. 7; *Figaro* — vídeňský satirický časopis; *Bokelci* — povstalci v Dalmatsku v boce Kotorské v r. 1869. Bezprostředním důvodem k povstání byl nový rakouský branný zákon. Několikaměsíční boj skončil úspěchem povstalců; dostali i náhradu válečných škod; *pražští petardisté* — v noci na 11. červen 1869 byla před policejním ředitelstvím v Praze vypálena petarda. Čin byl označen za první nezdařený pokus „rozsáhlého tajného revolučního spiknutí v Praze”. Přelíčení s tajným spolkem Blaník, jehož cílem podle rozsudku bylo odtržení Čech od říše rakouské, se konalo od 31. ledna 1870. Hlavní obžalovaný Čeněk Kerber byl odsouzen na 10 let těžkého žaláře; *Kikeriki* — vídeňský humoristický časopis; *kolik dní dostane hrabě Hompesch* — počátkem ledna 1870 prošla novinami zpráva, že vyšetřování proti hraběti Hompeschovi (Hompešovi), který v r. 1869 svévolně postřelil občana Müllera, bude zastaveno, poněvadž poškozený, jenž prý dostal od hraběte velkou náhradu, své původní výpovědi odvolal. Po delších průtahách byl Hompesch odsouzen k jednomu roku vězení; *Josef Barák ...bydlel už leckde* — viz vysv. k str. 8; narážka na Barákova četná věznění. Svě životní osudy zachytil ve *Vzpomínkách*;
- 17: *Evoe jaro!* — V únoru 1870 pozval ministr Giskra české politiky k rozhovorům o vyrovnání. Podle německých listů mladočeši chtěli jít do Vídně, staročeši nesměli, poněvadž jim to feudálové zakázali. Sladkovský upustil od počátečního příslibu a připojil se k odmítavé odpovědi vypracované dr. Riegrem. Při této příležitosti napadly mladočeské Nár. listy orgány staročeků *Politik* a *Pokrok* jako

„listy feudální a ultramontánní“. Pokrok na oplátku vytkl Nár. listům chvalozpěvy vládních novin a přátelení s katol. Čechem. Politik i Pokrok nakonec odmítly rozlišování „staročechů“ a „mladočechů“; tzv. mladočeši „při vši dobré vůli a přes dlouholeté namáhání nejsou s to uskutečnit stranu“ (Pokrok 15. 3. 1870). V té době byla sice naše národní strana ještě jednotná, ale od r. 1863 se v ní projeví známky politické diferenciacce. Frakce staročeská (Neruda mluví o „druhé straně“), vedená Palackým a Riegrem, soustřeďovala finančně nejsilnější kruhy české buržoasie, jimž vyhovovala konservativní politická koncepce zejména v pozdějších letech, kdy se staročeši orientovali na spojenectví s feudály a klerikály. Mladočeská skupina se vytvořila z odporu proti konservativnímu programu strany staročeské. Hájila především zájmy české střední a drobné buržoasie, byla orientována liberálně a protiklerikálně. Jejími zakladateli byli Sladkovský a bratři Grégrové, patřil k ní Barák, hlásili se k ní Neruda a Smetana; *Evoe* — radostný výkřik, pův. při slavnostech boha Dionýsa; *Captatio benevolentiae femininae* — Získání ženské náklonnosti; *Už bude neomylným!* — dogma o papežské neomylnosti bylo vyhlášeno papežem Piem IX. v chrámě sv. Petra v Římě 18. července 1870 na veřejném zasedání Vatikánského koncilu; *Umělecká beseda* — sdružení českých umělců s odborem hudebním, literárním a výtvarným, zal. r. 1863;

- 18: J. S. Skrejšovský — Jan Stanislav S. (1831—83), žurnalista konservativní strany, vydavatel listů Politik a Pokrok; O. Zeithammer — Antonín Otakar Z. (1832—1919), profesor Akademického gymnasia, český konservativní politik; *Giskra* — Karl G. (1820—79), moravský Němec, advokát, jeden z vůdců nacionalistických německých liberálů a mluvčí protičeské politiky; „*manipulující feldvébl*“ — souvisí s hanlivými články listu *Neue freie Presse* (Klepy II, str. 174); „*svobodomyslné zasláno*“ — „hovorna“ Pokroku z 15. 3. 1870 přinesla článek „českého kněze“, který nepovažuje polemiku mezi Nár. listy a Pokrokem o církevní svobodomyslnosti a ultramontánství za vhodnou. Pokrok vystupoval proti papežské neomylnosti, jesuitům, celibátu atd. se stejnou bezohledností jako Nár. listy, takže autor zaslána skutečně neví, v čem by se oba listy v otázce svobodomyslnosti a demokratismu ve věcech církevních od sebe lišily; *po bitvě u Mentany* — Mentana, ital. město, u něhož byl 3. listopadu 1867 Garibaldi poražen vojskem francouzským a papežským, když se pokoušel dobýt Říma; *únorovka* — centralistická ústava z 26. února 1861; nejdůležitější zákonodárné úkoly přesunovala na dvoukomorovou říšskou radu, kdežto zákonodárná pravomoc zemských sněmů byla omezena. Volebním řádem zaručovala většinu Němcům a bohatým vrstvám; *má-li neb nemá-li milostpan velkostatkář být... vyloučen* — týká se vyloučení nebo nevyloučení velikých statků ze svazků místních obcí. Rieger hlasoval při projednávání této otázky na českém

- sněmu v r. 1863 pro návrh Clam-Martiničův, který umožňoval velkostatkářům dosáhnouti výlučného postavení; „*unbekannt wo*“ — „neznámo kde“;
- 19: *Dedera* — viz vysv. k str. 7; *superhumerales* — pláštěnka vyšších církevních hodnostářů; *Paragrafy na střeše* — veselohra franc. dramatika Victoriena Sardoua (Div. II, str. 512—514);
- 20: *Päumann* — viz vysv. k str. 7; *freiherr* — svobodný pán, baron; *ještě neuprositelněji mrtvé soudili, než ... Egyptané* — u starých Egyptanů se nad mrtvými konal soud, při němž 40 mužů zkoumalo život zemřelého. Byl-li zesnulý uznán spravedlivým, směl být slavně pohřben, v záporném případě mu byl odepřen čestný pohřeb; „*De mortuis nil bene nisi-*“ — „o mrtvých nic dobrého než —“, obměna latinského přísloví „*de mortuis nil nisi bene*“ — „o mrtvých nic než dobré“; *Riegrovu ... řeč „proti husám v Čechách“* — na druhém hospodářském sjezdu Království českého v Praze v březnu 1870;
- 21: *není pražádného rozdílu mezi ... programem staročechů a mladočechů* — viz vysv. k str. 17; *Clam-Martinič* — hr. Jindřich C.-M. (1826—87), velkostatkář, vůdce tzv. historické šlechty, klerikál; *o husách na Kapitole* — podle pověsti byl římský Kapitol kolem r. 390 př. n. l. zachráněn křikem hus, které probudily posádku, takže mohla ještě včas odrazit útok Galů; „*landeskind*“ — „dítě venkova“;
- 22: *revenons à notre Päumann!* — vraťme se k našemu Päumannovi!; „*Nur ein Menschenwort!*“ — „Jen pouhé lidské slovo!“; *Nové aleje* — viz vysv. k str. 8; „*verwaltungsrat*“ — viz vysv. k str. 14;
- 23: *Nepovolil mně ani vydávání zábavného časopisu* — Obrazů života; *Lili! cukr, na! ...* — Kinského báseň „Na smrt mého kanárka“ (Prvotiny 1816, str. 203 a n.); *Ramler* — Karl Wilhelm R. (1725—98), německý lyrik, překladatel římských básníků, např. Catulla;
- 24: *Nedělní kázání o tom pomlouvání a nactiutrání* — Nerudův fejeton se vztahuje ke zprávám Nár. listů o fanatickém působení některých kněží po českém venkově. Např. 26. března 1870 si stěžovaly, že otcové z řádu redemptoristů vyhrožují svým posluchačům peklem, ďábly, věčným zatracením a jinými hrůzami. Děkan Cibulka z Ústí n. Orl. a jeho kaplan páter František káží ve svých postních rozjímáních o zkaženosti divadel velkoměstských i maloměstských, o škodlivosti Matice lidu, novin atd.; *De modo bene vivendi* — O způsobu, jak dobře žít; *detractio fecit diabolus!* — utrání stvořil ďábel!; *Jeremiáš Droxelius* — Draxelius, Drexelius, Dräxl (1581—1638), něm. náboženský spisovatel; *caňk* — udidlo; *mundštuk* — nátrubek, udidlo; *hynšt* — hřebec, kuň;
- 25: *Sirach* — Jesus Sirach, apokryfická kniha Starého zákona; *Aelianus* — Aelianus Claudius, římský spisovatel z konce 2. stol. n. l., autor obsáhlého díla o živočišstvu; *Plinius* — Gaius Plinius Secundus (23 až 79), římský přírodopisec a odborný spisovatel; *chinenský* — čínský;

- Apelles* — řecký malíř z 2. pol. 4. stol. před n. l., dvorní umělec Alexandra Velikého; *regem Antigonum* — krále Antigona; Antigonos Monofthalmos (Jednooký), vojevůdce Alexandra Velikého a dědic jeho asijských držav;
- 26: *pajt* — krádež, plen;
- 28: J. S. Skrejšovský — viz vysv. k str. 18; „*also s' Karnickel hat angefangen*“ — tedy nikdo se nechce k tomu přiznat; „*mektub*“ — (tur.) list, dopis; Skrejšovského výpad proti Nerudovi je otištěn v deníku *Politik* 27. 3. 1870, překlad v *Pokroku* 28. 3. 1870; *Saint-Pierre* — Charles Irénée Castel, abbé de S.-P. (1658—1743), franc. spisovatel, autor *Návrhu na věčný mír*;
- 29: *mně se ... nepodařila tragédie* — hra *Francesca di Rimini* z r. 1860;
- 30: *Národní pokrok* — staročeský list, vycházející od 18. 12. 1867 do 20. 10. 1868; od r. 1869 vydávali staročeši *Pokrok* (některé ročníky tiskem J. S. Skrejšovského); *Národní listy* — orgán mladočechů, založený Juliem Grégrem (vycházel v l. 1861—1941);
- 31: *Růžová ulice* — na Novém Městě; v domě č. 1416 byla do r. 1871 redakce, administrace a expedice *Národních listů*; „*ein feiner, politischer Kopf ...*“ — „Chytrá politická hlava to musí být.“ Schillerovi *Loupežníci*, 1. dějství, 2. scéna (překlad Ot. Fischera);
- 32: *Předposlední scéna před Skotskou branou* — Hasnerovo ministerstvo nemělo dlouhé trvání. Rozhodně se proti němu stavěli Poláci, marně se domáhající autonomie Haliče, dále Slovinci, bukovinští Rumuni, dalmatští a terstští Italové a někteří Němci. Češi s Hasnerem, popírajícím spravedlivá práva koruny české, rovněž jednat nechtěli. Dne 31. března 1870 Poláci, Slovinci, poslanci z Gorice, Itrie, Terstu a bukovinský baron Petrinó z říšské rady vystoupili, takže v ní zůstalo pouze 129 Němců a 3 zástupci slovanští (mezi nimi kněz Guszalewicz, zástupce menšiny haličského sněmu, jenž osvědčení polských poslanců nepodepsal). Dne 4. dubna 1870 Hasnerovo ministerstvo padlo; předsedou nové vlády se stal hrabě Alfréd Potocki; *před Skotskou branou* — ve vídeňské sněmovně; *Rozmanitosti* — časopis věnovaný poučení širokých vrstev lidových, vydávaný v l. 1816—22 Janem Hýblem (1786—1834); *Grochołski* — Josef Kazimír G., předseda poslaneckého klubu polského, ministr v Hohenwartově vládě;
- 33: *Levice* — němečtí buržoasní liberálové, nacionalisté; *Centrum (item)* — střed (rovněž); poslanci středu, většina slovanských poslanců; *Es klingt das Wort ...* — Slovo zní tak příliš smutně: sbohem, sbohem navždy!; *Kuranda* — Ignaz K. (1811—84), německorakouský novinář a liberální politik, krajní centralista, nepřítel Čechů a ostatních Slovanů; *slovenský baryton* — slovinský;
- 34: *Kotz von Dobrž* — Kristian Kotz von Dobrsch (1806—83), zemský a říšský poslanec, vicepresident místodržitelství v Košicích, pak v Brně; *Hasner* — Leopold H. (1818—98), v r. 1848 redaktor *Prager Zeitungu*, pak profesor právnické fakulty, r. 1861 zvolen zemským

- poslancem, a to i českou stranou, proti níž později ostře vystupoval; říšský poslanec, ministr kultu a vyučování, r. 1870 ministerský předseda, druh Herbstův a Giskrův, předák Němců v Čechách, zvl. strany liberální; „*in des Schmerzes ...*“ — „v sladké bolesti otravně ochromující“; *pojmy*: *popřizakončeno ...* — narážka na Hasnerův zájem o filosofii práva; *Steffens* — Peter S., továrník ve Zlaté Koruně, od r. 1861 člen českého zemského sněmu a říšské rady ve Vídni; hlasoval vždy se stranou německou, centralistickou; *Meine Herren, ich muß...* — Milí páni, inu já musím vždy udělat dobrý vtip! Nazývám bolesti z loučení onu bolest, která skončí jen rozloučením navždy, — co tomu říkáte?;
- 35: *Floh* — vídeňský humor. list, majitel Karel Klíč (1838—1926); *Die vier ...* — Čtyři veselí jódláčkové z říšské rady; *Mir sein ...* — (dial. m. wir sind) My jsme čtyři veselí — ; *Demel* — Johann v. Elswehr D. (1825—92), slezský poslanec na říšské radě, odpůrce požadavků neněmeckých národů; *Makowicz* — rusínský sedlák; 1. 4. 1870 vystoupil z říšské rady; *Herbst* — Eduard H. (1820—92), profesor trestního práva na pražské universitě, německý liberální politik ostře protičeského zaměření; od r. 1867 do 12. dubna 1870 byl ministrem spravedlnosti v „občanské“ vládě knížete Karla Auersperga; „*Handelsministerium*“ — ministerstvo obchodu; narážka na korupce v rakouském hospodářství za ministra Plenera (viz vysv. k str. 119);
- 36: *národ náš mní nyní, že přichází ...* — výjimečný stav v r. 1868 (viz vstupní vysv. k str. 7) české národně osvobozené hnutí nezlomil. Ani jeho zrušení nezmenšilo odpor k vládě německých liberálů, jež se dostávala do stále větších nesnází. V dubnu 1870 „občanské“ ministerstvo padlo; nové ministerstvo Potockého mělo jako hlavní úkol provést vyrovnání s Čechy;
- 37: *porota příliš ovšem pozdě zřízená* — poroty pro věci tiskové byly sice zavedeny už v květnu 1848 a trestním řádem z r. 1850, ale za reakce byly r. 1852 zrušeny; znovu byly zřízeny r. 1869; *v době posledního krutého stísnění časopisectva ...* — Auerspergova vláda se snažila zejména po deklaraci z r. 1868 zlomit českou opozici, a to mimo jiné soustavným konfiskováním staročeských i mladočeských listů, stíháním a odsuzováním českých redaktorů k peněžitým trestům i do žalářů; „*odpovědného*“ — odpovědného redaktora; *crimina* — přečiny, delikty;
- 38: *systém ... pensylvánský čili penitenciární* — vězeňská soustava spočívající v úplném osamotnění vězňů s prací; byla zavedena nejprve (v l. 1821—29) ve věznici filadelfské — odtud též název soustava filadelfská — v Pensylvánii; *penitenciární* — zpovědní; (systém) *auburnský* — má původ ve věznici auburnské ve státě New York, je založen na noční samotě a přísném mlčení při společné denní práci; *nebo jakýmkoli jiným* — třetí tehdejší soustavou žalářní byl systém

ženevský čili třídní, smíšený, spojující zásady soustav předchozích; *Pratobevera* — Adolf svob. pán P. (1806—75), zemský a říšský poslanec, ministr práv, doživotní člen panské sněmovny od r. 1869; vypracoval návrhy oprav a nových způsobů v řízení soudním a zvláště trestním; *Barák* — viz vysv. k str. 8; „s konsorty” — s druhy, např. s Karlem Tůmou (1843—1917), s nímž byl vězněn ve Svato-václavské věznici v l. 1868—70; „*Tugend ist ...*” — „Ctnost je boží dítě svobody”; citát ze 6. zpěvu básně *Urania* od Christopha Adolpha Tiedga (1752—1841);

39: *Dialog z doby oblomovské* — O osobnostech, z nichž měl polský šlechtic Alfréd Potocki (1817—89) sestavit podle císařova pověření novou vládu, kolovaly nejrůznější dohady. Mezi kandidáty byli uváděni např. někteří dosavadní ministři, dále Lev Thun, vůdce autonomistů Rechbauer, dokonce i Schmerling. Dne 11. dubna 1870 byla jmenována za předsednictví Potockého koaliční úřednická vláda, jež se udržela do února 1871. Potocki usiloval o vstup Čechů do kusého parlamentu, ale jeho ústupky byly s ohledem na Němce bezcenné; *Prager Abendblatt* — večerník úředního listu *Prager Zeitung*; vycházel od r. 1867;

40: „sesam” — „otevři se”, zaklínadlo ze sbírky pohádek *Tisíc a jedna noc*; *Šalomounova pečeť* — podle orientálních pověstí měl izraelský král Šalamoun prsten, který mu prozrazoval minulost, přítomnost i budoucnost a kterým ovládal duchy; „*Znám genesi jeho Kotilionů ...*” — Emanuel Bozděch (1841—89), jehož veselohra *Z doby kotilionův* měla v r. 1867 opravdový úspěch (Div. III, str. 219—221), byl v dubnu 1870 obviněn dramatickým spisovatelem Josefem Jiřím Stankovským (1844—79), že jmenovaná komedie je práce zesnulého Bozděchova bratra Františka (1838—65, kandidáta práv, člena redakce *Politiky*; viz Nerudův fejeton v *Hlasu* z 9. února 1865 *Od pohřbů Bozděchova*). Emanuel Bozděch v „zaslánu” J. J. Stankovskému odmítl obvinění z plagiátorství (NL z 9. 4. 1870); Stankovský žádné doklady nepodal, omezil se na poznámku, že to, co o Bozděchově komedii napsal, vidí v ní obecenstvo; *Jakub Malý* (1811—85), konservativní staročeský novinář, politický a historický spisovatel, překladatel;

41: *nedělní útok ... báseň o sedmi milionech* — v neděli 3. 4. 1870 otiskla *Politik* fejeton *Selbstgespräch eines gebildeten „Karnickels”* (Samomluva vzdělaného „králíka”), psaný jakoby Nerudou (je označen Δ), útočící na J. Nerudu pro jeho fejeton v NL z 29. 3. 1870 (str. 28), vytýkající J. S. Skrejšovskému germanisační působení jeho *Politiky*. K Nerudovu vtipu „vsadil bych se o milion, že jakživ nic míti nebudu”, vypravuje fejeton *Politiky* vybásněnou historku o tom, jak Neruda mohl mít sedm milionů. Byl prý poslán od Svatoboru do Frankfurtu n. M., kde bydlil v témže hotelu jako Rothschild. Když nena-dále zachránil bankéřovo dítě, pozval jej vděčný Rothschild do svého

- pokoje, otevřel pokladnu, v níž bylo „nepočítaných sedm miliónů pruských tolarů“, a vyzval ho, aby si je vzal. Neruda však odmítl: „Milý pane, neznáte český národ, já jsem Čech!“; *efendi sám* — J. S. Skrejšovský, viz vysv. k str. 18; *horror vacui* — hrůza před prázdnotou;
- 43: *Bochníček* — sluha zemského tiskového soudu. Jde o skutečnou příhodu z 18. února 1870, kdy Bochníček hledal v redakci Nár. listů odpovědného redaktora Josefa Dvořáka (NL 19. 2. 1870); *tresty z paragrafů 118 a 148* — trestního řádu pro císařství rakouské z 29. července 1853; § 118 uváděl pohružky a tresty předvolanému svědkovi, jestliže se nedostavil k vyšetřujícímu soudci bez platné omluvy; § 148 stanovil způsoby předvolání, ústního nebo dodáním písemného příkazu;
- 44: *Rückertův bramín* — Friedrich R. (1788—1866), něm. básník, autor naučné básně *Die Weisheit des Brahmanen* (Bráhmanova moudrost);
- 46: *Dva přátelé ve Vídni a jeden pan Wittmann* — Dr. Antonín Čížek (1833 — 83), mladočeský právník a politik, obhájce českých žurnalistů v novinářských procesech, od r. 1865 poslanec českého sněmu, stal se známým svým opozičním postojem k německé vládě Beustově, Herbstově a Giskrově. Jako právní zástupce redaktora Jakuba Arbesa, obžalovaného z přečinu proti veřejnému pokoji a řádu pro uveřejnění článků v Nár. listech r. 1869, hájil Čížek před nejvyšším soudním dvorem ve Vídni Arbesův požadavek, aby se jednání vedlo česky. Když tuto žádost předseda soudu dvorní rada rytíř Wittmann (rodem Moravan) zamítl, opustil Arbes s Čížkem soudní síň. Čížkův a Arbesův postoj měl politické následky; ministr spravedlnosti Tschabussnigg změnil statut soudního dvora tak, aby se smělo před ním jednat i v jiné řeči než německé; *Předák nebo Pohl* — Václav Předák a Josef Pohl, radové vrch. zemského soudu v Praze III; *Bochníček* — viz fejeton na str. 43—45; *rada Neumann* — inspektor Novoměstské radnice, známý nevlídným chováním k vězňům; *referenti staré, ba i nové Presse* — Presse, liberální německý vídeňský deník, založený r. 1848. Někteří jeho redaktoři začali r. 1864 vydávat *Neue freie Presse*, list nacionalistických liberálů; *Bohemie* — pražské německé noviny Bohemia, vycházející od r. 1828;
- 47: *čím je mu Hekuba!* — narážka na slova Shakespearova Hamleta (II/2): herec, přednášející o zavraždění trojského krále Priama, je k slzám pohnut žalem jeho manželky Hekuby; „— a všechno pro nic! Pro Hekubu! Co jest mu Hekuba, Hekubě on, že pláče pro ni?“ (Překlad J. V. Sládka.);
- 48: „*Dös genget uns noch ab!*“ — „To by nám ještě scházelo!“; *Linder* — Karl L., pisatel hanlivých článků proti Čechům ve vídeňských listech *Debatte*, *Tagespresse* a *Vorstadtzeitung*, autor veršovaného pamfletu *Wenzelslied* (Píseň o Vaškovi) na český národ; „*deklarace*

- Němců* — jde o „Deklaraci Němců v Rakousku“, vydanou v Lipsku, která v pěti člancích vyhlašuje zásadní boj proti české deklaraci; *vyrovnání s Čechy na základě deklarace* — viz vysv. k str. 7; „*weil er zum Todesstreiche ...*“ — „neboť se napřahuje k smrtelné ráně Rakousku“; jako *Heinovu „Ratcliffovi“*: „*hinaufzuschauen ...*“ — Ratcliff, jednoaktová tragédie něm. básníka Heinricha Heina (1799 až 1856); překlad citátu: „vzhlížeti ke každé šibenici, zda tam sám nevisím“; *Z kriminálu ... včera pouštěli* — císařským rozhodnutím ze dne 22. dubna 1870 byla udělena milost jedině politickým vězňům odsouzeným v tiskových přích. Ostatní političtí vězňové byli nadále ponecháni ve vězeních; *Fidelio* — opera Ludwiga van Beethovena (1770—1827);
- 49: *Můj milý Otakárek* — Předseda kabinetu Potocki sezval v dubnu 1870 z celého Rakouska politické osobnosti, aby s nimi pojednal o dalším vedení rakouské vnitřní politiky. Za Čechy byli pozváni dr. Rieger, dr. Sladkovský a dr. Bělský. Ve Vídni dleli v té době i jiní čeští politikové, jako Clam-Martinič, Otakar Zeithammer a dr. Klauďy. Podle Nár. listů z 1. 5. 1870 byli přítomni při závěrečné konferenci s ministerským předsedou jen Rieger, Sladkovský, Clam-Martinič a Pražák, kdežto ostatní čeští poslanci se účastnili jen soukromých rozprav. Bylo dohodnuto, že čeští politikové zůstanou ve vzájemném styku s vládou a že v jednáních se bude pokračovat v polovině května v Praze; *spříbuzněné časopisy* — *Politik*; „*eiserne Logik*“ — „železná logika“; „*Redewucht*“ — „pádnost, přesvědčivost řeči“; *pětikostelské sněmy* — od r. 1861 se konala zasedání českého sněmu na Pětikostelním náměstí v tzv. Zemském domě;
- 50: *bývalý husar pluku Bachova* — míněn Otakar Zeithammer, který byl r. 1856 poslán jako profesor na gymnasium v Záhřebě. Jako bachovský úředník poněmčoval, docházel k baronu Kellerspergovi a donášel mu; proto upadl v podezření u záhřebských vlastenců; *Politik a Čech* — viz. str. 29 a vysv. k str. 10; *Don Ramiro de Colibrados* — v špan. literatuře typ zchudlého hidalga; zde narážka na Kotzebuovu komedii *Don Ranudo de Colibrados*; *inséparables* — nerozluční; *od té polemiky „s vyhražením“* — týká se polemiky Nár. listů (24. a 28. 4. 1870) s deníkem *Politik* (27. a 29. 4. 1870) o vyrovnání rakousko-uherském. Nár. listy, které vyšly ze zprávy vídeňského listu *Wanderer*, že česká šlechta „přijala vyrovnání s Uhry s vyhražením“, odmítly toto stanovisko jako zasahování do záležitostí uherského státu a reklamovaly totéž právo na vyrovnání i pro český národ. *Politik*, citujíc závěry vídeňského listu *Presse* z článku Nár. listů, tvrdila, že není možno srovnat vyrovnání bez vyhrazení s deklarací z r. 1868. V závěru se *Politik* (9. 4.) ospravedlňovala: „*Wir tragen keine Schuld an diesem Wirrwarr*“ (Nenesem žádnou vinu na tomto zmatku);
- 51: „*Talleyrand*“ — Charles Maurice de Talleyrand-Périgord (1754 až

1838), franc. politik a diplomat, zástupce Francie na vídeňském kongresu; „Fox” — Charles James F. (1748—1806), angl. státník; *beřete tolary od Gustav-Adolph-Vereinu* — Der evangelische Verein der Gustav-Adolph-Stiftung, spolek k podporování evangelických sborů a obcí, se sídlem v Lipsku, založený r. 1832 na paměť švédského krále Gustava Adolfa; *ruble světlého cára* — narážka na obviňování českých buržoasních politiků z tajných styků s Ruskem. Neruda vychází ze „zaslána” v katol. listě Čech (z 28. 4. 1870), jež napadá Nár. listy pro jejich článek o řádění jesuitů v Ústí n. Orł.: „Jestli Vám, pánové NL, Gustavo-adolfský německý protestantský spolek svými německými tolary a Rus svými rubly docela nezaplácal oči”; *několikastovkový haléř* — narážka na petrský haléř, peněžní sbírku katolíků na papežský stát, založenou r. 1859; *augur* — starořímský kněz;

52: *Nová brána* — stávala na Újezdě pod Hladovou zdí;

53: *Pobožně časové rozjímání nedělní à la Zschokke* — Nerudův fejeton vychází z nadějí na vyrovnání po jednáních českých politiků ve Vídni s ministerským předsedou Potockým v dubnu 1870 (viz vysv. k str. 49). Úspěch Čechů s nelibostí nesla vídeňská žurnalistika. Prohlašovala, že se jednání českých politiků s hr. Potockým minula cíle. List Tagespresse tvrdil, že císař odmítl uznání českého státního práva, poněvadž v té podobě, jak se ho domáhají Čechové, prý nikdy neexistovalo; *Zschokke* — Johann Heinrich Z. (1771—1848), něm. státník a populární spisovatel, autor oblíbených *Stunden der Andacht* (Hodin rozjímacích); *dám na nějaký čas „sbohem!”* — Neruda vykonal v r. 1870 cestu po Balkáně, navštívil Cařihrad, byl v Egyptě a v Itálii; viz *Obrazy z ciziny* (1872); *rája* — křesťané podrobení Turkům, poddaný lid vůbec; *Kyanejské čili Psovské skály* — Symplegady, dva skalnaté ostrůvky v nyn. Bosporu, které se podle řecké báje srážely při každém pokusu živé bytosti o průchod;

54: „*diabetes Heronis*” — Heronova baňka; *svěcení Havlíčkova pomníku* — byl odhalen 15. května 1870 na Olšanských hřbitovech;

56: *Lenivost těles* — Prusko po vítězství nad Rakouskem v r. 1866 vytvořilo v r. 1867 severoněmecký spolek, v němž bylo sjednoceno téměř celé Německo. Vzrůstající moc Pruska s obavami pozorovala Francie, zejména když uprázdněný španělský trůn měl připadnouti princovi Leopoldovi z rodu Hohenzollernů. Bismarckovi se podařilo tzv. emžskou depeší vyprovokovat v červenci 1870 s Francií válku; už počátkem září 1870 byla vítězně rozhodnuta pro Prusko. Rakousko sice toužilo po odvetě, ale z důvodů zahraničních i pro finanční a vnitropolitické poměry monarchie zůstalo ve válce prusko-francouzské neutrální. České sympatie náležely francouzskému národu, nikoliv císaři Napoleonu III., jehož sesazení, jakož i prohlášení Francie republikou bylo uvítáno s nadšením. Zahraniční politiku habsburskou odsoudili čeští politikové v memorandu z 8. prosince 1870 (historická

šlechta se k němu nepřipojila), v němž se postavili proti Prusku, anektujícímu Alsasko-Lotrinsko; zdůraznili zásadu národního sebeurčení a vyslovili se pro orientaci slovanskou a rusofilskou. Beust memorandum příkře odsoudil a vrátil, aniž je předložil císaři; *Abner* — podle vyprávění Starého zákona vojevůdce Saulův, pomohl po jeho smrti králi Davidovi podrobit si Izrael. Byl zavražděn Davidovým vojevůdcem Joábem, poněvadž v bitvě v poušti Gabaon zabil jeho bratra Azaele; *Epaminondas* (asi 418—362), slavný vojevůdce a státník thébský; *Kato* — Marcus Porcius Cato Uticensis (95—46), římský republikán přísných mravů, odpůrce Caesarův. Po porážce republikánů u Thapsu zemřel sebevraždou v Utice; *Gustav Adolf* — viz vysv. k str. 51;

- 57: *neomylnost* — viz vysv. k str. 17; *dalajlámství* — uctívání dalajlámy, duchovní hlavy Tibetanů, neomylné a nedotknutelné; *chrám lateránský* — chrám sv. Jana při paláci Lateránu v Římě, řádném sídle papežů do r. 1377. Lateránský chrám byl stoličním chrámem, jak ukazuje i nápis nad jeho vchodem: „omnium orbis...“ („matka a hlava všech chrámů světa a města“, tj. Říma); *chrám svatopetrský* — chrám sv. Petra ve Vatikáně, kam byl přenesen r. 1377 papežský trůn papežem Řehořem IX. po návratu z Avignonu do Říma; *Flamán* — Flám, Vlám; „*lingua hungarica*“... „*vlamica*“ — jazyk maďarský ... vlámský; *penitenciář* — zpovědník; *bohemika* — zde česká (řeč);
- 58: *krev ... tekla u Mentany* — viz vysv. k str. 18; *papežští zuávové* — sbor utvořený r. 1860 k ochraně papežského státu z řad dobrovolníků; původně alžírští vojáci z kmene Zuava ve francouzské armádě; *bersaliér* — voják vybraného útvaru v italské armádě; „*liebesgöttern*“ — myšlenku k písni *Wer kauft Liebesgötter?* (Kdo koupí bohy lásky?) vzal Goethe z pompejských nástěnných maleb; *Kaulbach* — Wilhelm K. (1805—74), něm. malíř, ilustrátor děl Goethových, Schillerových, Shakespearových aj.; *Matice lidu* — lidová knihovna stejnojmenného spolku pro vydávání laciných českých poučných knih, založená r. 1867 Ed. Grégrem;
- 59: *Dálší kopnutí* — Vídeňský časopis *Vaterland*, za nímž stáli Lev Thun a Clam-Martinič, napadl 5. 8. 1870 *Nár. listy* pro článek, v němž odporovaly ochotě historické šlechty vstoupit do mimořádné říšské rady. NL v článku zdůrazňovaly nutnost využít výhodné vnitřní situace Rakouska k požadavkům v duchu deklarace a nikoliv k ústupkům; *en gros et en détail* — ve velkém i v drobném; *deklarace* — viz vysv. k str. 7; „*schloß- und erbpfeifrem*“ — „zámeckým a dědičným pištcem“;
- 60: *nebyl ani „von“* — „z“, označení šlechtického původu; *přijde nyní „éra šibenic“* — odmítavý postoj Čechů k obeslání říšské rady i v době ohrožení Rakouska v důsledku vojenských úspěchů Pruska ve válce s Francií hodnotily vládní kruhy jako kladení neomluvitelných pře-

- kážek. Vyhrožovaly, že je to naposled, kdy se vláda obrací k českému národu v dobrotě; *Marat* — Jean Paul M. (1744—93), franc. politik a spisovatel, obhájce diktatury proletariátu, jedna z největších postav Velké revoluce francouzské;
- 61: *kanelura* — svislý žlábek, rýha na sloupovém dřívku; *jehlovka* — druh vojenské pušky, zavedené r. 1840 v pruské armádě; *abychom ... vrátili ještě Slezsko* — vydobyl je na Marii Terezii pruský král Friedrich II. v tzv. slezských válkách (1740—42, 1744—45) a ve válce sedmileté (1756—63); *Herder* — Johann Gottfried H. (1744—1803), něm. spisovatel a filosof, obdivovatel krásy lidového umění, hlasatel humanismu, věstec velké budoucnosti Slovanstva; *Das ist ein Deutscher ...* — To je pravý Němec, který je prost podvodu a klamu!;
- 62: *Fidlovačka* — oblíbená pražská velikonoční pouť, původně slavnost pražských ševců v nuselském údolí; *Kotzebue* — August von K. (1761—1819), německý dramatik; *první se před 2271 lety otrávil* — řecký filosof Sokrates (469—asi 399), odsouzený Athénany k trestu smrti; ve vězení vypil číši bolehlavu;
- 63: *Nabuchodonozor* — babylónský král; *Attalus* (241—197), král, tvůrce silné pergamské říše v Malé Asii; *Kladderadatsch* — berlínský politickosatirický časopis, založený r. 1848; *Filištíni* — v Starém zákoně národ nepřátelský Židům; *Německo ubíhá do Pruska* — viz vysv. k str. 56; *návrh na vypovězení všech Němců z Francie* — byl přijat (NL 15. 8. 1870);
- 64: „*mit Schimpf und Spott*“ — „s hanbou a posměchem“; *Mercutio* — postava ze Shakespearovy hry *Romeo a Julie*; *Berosus* (nar. v 4. stol. před n.l.), vynikající babylónský historik;
- 65: „*Právě byl tiskárně naší ... svěřen rukopis ...*“ — Karel Tůma, člen redakce *Národních listů*, a Vilém Erben, vydavatel časopisů *Obrana a Pražský Lloyd*, vytiskli u Steinhausera brožuru *Prušáci v Čechách*, v níž usvědčili J. S. Skrejšovského citováním jeho článků, že v r. 1867 pokládal Prusko za největšího nepřítele českého národa, kdežto nyní píše pro ně. Skrejšovský se nějakým způsobem zmocnil rukopisu brožury v Steinhauserově tiskárně a napadl nejen autory brožury, ale i redakci *Národních listů*. K. Tůma a V. Erben odpověděli Skrejšovskému zaslánem v čís. 224 NL (19. 8. 1870). K. Tůma zaútočil pak na Skrejšovského ještě 21. 8. a 22. 8. 1870 a 3. 1. 1871 v NL; *přítel z Jindřišské ulice* — J. S. Skrejšovský, viz vysv. k str. 18; „*těm z Růžové ulice*“ — viz vysv. k str. 31;
- 66: „*man macht mich aufmerksam*“ — upozorňují mě; *Politik* — viz str. 28 — 31; *Atta Troll* — básnická novela z r. 1847; *Proudhon* — Pierre Joseph P. (1809—65), franc. představitel maloburžoasního socialismu. Ve své knize *Qu'est-ce que la propriété?* (Co je vlastnictví?, 1840) vyslovil heslo, že „vlastnictví je krádež“;
- 67: *s aférou Schütz-Raudnitz-Winternitz* — jde o telegram pražských ústavověrných Němců Schütze a Raudnitze jejich vídeňskému příteli

Winternitzovi, na jehož základě byly odloženy volby na Starém Městě (NL z 26. 9. 1869);

- 68: *V sněmovních oblacích* — Pod tlakem evropské situace byly rakouské vládnoucí kruhy nuceny k pokusu zkonsolidovat vnitřní poměry státu, především vyřešením české otázky. Proto byly v 2. polovině r. 1870 podporovány snahy o dohodu s opozičními českými buržoasními politiky. Po volbách do českého sněmu v srpnu 1870, v nichž čeští politikové a historická šlechta zvítězili, vstoupili čeští poslanci na český sněm, aby vyslechli císařské poselství z 25. 8. 1870. Počátek sněmovního zasedání byl ve znamení snahy po narovnání mezi Čechy a Němci v Čechách. Na popud Klubu českých poslanců byla utvořena s Klubem německých poslanců (měl sídlo v kasinu) „smiřlivá komise“, v níž měly oba kluby po pěti delegátech; mezi českými byl Rieger a Sladkovský, mezi německými býv. členové „občanské vlády“ německých liberálů Herbst a Hasner. Komise se měla zabývat národními otázkami, zejména měla vypracovat návrh zákona o národnostech a nového volebního řádu, ale její práce nebyla zvláště úspěšná. (Viz i vysv. k str. 133 — Když hlasuje můj přítel ....); „*chňap-lap-šňůrským*“ sborem — narážka na tehdy oblíbenou „fantastickou frašku“ Chňap-Lap-Šňůra, kterou podle Goguenarda a Fronvillea nově zpracoval a pro české divadlo upravil J. J. Kolár; *na pana kardinála* — míněn kníže Bedřich Schwarzenberg (1809—85), kardinál a pražský arcibiskup. Na politickém poli se řídil konservativním programem české historické šlechty; *hrabě Clam-Martinic* — viz vysv. k str. 21; *Lid nemá ... zlost na své deklaranty* — viz vysv. k str. 7, deklarace; *Bismarck* — Otto B. (1815—98), německý reakční státník, tvůrce Pruska jako vedoucího státu v Německu, představitel imperialistické politiky císařského Německa;
- 69: *Herbst* — viz vysv. k str. 35; *Kuh* — David K. (1818—78), německý redaktor Tagesbote aus Böhmen, poslanec německé liberální strany;
- 70: *nikdo není neomylným* — narážka na dekret o papežské neomylnosti, viz vysv. k str. 17; *kardinál volá: „Sláva!“* — kardinál Schwarzenberg měl k vyhlášení papežské neomylnosti výhrady; při jednání Vatikánského koncilu byl v čele deputace, která podala zprostředkující formuli s pohrůžkou, že jinak sněm opustí; *Herbstovi kdysi nejvíc ublížili* — narážka na demonstrace proti Herbstovi, když ve funkci ministra navštívil na sklonku 60. let Prahu; *Široká ulice* — dnešní Jungmannova; v č. 27 bylo německé kasino, tehdejší středisko pražské německé buržoasie;
- 71: *Napoleon Petitový* — císař Napoleon III., Petitový — Malý; *Napoleon III. pruským zajatcem!* — po porážce Mac Mahonovy armády u Sedanu vzdal se 2. září 1870 Napoleon III. králi pruskému; *skály argonské* — Argony, pahorkatá vysočina v severovýchodní Francii; *Tiberius* — římský císař v l. 14—37, neblaze proslulý četnými popravami, jež odůvodňoval zločinem urážky veličenstva;

- 72: *ústa největšího francouzského pěvce* — Victora Huga;
- 74: *Parisiana et Pragensiana* — věci pařížské a pražské; *Bazaine* — François Achille B. (1811—88), franc. maršál; bojoval u Sevastopolu, v Itálii, byl vrchním velitelem francouzské výpravy v Mexiku, r. 1870 velel rýnské armádě, která se vzdala v Metách 27. 10. 1870; *Trochu* — Louis Jules T. (1815—96), franc. generál, za války prusko-francouzské jmenován v srpnu 1870 guvernérem Paříže, po pádu císařství postaven v čelo vlády národní obrany; přitom zůstal vrchním velitelem všech pařížských vojsk; *Rochefort* — Victor Henri R. (1830 až 1913), franc. politik a spisovatel, odpůrce císařství; *obelisk luxorský* — Luxor, ves na zříceninách starověkých Théb v Egyptě se zachovaným chrámem z doby Nového království (1580—1220). Před chrámem stály za alejí sfing dva obelisky; jeden z nich byl r. 1833 převezen do Paříže a stojí na Place de la Concorde (náměstí Svornosti); *Palikao* — Charles Guillaume Marie Apollinaire Antoine hr. P. (1796—1878), franc. generál; proslavil se v bojích v Africe a v Číně. R. 1870 se stal ministrem války; je viněn z porážky francouzské armády u Sedanu 1. 9. 1870; *Evženie francouzská* — manželka císaře Napoleona III. Po jeho porážce a zajetí opustila 4. září 1870 tajně Paříž a ujela do Anglie; *Isabela španělská* — Isabela II. Maria Luisa (1830—1904), španělská královna; r. 1868 byla vypuzena ze země; *Sedan* — město v severových. Francii, místo rozhodující porážky Francouzů 1. září 1870; *dají proklamovat francouzskou republiku* — 4. září 1870 vnikl vzbouřený lid do budovy zákonodárního sněmu v Paříži a přinutil republikánského poslance Gambettu, aby prohlásil sesazení Napoleona III. a ustavení republiky;
- 75: *Heliogabalus* — Elagabalus, vl. Valerius Avitus Bassianus, velekněz boha Elagabala v syrské Emese, v l. 218—222 krutý římský císař; *Goethův Mefisto* — Nerudův omyl; citát z Lenauova Fausta; *malgré lui* — proti své vůli; *Schillerův mistr zvonář* — hrdina Schillerovy básně *Píseň o zvonu*, v níž je popsán postup práce při lití zvonu;
- 76: *Prager Abendblatt* — viz vysv. k str. 39; *Pražský deník* — český vládní politický list; vycházel v l. 1866—95; *Národní listy* — viz vysv. k str. 30; *Národní listy* stály po celou dobu prusko-francouzské války na straně francouzského národa. Po pádu císařství uvítaly provolání republiky; *Pokrok* — viz vysv. k str. 30; *Tagesbote* — T. aus Böhmen, pražský německý deník, vydávaný od r. 1852; viz i vysv. k str. 69 (Kuh);
- 77: *punktace* — návrh smlouvy v hlavních bodech; *před synem ...* — Napoleonem I. Bonapartem, nar. 15. 8. 1769 v korsickém Ajacciu, synem advokáta Carla Bonaparta (1746—85), zprvu bojovníka za samostatnost Korsiky, později však člena korsické šlechtické rady a poslance za korsickou šlechtu v Paříži; *Alsasko a Lotarinky* — po prohrané válce s Pruskem se musila Francie vzdát ve prospěch Německa části Lotrinska a celého Alsaska; *Pondichéry* — hlavní město někdejšího rozptýleného francouzského panství v Přední Indii; *Cayenne* — od

- r. 1852 deportační stanice; *Eugenie* — viz vysv. k str. 74; *Dynastie Bonapartův ... se ... vyloučila roku 1815* — Napoleon I. Bonaparte po návratu z Elby vtáhl 20. 3. 1815 znovu jako císař do Paříže. Po porážce u Waterloo se vrátil do hlavního města; 22. 6. 1815 byl nucen vzdát se trůnu;
- 78: *chassepotka* — druh francouzské ručnice; *mitrailleusa* — první francouzský kulomet; *bombarda* — druh těžkého dělostřelectva; „*Pont de Jéna*“ — Jenský most (vítězství Napoleona I. nad Pruskem u Jeny r. 1806); *Wörth, Sedan* — místa porážek francouzské armády ve válce prusko-francouzské v r. 1870; *Saarbrücken a Kehl* — města, u nichž začaly válečné akce;
- 79: *demimonde* — polosvět; *pomáhej bůh ...* — císař Vilém označil vítězství u Sedanu, Wörthu a Met za božské řízení;
- 80: *Dává se příklad vzorné mlčelivosti, přičemž se vyloží několik stanovisk s řádným a obšírným odůvodněním* — V císařském reskriptu z 25. 8. 1870 (viz vysv. k str. 68) bylo vyjádřeno panovníkovo přesvědčení o osvědčeném vlastenectví „milého Království českého“, hlavně se však žádalo s poukazem na prusko-francouzskou válku bezodkladné vykonání říšských voleb. Jak ústavověrná menšina, tak státoprávní většina podaly návrh adresy. V adrese českých poslanců, k níž byl přiložen jako integrující část pamětní list, bylo zdůrazněno, že České království má přirozené a odvěké právo o sobě rozhodovat, a byl vyložen jeho poměr k rakouské říši. Adresa menšiny projevovala ochotu bezodkladně vykonat volbu do říšské rady. Ve dnech 12.—14. září 1870 bylo na sněmu rokováno o adresách. Po zamítnutí návrhu menšiny opustili němečtí poslanci sněmovnu. Adresa většiny byla pak přijata jednomyslně. Osmnáctičlenná deputace (Clam-Martinič, Rieger, Palacký, Sladkovský atd.) odevzdala adresu a pamětní list panovníkovi. Sněm byl z císařova nařízení po ukončení adresní debaty odročen na neurčitou dobu. Císař odpověděl českému sněmu novým reskriptem (z 26. 9. 1870); *Hippel* — Theodor Gottlieb von H. (1741—96), něm. spisovatel v Královci, popularisující ve svých románech učení I. Kanta; *sanctus spiritus* — svatý duch; „*kaiserreise*“ — „císařská cesta“; „*dělá štaci*“ ve *Wilhelmshöhe* — Napoleon tu meškal právě v zajetí;
- 81: *při zpátečním tažení od Met do Châlonsu* — narážka na řadu porážek francouzského vojska v r. 1870; *má... sedm miliónů „vuj“* — („oui“, franc. ano), hlasy pro Napoleona III. při plebiscitu r. 1852; *sloup červencový* — sloup na Bastilském náměstí v Paříži, postavený na hrobě občanů padlých v červencové revoluci r. 1830; *Arc de Triomphe* — Vítězný oblouk; *École des Beaux-Arts* — Škola krásných umění; *Hôtel de Cluny* — bývalý palác clunyjského opata v Paříži, museum; *Conservatoire des Arts et Métiers* — Museum umění a řemesel; *Sainte-Geneviève* — knihovna sv. Jenovefy, druhá největší pařížská bibliotéka; čítala tehdy přes 200 000 knih a 7000 rukopisů;

Gobeliny — proslulá Manufacture nationale des Gobelins v Paříži, založená v 15. stol.; *Madeleina* — chrám sv. Magdaleny; *Père-Lachaise* — největší pařížský hřbitov, nazvaný po jesuitovi La Chaiseovi (1624—1709); *prach Rachelčin* — Rachel, vl. Elisabeth R. Felix (1821—58), franc. herečka; *Talma* — François Joseph T. (1763 až 1826), franc. herec; *Delavigne* — Casimir D. (1793—1843), franc. básník, člen Akademie; *Ledru Rollin* — Alexandre L. R. (1807—74), franc. advokát, poslanec radikálně republikánské strany, r. 1871 člen Národního shromáždění; *Méhul* — Etienne Henri M. (1763—1817), franc. operní skladatel; *Cherubini* — Luigi Ch. (1760—1842), ital. skladatel naturalisovaný ve Francii; „*V sněmovních oblacích*“, *brimborium číslo I* — viz fejeton z 1. 9. 1870 (str. 68—70); *brimborium* — povrchní, frázovité psaní, mluvení;

82: *stanovisko ... hokynářské* — Nerudovi rodiče měli nějaký čas hokynářství; *findlhaus* — nalezinec; *u Švertásků* — bratří Švertáskové, majitelé restauračních podniků a lahůdkářství v Martinské ul.;

83: *Sv. otec* — Proces sjednocení Itálie, jenž probíhal od padesátých let 19. stol. a v němž nejvýraznější postavou byl národní hrdina Giuseppe Garibaldi, který sjednotil nejdříve jižní Itálii, byl ukončen r. 1870. Po porážce Rakouska Pruskem r. 1866 byly připojeny k Itálii Benátky a konečně po vítězství Prusů nad francouzským císařem Napoleonem III., papežovým ochráncem, obsadila vojska italského krále Viktora Emanuela II. 20. září 1870 Řím. Papež dal příkaz svému vojsku k beznadějnému boji, při němž padlo několik mužů, aby mohl označit obsazení Říma za skutek násilný. Řím se stal hlavním městem sjednoceného italského království, papeži zbyl jen Vatikán; *Pio Nono* — Pius Devátý; *tvrz zvaná „andělskou“* — mauzoleum v Římě, vystavěné císařem Hadriánem na počátku 2. stol. n. l., vybudované papeži jako tvrz a vězení; před Andělským hradem vede most přes Tiberu; *Trastevere* — převážně chudinská část Říma na pravém břehu Tiberu; *zudvové* — viz vysv. k str. 58; *bersaliéři* — viz vysv. k str. 58; *přibylo-li Florenci co residenci* — Florencie byla v l. 1864—70 hlavním městem spojeného království italského; *ujížděje do Florence* — v r. 1870, viz vysv. k str. 53; *omen* — znamení;

84: *Kapitól* — viz vysv. k str. 21; *německé kasino* — viz vysv. k str. 70; *Neue freie* — viz vysv. k str. 46; *Klopstock* — Friedrich Gottlieb K. (1724—1803), klasik německého básnictví, autor náboženského eposu *Messias* a sbírky *Oden und Elegien* (Ódy a elegie); *Freiligrath* — Ferdinand F. (1810—76), něm. básník, lyrik buržoasní revoluce v období předbřeznovém; *Bazeilles* — osada jihovýchodně od Sedanu, místo urputných bojů mezi Francouzi a Němci. Neruda vychází ze zprávy otištěné v Národních listech z 21. září 1870 podle svědectví vévody Fitze-Jamese, poslaného mezinárodním spolkem k podpoře raněných;

85: *Šantala* — tříaktová fraška zpracovaná na námět něm. spisovatele

- Karla Elmara Jindřichem Hanušem (vl. jm. Jindřichem Böhmem); premiéra byla v Novoměstském divadle 22. září 1870. Obecenstvo demonstrovalo při hře okázalým způsobem pro republikánskou Francii. Dederovým přípisem divadelnímu družstvu zakázalo policejní ředitelství alegorickou postavu republiky s červeným praporem a Marseillaisu. Na zákrok dr. Čížka byl zákaz odvolán, ale obraz musil být upraven tak, jak Neruda uvádí ve fejetonu (NL 23. a 25. 9. 1870); *uznává jen republiku pařížskou a ne tu sociální lyonskou* — 24. února 1848 byla ve Francii vyhlášena druhá republika. Strana komunistů a socialistů za vedení advokáta Ledru Rollina (viz vysv. k str. 81) usilovala o nastolení tzv. červené republiky. Vláda se vypořádala s dělníky krvavou reží 23.—26. června 1848;
- 86: *kníže von Pückler-Muskau* — Hermann Ludwig Heinrich kn. P.-M. (1785—1871), něm. spisovatel, cestoval po Evropě a severní Africe;
- 87: *bajok* — bajocco, drobná italská mince ražená z mědi a stříbra; *poslanec Vysokého Mýta, Skutče a Hlinska* — J. S. Skrejšovský, viz vysv. k str. 18; „*To se to krade!*“ — narážka na počínání Němců za prusko-francouzské války;
- 88: *jako Napoleonu na Wilhelmshöhe* — viz vysv. k str. 80; „*Wacht am Rhein*“ — něm. vlastenecká píseň, složená r. 1840 Maxem Schneckenburgrem (1819—49), zhudebněná r. 1854 Karlem Wilhelmem (1815—73); za prusko-francouzské války v l. 1870—71 se stala německou národní hymnou; „*jaký to obrat Božským řízením!*“ — viz vysv. k str. 79; *Moltke* — Helmuth Karl Bernard M. (1800—91), polní maršálek, náčelník pruského generálního štábu. Připravil a provedl operační plán r. 1864 za války proti Dánsku, r. 1866 proti Rakousku. Také vypracování a řízení vojenských operací za války prusko-francouzské v l. 1870-71 bylo v jeho rukou, třebaže formálně byl nejvyšším velitelem císař. Moltke ve svých teoretických pracích rozvíjel a v praxi prováděl Clausewitzovu doktrinu o ničivé strategii; podařilo se mu ji uplatnit hlavně u Sedanu; *pražská katolická Jednota ujímá se papeže* — Katolicko-politická jednota pro Království české byl spolek katolíků, jehož předním úkolem bylo provádět zásady církve katolické v životě občanském i státním. Obsazení Říma italským králem ostře odsuzovala v duchu zpátečnické politiky kléru; *Lichtenberk* — Georg Christoph Lichtenberg (1742—99), něm. fyzik a satirický spisovatel;
- 89: *Viktor Emanuel* — viz vysv. k str. 83; *mitrailleusa* — viz vysv. k str. 78; *invalid* — invalidní příspěvek;
- 90: *Correspondenz-Karte* — korespondenční lístek; *an* — na; *in* — v; *Raum für schriftliche Mitteilungen* — místo pro písemná sdělení;
- 91: *nemohli by se Arbesové s nikým hádat* — viz fejeton z 24. dubna 1870 na str. 46—48; *Konfiskujete celé číslo* — státní zastupitelstvo a policie v té době téměř denně konfiskovaly některé z opozičních listů, např. 21. října 1870 ranní číslo Národních listů, večerní přílohu Telegraf

- a ranní Pokrok; v Nár. listech byl Nerudův fejeton Pouhé cestovní črty II;
- 92: *nakla-Datla* — slovní hříčka s jménem knihkupce a nakladatele Ferdinanda Dattla (1842—82), který založil s Eduardem Grégrem r. 1869 firmu Grégr a Dattel na býv. Ferdinandově, dnešní Národní třídě 365/43; *Die Postanstalt übernimmt ...* — Poštovní úřad nepřejímá žádnou odpovědnost za obsah sdělení;
- 93: *severní zář* — dne 24. října 1870 se objevila ve večerních hodinách nad Prahou rudá severní zář; *při posledním strašném větru* — jde o prudkou vichřici z 26. na 27. říjen 1870; *přátelé z Jindřišské ulice* — J. S. Skrejšovský a jeho spolupracovníci, viz vysv. k str. 18; *démantová jeskyně Pustojenská* — krápníková jeskyně u Postojny v Jugoslávii;
- 94: *Saraceni padli do Persie* — Saraceni (Arabové) vyvrátili říši novoperskou r. 641; *o jedenáct let později* — podle nespolehlivé Kroniky české Václava Hájka z Libočan; *Kosmas umřel* — dnes se uvádí r. 1125; *dr. Kreutzberg* — Karel Josef K. (1802—70), něm. spisovatel v oboru průmyslnictví, spoluzakladatel Průmyslové jednoty; *žofínská schůze Průmyslové jednoty* — Jednota byla založena 1. března 1833 z podnětu zemských stavů jako zemský průmyslnický spolek. Docházelo v ní k bojům mezi šlechtou a měšťanstvem, mezi německou většinou a českou menšinou. Vzpomenutá schůze, v níž zvítězila kandidátní listina české strany pětinasobnou většinou, se konala na Žofíně 6. listopadu 1862 — viz Nerudův fejeton z 8. 11. 1862 (Spol. I, str. 167—170);
- 95: *Eötvös* — Josef E. (1813—71), maďarský státník a liberální spisovatel; *V Liberci našli pannu!* — Podle zprávy NL z 26. 10. 1870 založil jistý liberecký občan nadaci k pořízení výbavy mravnému a ctnostnému děvčeti. „Loňského roku nalezlo se v celém Liberci toliko jedno jediné mravné a ctnostné (ovšem také chudé) děvče, které se o tuto výbavu hlásilo.”;
- 96: *Tragédie a morálka* — Franc. maršálek François Achille Bazaine (viz vysv. k str. 74), velitel rýnské armády obklíčené v Metách, vzdal se 27. října 1870 Prusům. Za zradu byl později (6. října 1873) postaven před vojenský soud, který ho odsoudil k smrti. Z milosti obdržel 20 letou pevnostní vazbu, prchl však r. 1874 do Madridu; tam r. 1888 zemřel; *nebe ... se ještě začervenalo* — narážka na severní zář, viz vysv. k str. 93; *ředitel* — tj. císař Vilém;
- 97: *Dvakrát se zapomněla Francie* — Ludvík XV. (1715—74) a Ludvík XVI. (1774—93), rozmařilí králové francouzští, opatrovali si závratně vysoké náklady na udržování dvora stále větším vykořisťováním poddaných. Ludvík XVI. byl smeten Velkou revolucí francouzskou, Napoleon III. byl sesazen 4. září 1870; *Clodius* — Publius Clodius Pulcher (zemřel r. 62 př. n. l.), pověstný demagog římský, protivník Ciceronův; za nepřítomnosti svého ochránce Caesara znepekovoval svými ozbrojenými tlupami Řím; *Catilina* — Lucius Ser-

- gius C., zchudlý římský patricij, známý vydíráním obyvatelstva v provinciích a zejména přípravou (r. 63 př. n. l.) státního převratu; „*Vilém Orel*“ — Vilém I. (1797—1888), od r. 1861 pruský král; po porážce Francie v r. 1870 byl panovníky německých států slavnostně prohlášen ve Versailles německým císařem;
- 98: *harangér* — řečník, podněcovatel;
- 99: *při posledních volbách velkostatkářských* — 7. listopadu 1870 do říšské rady. Šlo pouze o jediný hlas hraběte Otakara Černína, který místo voleb šel na hon; jeho plná moc, poněvadž byla bez data, byla prohlášena za neplatnou; *Němci mezi Čechy* — narážka na německou kolonizaci za vlády Přemysla Otakara I. a Přemysla Otakara II.; *lefoška* — starý typ lovecké pušky, nazývané podle jejího vynálezce, puškaře Casimira Lefaucheuze; *Pětikostelní plácek* — viz vysv. k str. 49;
- 100: *doktor Čížek* — viz vysv. k str. 46; *baron Malovec* — Ludvík Emanuel Malovec (Malowetz, 1822—1900), okresní, pak krajský hejtmán, naposledy dvorský rada. Jde o skutečnou příhodu (NL z 12. 11. 1870); baron Malovec dr. Čížka osobně neznal; *v procesu Karla Svobody* — kandidát profesury K. Svoboda byl za řeč na lounském táboru 25. července 1869 obžalován pro rušení veřejného pořádku a odsouzen na šest měsíců do vězení; „*Durch zweier Zeugen ...*“ — „Dvou svědků ústy, paní má, pravda se prokázati dá!“ (Goethův Faust I, překlad Ot. Fischera); *Slovník naučný* — jehož redaktorem byl Fr. L. Rieger, spoluredaktorem (od třetího dílu) J. Malý, Nerudův literární protivník;
- 101: *noviny přinášejí jen běžnou notici* — pod názvem „Zastřelen“ (NL z 10. 11. 1870); *miláček z Jindřišské ulice* — viz vysv. k str. 65; *kandidoval Esopa proti Mattušovi* — JUDr. Karel Mattuš, starosta Mladé Boleslavi, byl v přímých volbách do říšské rady zprvu kandidován celým Klubem českých poslanců, třebaže předtím vyslovil jiný náhled na volby do říšské rady, než měla většina klubu. Později prof. O. Zeithammer a orgány J. S. Skrejšovského navrhli místo dr. Mattuše MUDr. Josefa Esopa, lékaře v Novém Bydžově. Dr. Mattuš byl sice kandidován, ale po volbách se 7. 11. 1870 poslaneckého mandátu vzdal;
- 102: *vynadalo „číslo 372“ ... „českých psů“* — zástupu lidu, který čekal 28. 11. 1870 na Staroměstském nám. na výsledek voleb do sboru obecních starších v Praze (NL 29. 11. 1870); „*číslo 222*“ *vyplázlo na Erbenův pohřeb jazyk* — NL 29. 11. 1870; *Cislajtaňák* — Cislajtánie, neúřední název pro předlitavské země v Říši rakousko-uherské;
- 103: *Der kleine Polizeiwachmann ...* — Malý policajt neboli umění dovést si na každého podle všech pravidel houknout. Od —; *před invasemi pruskými* — týká se války s Pruskem v r. 1866, kdy pro nepřipravenost Rakouska byla Praha obsazena a Čechy hospodářsky vyčerpány; *vzít do Španělska, on by byl panovník* — narážka na hledání

- kandidáta pro trůn španělský v r. 1870, viz vysv. k str. 56; nakonec přijal španělskou korunu 4. prosince 1870 syn ital. krále Viktora Emanuela Amadeus;
- 104: *vypíše se nová 10procentní přírážka* — rakouské hospodářství šlo v této době ke krachu; celkový dluh Rakouska činil koncem r. 1870 již přes 3 miliardy zl. Ministři financí ukládali proto stále nové daně a přírážky k nim; *hejtmané ... musí dohlížeti na malé děti, zkoušet je z němčiny* — okresní hejtmané vydali v té době oběžník, aby žáci národních škol, ačkoliv na nich není němčina předmětem povinným, „v této řeči správně četli a jí rozuměli, způsobilost k mluvení nabyli a bez hrubých chyb mluvnických a pravopisných psali“ (NL 2. 12. 1870); „*Von amtswegen eröffnet — sieben Fehler*“ — „Úředně otevřeno — sedm chyb“;
- 105: *chtějí ... 21. prosince ... ústavu tu oslavit* — pražští němečtí liberálové Pickert, Kuh, Raudnitz a jiní ohlásili, že uspořádají banket na oslavu ústavy z 21. prosince 1867 (prosincovky). Mluvčí české politiky ústavu znovu jednomyslně odmítli a prohlásili ji Manifestací poslanců českých z 11. prosince 1870 za umlčování a rušení nejsvětějších svých práv; *Pláč koruny české* — protirakouský a protihabsburský leták, rozšiřovaný po Čechách za pruské okupace r. 1866 a po ní, vyzývající k utvoření svobodné federace rakouských národů; publikace byla vydána v Berlíně novinářem a překladatelem Antonínem Kotíkem (1840—1916); „*in gehobener Stimmung*“ — „v povznesené náladě“; *Schütz* — Friedrich Sch., pražský rodák, redaktor německého deníku *Neue freie Presse*;
- 106: *platí Češi daň, daň a zase daň* — viz vysv. k str. 104; *Raudnitz* — viz vysv. k str. 67; *Herbst* — viz vysv. k str. 35; *Kuh* — viz vysv. k str. 69; *Prinkipos* — Prinkipo, nejdůležitější z velmi úrodných Knížecích ostrovů v Bílém (Marmarském) moři;
- 107: „*num. exh.*“ — numeri exhibitionis, čísla v jednacím protokole;
- 108: *Tedesco* — Ludwig T., pražský lékař, zemský poslanec, odpůrce Čechů z téhož tábora jako Kuh; *Genesis* — v Starém zákoně první kniha Mojžíšova; *Beust* — Friedrich Ferdinand B. (1809—86), saský diplomat, od r. 1866 rakouský ministr zahraničních věcí, hlavní strůjce vyrovnání s Uhry r. 1867, nepřítel Čechů;
- 109: *Studnička* — František Josef S. (1836—1903), prof. české university, matematik; zabýval se i zeměpisem, v mladších letech pak meteorologií; *Lenau* — Nikolaus L. (1802—50), rak. romantický básník;
- 110: *Když byla čeština... zaváděna na všechny střední školy* — v r. 1862; *zavádějí němčinu do všech nižších škol českých* — viz vysv. k str. 104; *doktor Pickert* — Karl P., filosof a knihtiskař, redaktor časopisu *Die deutsche Volkszeitung*;
- 111: *Saint-Pierre* — viz vysv. k str. 28; *děje hajducké* — hajduk, jihoslovanský dobrovolník v boji proti Turkům v 16.—18. stol.; *Bogumil*

- Goltz (1801—70), moralistický spisovatel německý, mj. autor knihy *Ein Kleinstädter in Ägypten* (Maloměšťák v Egyptě);
- 112: *od doby Springerových přednášek ... neměli jsme v Praze* — Antonín Jindřich S. (1825—91), český docent dějepisu na pražské universitě; r. 1848 přednášel o Francouzské revoluci a seznamoval své posluchače se socialistickými a komunistickými myšlenkami. Později byl profesorem dějin umění v Bonnu, změnil úplně svoje politické názory a stal se vášnivým odpůrcem českých národních snah;
- 113: *Karel Vogt* (1817—95), něm. lékař a zoolog, průkopník darwinismu, mechanický materialista, politik demokratických zásad; *spolek Gustava Adolfa* — viz vysv. k str. 51; *spolek lassallovců* — Všeobecný dělnický spolek, založený r. 1863 v Lipsku oportunistickým předákem německého dělnického hnutí Ferdinandem Lassallem (1825—64); *nemáme university ani jediné* — pražská universita byla tehdy v německých rukou. V zimním běhu škol. roku 1870/71 bylo 149 přednášek konáno v jazyce německém a jen 23 v jazyce českém; „*diktando heftů*” — diktování do sešitů;
- 114: *Umělecká beseda* — viz vysv. k str. 17; *Osvěta* — spolek, založený r. 1870; jeho účelem bylo „pořádati v obcích Království českého poučné veřejné prostonárodní přednášky” z nejrůznějších oborů; *Ambrož* — August Vilém Ambros, český hudební dějepisec, profesor hudby na universitě a dějin na konservatoři; *Edvard Grégr* (1827 až 1907), docent lékařské fysiky, spoluvůdce strany svobodomyšlné, zemský a říšský poslanec, nakladatel; konal soustavné přednášky na způsob pozdějších universitních extensí; *Ferdinand Schulz* (1835 až 1905), profesor a spisovatel, redaktor literárněhistorické a kritické rubriky *Národních listů*;
- 115: „*Ohrkitzeleien*” — „šimrání, lechtání ucha”; *Hippel* — viz vysv. k str. 80;
- 116: *Agassiz* — Louis A. (1807—73), švýcarský přírodovědec; *Barák* — viz vysv. k str. 8; *Salvavi animam!* — Spasil jsem duši!
- 117: *Měšťanská beseda pražská* — založená r. 1845, důležité středisko české buržoasie; jubilejní slavnost konána 2. února 1871; *dr. Brauner* — František August B. (1810—80), pražský advokát, jeden z vůdců staročeské strany; *Huleš* — Josef H. (1814—87), náměstek, od r. 1873 primátor města Prahy; *Sladkovský* — Dr. Karel S. (1823—80), advokát a poslanec, vůdčí mladočeský politik a žurnalista; „*Ve víře... jiní lidé,*” *praví někdo* — hraběnka Ida Marie Hahn-Hahnová (1805 až 1880), něm. spisovatelka; ve svých románech líčila život vznešených tříd;
- 118: *štöpslík „Tagesbote”* — zátka, „špunt”, míněn David Kuh, viz vysv. k str. 69; *předejít korunovaci „bez řádných výminek”* — císařským reskriptem z 26. září 1870 František Josef I. znovu slíbil, že se dá korunovat za českého krále, žádal však, aby čeští poslanci a historická šlechta obeslali říšskou radu; *Osud Francie... Druhý akt tam tedy*

- dohrán* — prozatímní vláda pařížská podepsala 28. ledna 1871 kapitulaci; „*lebensmaß*“ — „životní míra“;
- 119: *jako malíř ten, který při jednookém králi maloval* — Apelles, viz vysv. k str. 25; *Tarpejská skála* — ve starém Římě s ní byli shazováni zločinci; *Plener* — JUDr. Ignaz P. (1810—1908), německo-rakouský státník, v l. 1860—65 ministr financí, od r. 1867 ministr obchodu, centralista, nepřítel českého národa; *Jiskra* — Giskra, viz vysv. k str. 18; jako ministr vnitra v l. 1867—70 vyhlásil nad Prahou výjimečný stav; *Herbst* — viz vysv. k str. 35; *Schütz* — viz vysv. k str. 105; *Winternitz* — Jakob W., vídeňský novinář, úředník ministerstva zahraničí, viz i vysv. k str. 67; „*Eingesperrt muß werden!*“ — „Zavírat se musí!“; *Jarosch v. Adlerhorscht* — viz vysv. k str. 7;
- 120: *nějaký místodržitel umře* — kníže Alexandr Dietrichstein-Mensdorff-Pouilly (1813—14. 2. 1871), rak. generál a státník, r. 1863 místodržitel v Haliči, v l. 1864—66 ministr zahraničních věcí, velící generál v Praze; *Mefisto učí: „Ducha medicíny... líbí!“* — Goethův Faust I, parafráze Mefistofelových slov „Duch lékařství se nepronikne stěží. Hle: velký, malý svět se probádá a pak se řekne: ať to běží, jak pánbůh dá!“ (překlad Ot. Fischera); *c. kr. policajti vyplazovali... jazyk* — viz vysv. k str. 102;
- 121: *Prager Abendblatt* — viz vysv. k str. 39; *Clam-Gallas* — viz vstupní vysv. k str. 7; *most Řetězový* — stál v místech nyn. Mánesova mostu; *k slavnosti Jiřího Poděbrada* — zemřel v Praze 22. března 1471; *doktor Vaňka*—Wenzel Wanka, pražský primátor v padesátých letech;
- 122: *con amore* — k potěšení; *bol Niobin* — Nioba, v řeckém bájesloví pyšná matka, pro zpupnost a rouhání potrestaná smrtí sedmi synů a sedmi dcer; sama bolestí zkameněla; *pohostinské tance společnosti Pasqualisovy* — v srpnu 1870 vystupoval v letním divadle na hradbách Carlo de Pasqualis z Říma se sólovými tanečnicemi Lukrecií od král. dvorního divadla v Madridu a Diseri z Říma;
- 123: *Grillparzer* — Franz G. (1791—1872), dramatický básník německý; slavnost Grillparzerova se konala k 80. výročí dramatikových narozenin; *radomontáda* — vychloubačná, chvástavá řeč (podle chlubitce Rodomonta z Ariostova Zuřivého Rolanda); *Lenau* — viz vysv. k str. 109; *Uhland* — Ludwig U. (1787—1862), něm. lyrik a literární historik; *otec Arndt* — Ernst Moritz A. (1769—1860), německý básník a národní buditel; „*Sie sollen...*“ — „Nemají ho mít“; (tj. Rýn; píseň Nik. Beckera, 1809—45) „*Vöglein...*“ — „Ptáček, ptáček ve vzduchu“; *Nechtěla dovolit, aby heldengreis Vilém odbyl sobě... průvod* — při šibřinkách pražského Sokola 18. února 1871 měl být o půlnoci uspořádán velký maškarní průvod, který měl představovat slavnostní vjezd pruského krále do Paříže, byl však policejním ředitelem Sedláčkem zakázán. Heldengreis (hrdinný stařec) Vilém se vrátil po vítězném ukončení války do Berlína r. 1871;
- 124: *Mají mír a k tomu pět miliard* — 26. února 1871 byla podepsána mezi

- Francií a Německem mírová smlouva, podle níž se Francie vzdala ve prospěch Německa části Lotrinska a celého Alsaska a zavázala se k válečné náhradě pěti miliard franků; *napoleondor* — viz vysv. k str. 15; *Bismarck* — viz vysv. k str. 68; *Moltke* — viz vysv. k str. 88; *Roon* — Albrecht Theodor Emil von R. (1803—79), pruský maršál, ministr války a námořnictví; za prusko-francouzské války se účastnil několika bitev; *Macaulay* — Thomas Babington M. (1800—59), angl. dějepisec a politik; *Karel Frenzel* (1827—1914), něm. spisovatel a redaktor v Berlíně; *v německém divadle* — viz vysv. k str. 7; *Šebestové a Veckové* — Vojtěch Šebesta (1844—80), herec českého divadla, který v r. 1870 přešel k německému divadlu v Praze, poněvadž se prý nemohl uplatnit vedle Josefa Lva; *Čeněk Vecko* (1834—74), tenor Prozatímního divadla; v červenci 1865 odešel k německému divadlu, kde mu nabídnuta vysoká gáže (Div. II, 602—606); *v té boudě na Ovocném trhu* — myšleno německé divadlo, dnešní divadlo J. K. Tyla;
- 125: *zůstat Nazaretem* — jako nejmenší, pozadu; „*vysoké C*“ — zpěvák Čeněk Vecko; *Herr Direktr!*... — Pane řediteli! Já jsem tenor — co je mi do Gripatzra! Nic nedám na Gripatzra! ; *ilustrace k třetímu vydání Erbenovy Kytice* — vyšlo u Pospíšila v únoru 1871 s jednou celostránkovou ilustrací k Svatebním košilím od Antonína Gareise;
- 126: *Moltke* — viz vysv. k str. 88; *Valdek* — Rudolph Valdeck (vl. jm. Wagner), vídeňský novinář; „*čeští psi*“ — viz vysv. k str. 102;
- 127: *Čeští kaplani prý petitionují* — týká se ohlášené deputace kaplanů k císaři za zlepšení bídného platu kaplanského; *každý venkovský učitel chtěl... jíst* — požadavky venkovských učitelů byly vytyčeny zejména na prvním sjezdu československých učitelů a příznivců školství koncem srpna 1870;
- 128: *Höfler* — Konstantin H. (1811—97), profesor historie na pražské universitě, zemský poslanec, odpůrce českého státního práva; *Linker* — na počátku r. 1871 byl na universitu v Praze povolán Němec profesor Gustav Linker. Složil ódu k oslavě Prušáků, která dala podnět k protipruským demonstracím na pražské universitě; *tinktura „Tausend Dukaten für eine atd.“* — narážka na inzerty „tisíc dukátů za atd.“; *Šamberk* — František Ferdinand Š. (1839—1904), herec a dramatik Prozatímního a Národního divadla; „*Der Hieb sitzt fest.*“ — „Rána sedí dokonale“; *Takto se baví.... pěti miliardami* — viz vysv. k str. 124;
- 129: *o těch živých obrazech* — týká se zprávy, že Carlos Auersperg chce ve svém paláci uspořádati na oslavu německého vítězství akademii, jejíž hlavní částí budou „živé obrazy“, s tendencí čistě prušáckou; kníže Karel Vilém Auersperg (1814—90), zprvu obhájce, později odpůrce českého práva, něm. liberální centralista, v l. 1867 až 1868 ministerský předseda, od r. 1872 nejvyšší maršálek Království českého; „*Vilém bohorovný*“ — viz vysv. k str. 97; *německé kasino* — viz vysv. k str. 70; *dr. Tedesco* — viz vysv. k str. 108; *Kuh* — viz

- vysv. k str. 69; *Pickert* — viz vysv. k str. 110; *Bismarck* — viz vysv. k str. 68; *salamandr* — zde někdejší název pijáckého obyčeje německých buršů; *franktirér* — franc. označení dobrovolníka, účastníka partyzánského boje proti pruským okupantům. Franktiréři působili německým armádám ve válce prusko-francouzské velké škody; Němci jejich organizaci neuznávali a trestali jejich příslušníky smrtí; *ústaváci* — ústavověrci, němečtí buržoasní liberálové, stoupenci centralistických ústav z r. 1861 a 1867 (viz vysv. k str. 18 a 167);
- 130: *dr. Raudnitz* — viz vysv. k str. 67; *dr. Herbst* — viz vysv. k str. 35; *Czeschick* — Franz Cz., probošt kapituly Všech svatých na Pražském hradě; *Ajvazovský* — Ivan Konstantinovič Ajvazovskij (1817—1900), ruský malíř, ve své době slavený hlavně za četné obrazy moře; *Umělecká beseda* — viz vysv. k str. 17; *Rottmann* — Karl R. (1798—1850), něm. malíř krajinář; *Achenbach* — Andreas A. (1815—1900), něm. malíř krajinář; *moskevská národní výstava* — r. 1867 se na ni vypravili přední čeští politikové a učenci pod vedením F. Palackého a F. L. Riegra; *Humory* — Humoristické listy, vydávané od r. 1858 J. R. Vilímkem (1835—1911); kresličem míněn pravděpodobně František Kolár; *Hildebrandt* — Eduard H. (1818—68), něm. krajinář; *Rousseau* — Theodore R. (1812—67), franc. malíř, náladový krajinář;
- 131: *Thomson* — James T. (1700—48), angl. básník přírody; *Immermann* — Karl Lebrecht I. (1796—1840), něm. básník, dramatik a romanopisec;
- 132: „*Ťal do živého*“ čili „*der Hieb sitzt fest*“ — J. S. Skrejšovský obvinil v Pokroku z 21. května 1871 celou redakci Národních listů, později hlavně dr. Ant. Čížka a Jana Nerudu, z podávání hanlivých zpráv o českých politických osobnostech a z prozrazování jejich porad ve vídeňském časopise *Montagsrevue* pod názvem *Intime Briefe aus Prag* (Důvěrné listy z Prahy). A. Čížek, J. Neruda, dále V. Valenta, V. K. Šembera, Ferd. Dattel a Dan. Sluníčko otiskli v NL z 22. a 23. 5. 1871 „zaslána“, v nichž se ohradili proti lživému nařčení v Pokroku. Nerudovo zasláno je otištěno na str. 489 tohoto svazku. Tvrzení Pokroku, že mají z Hirschfeldovy tiskárny, kde se tiskla *Montagsrevue*, Nerudův rukopis, vyvrátili sami sazeči tiskárny (NL 28. 5. 1871). Neruda a Čížek učinili na Skrejšovského trestní oznámení, ale později žalobu po dohodě s mladočeskými předáky odvolali. Spor rozřešil soukromý čestný soud z Klubu českých poslanců (dr. Vendelín Grünwald a dr. Karel Roth). Došel k názoru, že Čížek a Neruda nebyli v podávání hanlivých zpráv do *Montagsrevue* nijakým způsobem zúčastněni (NL 10. 10. 1871). Z autorství *Důvěrných listů* z Prahy byl později usvědčen a nakonec se k němu i přiznal Nerudův přítel Vratislav Kazimír Šembera, syn profesora A. V. Šembery; „*Francesca di Rimini*“ — viz vysv. k str. 29; *A bas la phrase...* — Pryč s frází, ať žijí peníze!; *můj přítel z Jindřišské ulice* — J. S. Skrejšovský, viz vysv. k str. 18; *v jednom z mých fejetonů* — viz str. 126—128;

- 133: *Když hlasuje můj přítel* — pro návrh knížete K. Schwarzenberga, aby byla k císaři vyslána deputace a doručila mu na jeho poselství z 25. 8. 1870 adresu s pamětním spisem (viz vstupní vysv. k str. 77), hlasovali všichni členové Klubu českých poslanců i čeští velkostatkáři. Pro adresu nehlasovali jen němečtí poslanci a pak Nerudův „přítel“ J. S. Skrejšovský. Ten sice s ostatními členy Klubu českých poslanců do sněmu vstoupil, ale pak se dal zapsat mezi řečníky proti adrese. Hlasování o ní se neúčastnil, poněvadž 13. září 1870 složil bez udání důvodů poslanecký mandát; *Štolba* — Josef Š. (1846—1930), dramatik, autor úspěšných veseloher a frašek; *prodává se u Dattla* — viz vysv. k str. 92;
- 134: *Bělák-Šimáček konečně se ujal také peněz* — viz vysv. k str. 8; Šimáčkův týdeník *Posel z Prahy* přinesl 13. 4. 1871 článek *Frázisté*, v němž se z politické činnosti vylučuje každý, kdo se nemůže vykázat dobrou hypotékou nebo praktickými znalostmi ve vedení peněžního ústavu. V polemice byly *Nár. listy*, které se opřely proti tomu, že se jen lidem „zámožností a ‚sociálním postavením‘ slynoucím přiznává právo a hlas v politice“ (NL 16. 4. 1871), označeny *Poslem z Prahy* za zastánce frázistů; *Der Geldsack ist...* — Pytel peněz není přec prázdný zvuk, člověk ho může v životě potřebovat, a i když je bohatý všude hloupý, všechno se mu odpustí! A nač nepřipadne rozum moudrých, to svede tulpas ve své prostotě za peníze; *Was ist nicht...* — Co sám nedovedu říci, ať řekne za mne Heinrich Heine;
- 135: *hrabě Almaviva* — postava z Rossiniho opery *Lazebník sevillský* na text Césara Sterbina podle stejnojmenné veselohry franc. spisovatele Pierra Augustina de Beaumarchais (1732—99); *nepsal jako Wagner pro trumpety* — Richard W. (1813—83), něm. hudební skladatel; *narážka na velké obsazení orchestru dechovými nástroji*; *Po desáté od... probuzení* — od obnovení ústavního života v r. 1861; *Kerner* — Andreas Justinus K. (1786—1862), něm. básník a lékař;
- 136: *k svatému Janu* — svatojanské slavnosti byly pořádány 16. května; 16. 5. (1868) byl také položen základní kámen k Národnímu divadlu; *Edvard Jenner* (1749—1823), angl. lékař v Berkeley;
- 137: *Denn ich bin...* — Neboť jsem byl člověkem, a to znamená být bojovníkem (Goethe, *Westöstlicher Diwan*); „*Každý spolehá...*“ *pravil Tell* — v Schillerově hře *Vilém Tell*, III/1; *Rütli* — v témže dramatu lesní mýtina na západním břehu jezera Urnského ve švýc. kantonu Uri; na Rütli se scházeli švýcarští vlastenci k poradám proti říšskému fojtovi, r. 1307 byl na ní stvrzen přísahou spolek tří kantonů, které založily samostatnost Švýcarska;
- 138: *jsem dopisovatelem do Montagsrevue* — viz vstupní vysv. k str. 132; *nebyl... důvod vystaven* — týká se hospodářské tržové výstavy v Kánálce (NL 17. 5. 1871); „*schwacher tóbak*“ — „slabý tabák“;
- 139: *Měl jsem již jednou čest podotknout* — viz str. 132; *láska bez úcty* — *narážka na činohru italského dramatika Paola Ferrariho* (1822—89),

- hranou po prvé v Prozatímním divadle 10. 11. 1871 v překladu J. Malého; *Jean Paul* — vl. jm. Friedrich Richter (1763—1825), něm. romanopisec, satirik;
- 140: *Pfleger* — Gustav Pfleger-Moravský (1833—75), český básník, romanopisec a dramatik, divadelní referent staročeských časopisů. Kolem článku Z divadla pražského (*Osvěta* 1871, str. 149—160), v němž Pfleger odsoudil francouzskou dramatickou tvorbu jako mravně závadnou, se rozvinula polemika mezi Pflugem a Nerudou. Neruda ji uzavřel 10. 5. 1871 v NL v tom smyslu, že uznává mnohé pravdy Pflugovy, ale že bude vždy proti tomu, aby se „francouzský národ i s francouzským repertoárem odsoudil šmahem“;
- 141: *Tón a takt* — Při projednávání státního rozpočtu hlasovali pro Hohenwarta byrokraté a konservativní velkostatkáři, mezi nimi Kristián Kotz z Dobříše, Němec z Čech, jehož Neruda ve svých fejtolech několikrát s úsměškem vzpomíná. Příhoda se sirkami v říšské radě se udála při projednávání rozpočtu ministerstva orby, kdy si Kotz uprostřed bouřlivé debaty zapálil voskové svíčky k zapečetění listů;
- 142: *Rieger přednesl deklaraci* — deklarace (viz vysv. k str. 7) byla sepsána F. L. Riegrem; *Giskra* — viz vysv. k str. 18; Giskra byl kompromitován jako finanční spekulant;
- 144: *O tichého génia mň!* — Naděje Čechů na vyrovnání začaly nabývat v polovině r. 1871 konkrétních forem. Důvěrná jednání mezi nejvýznamnějším spolupracovníkem Hohenwartovým ministrem Albertem Schöfflem a F. L. Riegrem, dr. A. Pražákem a Clam-Martincem byla zatím úspěšná. Hr. Hohenwart se sice až přespříliš snažil vyhovovat sněmovní většině německých buržoasních liberálů, posílených vítězstvím Pruska, ale přece nepřestal sledovat jeden z hlavních úkolů svého ministerstva — vyrovnání s Čechy. Hohenwartův program vyrovnání s českou buržoasií vyvolával sice odpor německých nacionalistů, ale posice vlády byla v té době poměrně silná, neboť měla oporu konservativců a dvorních kruhů, které v obavě z růstu mocenské posice Pruska se snažily ustálit vnitropolitické poměry v Rakousko-Uhersku. Formu politického vyrovnání navrhovaly tzv. fundamentální články; podle nich měla správu Českého království obstarávat česká zemská vláda; *saison morte* — mrtvá sezóna; „tichým géniem“, především Jungmannovi — Josef J. (1773—1847) byl po celé půlstoletí zván „tichým géniem“. Svědectví o jeho skutečných názorech podávají jeho Zápisky, vedené od r. 1845 a uveřejněné teprve r. 1871; ukazují J. J. jako žáka Voltairova, jako osvícence, odpůrce církve a šlechty; *Grenzboten* — liberální něm. časopis protislovanského zaměření, vydávaný v Lipsku v l. 1841—48 rakouským Němcem Ignazem Kurandou (viz vysv. k str. 33); *Jean Paul* — viz vysv. k str. 139; *stylita* — podle Simeona, příjmím Stylités (tj. na sloupu), který se oddával askesi v Sýrii na vysokém sloupu (zemřel r. 459 n. l.);

- 146: *operní pohostinské hry končily akordem disharmonickým* — v květnu a červnu 1871 hostovala v Praze opětně ital. operní pěvkyně Giuseppine Vitali a její manžel tenorista Paolo Augusti. Žádosti hostů, aby k pohostinským hrám byly připraveny zpěvohry *Maškarní ples*, *Náměsíčná a Romeo a Julie*, nebylo vyhověno (NL 22. 6. 1871). Pro další neshody s ředitelstvím divadla přerušila italská dvojice předčasně svá vystoupení (Pokrok 17. 6. 1871); *slečna Hanušova* — Betty H., provd. Fibichová (1846—1901), operní a oratorní zpěvačka; *Somnambula* — *Náměsíčná*, opera ital. hudebního skladatele Vincenza Belliniho (1801—35); *nynější ředitel* — JUDr. Jan Strakatý (1835 až 91), člen sboru pro postavení Národního divadla, od 3. 4. 1870 do 2. 2. 1872 umělecký ředitel Prozatímního divadla;
- 147: *o Husovi naše časopisy ani nemukly* — ani *Národní listy*; 7. července 1871 mají drobnou zprávu, 8. července 8 řádek; *renitentní* — vzdorovitý, vzpurný; *Řetězový most* — viz vysv. k str. 121;
- 148: *vyrovnání* — viz vstupní vysv. k str. 144; *červený frak* — stavovský kroj šlechty;
- 150: *Nevěsta messinská* — tragédie Friedricha Schillera; *Pračky v českém národě přestaly* — před chystaným vyrovnáním, viz vysv. k str. 144; *Meysedrovy variace* — Josef M. (1789 — 1863), vídeňský houslový virtuos a skladatel; *Wacht am Rhein* — viz vysv. k str. 88;
- 151: *prastarý řecký básník* — Hésiodos ze 7. stol. př. n. l., autor básně *Práce a dnové*; *Budem prý mít ... ústavu* — viz vstupní vysv. k str. 144; *z Jahnova Deutsches Volkstum* — Friedrich Ludwig J. (1778—1852), „otec německého tělocviku“; založil pro mladé muže první letní cvičiště v Hasenheidě u Berlína r. 1811. Spis *Das deutsche Volkstum* (Německá národnost) byl vydán r. 1810;
- 153: *lokálka pražských listů* — Neruda cituje zprávu NL z 30. 7. 1871; *Wacht am Rhein* — viz vysv. k str. 88;
- 154: *Örindur* — vzato z úsloví „Vysvětlete mi, hrabě Örindure, tento rozpor v přírodě“, které zpopulárnělo z něm. osudového dramatu *Vina* od Adolfa Müllnera (1774—1829); *Allzulanger Glimpf...* — Příliš dlouhá shovívavost přináší nakonec ostudu; *Persönlich' Streit...* — Osobní spor je špatný spor, ale kdo nedá pokoj, tomu natluč pořádně; *mírnost... pomohla nyní již ke skutečnému vyrovnání* — viz vstupní vysv. k str. 144; *mladočeši* — viz vstupní vysv. k str. 17;
- 155: *Tausenau* — viz vysv. k str. 15; *Louis Filip* — franc. král, vládnoucí v l. 1830—48; *Nikde ani obšírnější biografie* — o smrti agenta Tausenaua měly NL pouze tři řádky 31. 7. 1871;
- 156: *Stěhování se do zaslíbené země pruské* — Němečtí buržoasní liberální poslanci z českých zemí deklarativně odmítli se zúčastnit zasedání zemského sněmu, na němž se mělo jednat o českém vyrovnání. V „osvědčení“ se snažili vyložit vyrovnání jako jednostrannou podporu české politiky a jako čin odporující rakouské ústavě. Jejich postoj podporoval i veškerý německý tisk. *Tagesbote* např. uvedl

16. září 1871, že by takto němečtí politikové nemohli zastávat funkci předsedy sněmu a jeho náměstka, neboť „neovládají Tomíčkovu mluvnici“. V odpovědi na tyto útoky charakterisoval úvodník NL ze 17. 9. 1871 německé poslance: „sněmovna pražská se jim znechutila, panovati v ní nemohou a rovné právo jim nedostačuje“; ... *národ náš navštíven byl více než desíti ranami* — jako ve Starém zákoně Egypt, když nechtěl propustit Izraelské; *Dir müssen...* — Tobě musí být nepřáteli, kdož chtějí porobu! Tobě musí být nepřáteli, kdož se bojí pravdy! Tobě musí být nepřáteli, kdož překrucují právo!
- 157: *Tomíčková mluvnice* — Česká mluvnice nově vzdělaná od Jana Slavomíra Tomíčka (1806—66); *prof. Fallmeyer* — Jakub Filip F. (1790 až 1861), něm. badatel, známý svými pracemi cestopisnými a historickými; od r. 1848 byl profesorem university v Mnichově, místa byl však na čas zbaven pro své liberální politické přesvědčení; *Augšpurkyně* — *Augsburger allgemeine Zeitung*, politický deník, založ. r. 1798 J. F. Cottou;
- 158: *Pěvec... dokonal!* — Vocel zemřel 16. září 1871; *parvista* — žák první třídy někdejšího gymnasia; *Poštovská ulice* — dnešní ulice Karoliny Světlé;
- 159: „*gallus Matthiae*“ od „*galli Matthias*“ — doslova „kohout Matoušův“ a „Matouš kohoutův“; *Lustkandel* — profesor rakouského práva. Psal např. o amerických spisovatelích, ačkoliv jejich díla, jak sám přiznal, četl jen ve výtahu; *Kuno Fischer* (1824—1907), něm. filosof; jeho spis *Über die Entstehung und Entwicklungsformen des Witzes* (O vzniku a formách vývoje vtipu) vyšel v Heidelbergu r. 1871; *ústaváci* — viz vysv. k str. 129; *Hohenwart* — hr. Karl Siegmund H. (1824—99), rak. konservativní státník, viz vstupní vysv. k str. 144; *odchod z českého sněmu* — viz vysv. k str. 156; *doktor Raudnitz* — viz vysv. k str. 67; „*Zu den redenden...*“ — „K řečnickým uměním náleží také umění mlčet“; *Learův šašek* — postava ze Shakespearovy tragédie *Král Lear*;
- 160: *Translajtanie* — Zalitavsko, od r. 1867 neúřední název zemí koruny uherské v Rakousko-Uhersku; *Giskra* — viz vysv. k str. 18; během pěti let vytěžil Giskra z různých bank a železnic, jichž byl správním radou nebo předsedou, asi sedm miliónů. Císařský reskript z 12. září 1871, který vyslovoval ochotu panovníkovu k vyrovnání s Čechy, vzbudil bouři odporu „liberálních“ Němců českých a rakouských zemí. Giskra jednal bez velkého úspěchu o pomoc v Uhrách; *Midas* — mytický král frýžský, který dostal od Dionýsa darem moc přeměnit ve zlato vše, čeho se dotkne; *Herbst* — viz vysv. k str. 35; „*Durch diese...*“ — „Tím průsmykem zde přijde dojista“, Schillerův *Vilém Tell*, IV. jednání, 3. scéna (překlad Jar. Vrchlického); *Bedřich Velký* — Friedrich II., král pruský (vládl 1740—86), vychovaný v duchu osvícenské filosofie francouzské; *Deák* — Ferenz D. (1803—76), maďarský liberální politik; vybojoval rakousko-uherské vyrovnání z r. 1867. Deák sice nepřijal ve vládě hraběte Julia Andrássyho žádné

- křeslo, ale se svou stranou vládu podporoval a určoval její politiku; *špitálská polívka* — narážka na příběh z Historií o bratru Palečkovi z 2. pol. 16. stol. Zestárlí nemocní mívali k obědu vinou nepoctivých správců často jen polévku; *skupení Laokoona* — Laokoon, kněz v Troji, jenž varoval své krajany před dřevěným koněm; byl proto i se dvěma syny zardoušen obrovskými hady;
- 162: *Herbst* — viz vysv. k str. 35; „*To je hezké od vás, pánové...*” — Goethův *Faust I*: „Aj, pane doktor, hezké je, že se nás neštítíte přec a mezi sprostý lid sem k nám přichází velký učenec” (překlad Ot. Fischera); *Hasner* — viz vysv. k str. 34; *Hohenwart* — viz vysv. k str. 159; *Pickert* — viz vysv. k str. 144; *Bandité* — opereta na text H. Meilhaca a L. Halévyho; byla po prvé hrána v aréně na hradbách 30. 7. 1870 v překladu Emanuela Züngla;
- 163: *Janečka... jsme si sami pověsili* — Jan Janeček, vrah a lupič, byl popraven 9. září 1871 v Plzni; *Sallmayer* — Hermann S., rak. básník; *Fantasca* — balet ital. choreografa Pavla Taglioniho (1808—84);
- 164: *právě jsme si dekretovali pět milionů do kasy* — usnesení pražské obce z 27. 9. 1871 uzavřít půjčku pěti miliónů na zvelebení Prahy a k zlepšení jejích zdravotních poměrů; půjčku schválil zemský sněm 20. 10. 1871, ale císař usnesení zamítl (18. 1. 1872); *holbová sklenice* — holba, asi 0,7 l; *Morgenpost* — víd. politický deník (od r. 1850);
- 165: *Zlatá doba německé plodnosti* — Podstatu českého vyrovnání tvořily tzv. fundamentální články (viz vysv. k str. 144): Království české dodatečně přistupovalo k uherskému vyrovnání. Uznávalo záležitosti zahraniční, vojenské a finanční za společné všem královstvím a zemím mocnářství; kromě toho připouštělo jako prospěšné společné vyřizování věcí obchodních, dopravních, některých daňových aj. Jinak zákonodárství Českého království mělo náležet českému zemskému sněmu, správa české zemské vládě. Společné záležitosti zemí neuherských měl obstarávat jednokomorový kongres delegátů, společnou správu společné rakouské ministerstvo. Z výnosu přímých daní měly země přispívat určitým podílem na společný státní rozpočet. Českou zemskou vládu měl tvořit místodržitel s náčelníky zemských úřadů, jednotu zemí Koruny české představoval český dvorský kancléř. Fundamentální články by bylo možno měnit jen se svolením českého zemského sněmu. Práva Němců měl zajistit řád volení do sněmu a zákon na ochranu rovného práva národnosti české i německé v Království českém; *Hohenwart* — viz vysv. k str. 159; *Mošna* — Jindřich M. (1837—1914), vynikající český komik; *Filip IV.* — král španělský, vládl 1621—65; „*Das Haus...*” — „Dům je přec velmi vratký — řítí se do záhuby, povídá Hans Sachs.” Nezkrácený první verš zní: *Doch ist unser Haus gar wohl schwach's.* Verše jsou namířeny proti katolické církvi. Hans Sachs (1494—1576), něm. básník a dramatik; „*Ihr non plus ultra...*” — „Jejich non plus ultra vždy bylo: Bohu se rouhati a neřád velebiti.”;

- 166: „*Bundesgesetz...*“ — „spolkový zákon č. 19 z 11. června 1870“; *Tagesbote...* docela mně přeložil „chasníci“... slovem „*Gesindel*“ — jde o překlad části Nerudova fejetonu z 30. 9. 1871; *Tagesbote* (viz vysv. k str. 76) cituje v nepodepsaném článku *Prager Wochenrevue* „fejetonistu Nár. listů“: „Von dem Tage an... laufen Herbst und seine Genossen... die Mehrzahl der angelegten Brände immer von vagabundierenden *Gesindel* ausgeht...“ Uvedený odkaz je důkazem Nerudova autorství fejetonu otištěného bez známé šifry v NL 15. října 1871; *já přec mluvil o Herbstovi...* — viz str. 163; *Herbst* — viz vysv. k str. 35; *Hasner* — viz vysv. k str. 34; *Pickert* — viz vysv. k str. 110; *David Kuh* — viz vysv. k str. 69; *Prager Zeitung* — viz vysv. k str. 7; *s talentkem dr. Brůny* — Eduard Brůna, redaktor vládních listů *Prager Zeitung*, *Prager Abendblatt* a *Pražského deníku*; *Platejs* — třípatrová budova na Starém Městě, Ferdinandova, nyní Národní tř. č. 416, jeden z nejstarších a největších domů pražských; *Vincent* — Alexandre Joseph Hidulphe V. (1797—1868), franc. profesor fyziky, chemie a matematiky;
- 167: *rytíř Jaroš von Adlerhorst* — viz vstupní vysv. k str. 7; *prosincovka* — ústava z 2. prosince 1867, platná pouze pro „království a země v říšské radě zastoupené“, tj. pro Předlitavsko. Vymezovala sice základní občanská práva a zaručovala národní svobodu, ale potvrzovala rozdělení vlády mezi vládnoucí třídu německé a vládnoucí třídu maďarské. Proto český i moravský sněm se postavily proti ní;
- 168: *Fundamentální zákony* — viz vstupní vysv. k str. 165; „*přece věčným...*“ — citát ze Slávy dcery; odtud i další verše; *Kollárovy Míny není více!* — Mína, vl. Friederika Schmidtová z Lobedy u Jeny, básníková milenka a pozdější manželka, vystupující v básni jako dcera bohyně Slávy, zemřela ve Výmaru 13. 10. 1871;
- 171: *Naše fundamentálky zemřely...* — viz vysv. k str. 180;
- 172: *Beust* — viz vysv. k str. 108; *Andrássy* — viz vysv. k str. 177; *Züngel* — Emanuel František Z. (1840—95), autor příležitostných proslovů, dramatik a překladatel; *vyrovnání* — viz vstupní vysv. k str. 165; *deklarace* — viz vysv. k str. 7; *Smetana... nebude s korunovační operou... hotov* — *Libuše* byla dokončena r. 1872; *Prager Zeitung* — viz vysv. k str. 7; *kteří si koupili už mluvnici* — viz vstupní vysv. k str. 157; *korespondenční lístky české* — viz fejeton z 23. 10. 1870, str. 90—92; *Schmerling* — viz vstupní vysv. k str. 7;
- 173: *půjdem se bavit k nějakému tiskovému přelíčení bez poroty* — viz vysv. k str. 37; *Vilímek... v Humorech* — viz vysv. k str. 130; *Dr. Tomáš Černý* (1840—1909), český advokát a politik, spoluzakladatel *Sokola*, po Fügnerově smrti jeho starosta od r. 1882; *Dr. Ant. Čížek* — viz vysv. k str. 46; *Dr. Jan Kučera* (1838—95), český advokát a politik, předák strany svobodomyšlné;
- 174: *Sedláček* — rytíř Sedlaczek z Granthalu, tehd. policejní ředitel v Praze; *včera... se kurážně vrhli na nepřítel* — 30. října 1871 byl na

nádraží nadšeně přivítán svými příznivci F. L. Rieger, který se vracel z Vídně, kam byl povolán s Clam-Martinicem k jednání o vyrovnání. Na cestě k bytu Clam-Martinicovu byla část průvodu, provolávající „pereat“ Kuhovi a jeho listu Tagesbote, napadena četnými strážníky, kteří vyrazili z budovy policejního ředitelství. Několik osob bylo poraněno, devět jich bylo zatčeno; *jeden ... uměl vyplazovat jazyk...* — viz vysv. k str. 102;

- 175: *pojišťovací známky...* na české západní — od 1. listopadu 1871 se mohli cestující na české západní dráze pojistit proti následkům tělesných úrazů; cena pojišťovací známky byla odstupňována podle délky jízdy, vozové třídy a výše pojištění; *zapověděli Vlast, Sardouovu, ... náš intendant* — hra (viz vysv. k str. 7) byla zakázána zásahem nového intendanta českého divadla Otakara Zeithammera (viz vysv. k str. 18); znovu byla povolena počátkem r. 1874 (NL 18. 2. 1874); *Svatojanské proudy* — opera Josefa Richarda Rozkošného (1833 až 1913); „*ans Vaterland, ...* — „ku drahé vlasti své se přitul blíž“ (Vilém Tell, II/1, překl. J. Vrchlického); *při podobné příležitosti, při jaké jsme spatřili Žižkovu smrt nebo Husa* — Žižkova smrt od herce a dramatika Josefa Jiřího Kolára (1812—96) a Jan Hus od J. K. Tyla byly provedeny po uzavření Prozatímního divadla v divadle Novoměstském za pruské okupace r. 1866; do té doby byly censurou zakázány;
- 176: *v německém divadle* — viz vysv. k str. 7; *Bauernfeldův Der kategorische Imperativ* — Kategorický imperativ od Eduarda von Bauernfeld (1802—90), populárního vídeňského dramatika; *Mlynář a jeho dítě* — činohra něm. dramatika Ernsta Raupacha (1784—1852); *masky...* „*vítězů nad Hohenwartem*“ — jsou míněni Herbst a Hasner, kteří přispěli k pádu ministra Hohenwarta (viz vysv. k str. 159); *nemáme ještě anglického stroje sazečského* — v Anglii byl v té době vynalezen Mackiem parní sazečský stroj, který vysázel za hodinu 12000 písmen; *tu kancléřskou* — týká se Hasnera, který byl krátký čas v r. 1870 v čele vlády;
- 177: *Beust plakal!* — O zmar českého vyrovnání v r. 1871 se v neposlední řadě přičinil říšský kancléř Beust, představitel centralistické německé buržoasie, a maďarský min. předseda J. Andrassy; přesvědčili rakouské dvorní kruhy, že by vyrovnání poškodilo budoucí politiku Rakouska, které musí být v těsném spojení s Německem. Beust sice dříve zaujímal k Bismarckovi nepřátelský poměr, ale svou zahraničně politickou koncepci změnil hlavně po vítězství Pruska nad Francií. Propuštění Beusta 6. listopadu 1871 byl diplomatický manévr a politické vítězství Beustova protivníka i spojence J. Andrassyho. Češi přijali Beustův odchod s uspokojením, i když již nemohl odčinit neúspěch české buržoasní politiky. Beust pak působil jako rakouský vyslanec v Londýně (do r. 1878) a v Paříži (1878—82). J. Andrassy byl od vyrovnání Maďarů s Rakouskem v r. 1867 v čele maďarské vlády. S Rakouskem měly Uhry tři společná ministerstva (zahranič-

- ních věcí, společného vojenství a společných financí). Andrassy byl jmenován místo Beusta řídícím ministrem veškerých zahraničních záležitostí monarchie rakousko-uherské (titul „říšského kancléře“ byl zrušen). Jeho postavení posílilo vliv maďarské šlechty v rakouském politickém životě; *plakal Alexander* — probodl při hostině Kleista, jednoho ze svých velitelů, který mu v boji zachránil život; *Konkordia* — spolek německých spisovatelů a žurnalistů ve Vídni;
- 178: *Bechstein* — Jan Matyáš B. (1757—1822), něm. spisovatel knih o lesnictví, ředitel lesnické akademie; *vrba bábelská* — *Salix babylonica*, vrba smuteční; „*coix lacrima*“ — slzovka obecná; *slečna Gallmayerova* — Josefina G. (1838—84), populární vídeňská operetní zpěvačka; *král David...* „*modlil se nohama*“ — podle biblického vyprávění tančil izraelský král David před archou po vítězství nad Filištínskými; *Anna pláče* — *Anna se směje* — veselohra franc. dramatika Eugena Labiche (1815—91); *Jókai Mór* (1825—1904), maďarský romanopisec, básník a dramatik, poslanec a žurnalista vládní liberální strany; *honvédská armáda* — r. 1868 si Maďaři vymohli své národní vojsko, zeměbranu, honvédy; *Lónyay* — hr. Melchior L. (1822—84), maďarský státník, po Andrassym předseda uherského ministerstva; *do krajin před Litavu* — do Předlitavska, viz vysv. k str. 102;
- 179: *Prager Zeitung* — viz vysv. k str. 7; *Schütz* — viz vysv. k str. 105;
- 180: *Ze seznamu „čestných občanů“ pražských* — Ke zmaření českého vyrovnání přispěl ze zahraničních vlivů vedle carismu, jenž se obával rostoucího národního hnutí Poláků, především kancléř Bismarck, jemuž se nelíbil vzrůstající vliv Slovanů v Rakousku. Na adresu českého sněmu odpověděl císař reskriptem z 30. října 1871, jenž reskript z 12. září 1871 přímo zrušil. Český zemský sněm byl rozpuštěn a kníže Adolf Auersperg, nástupce Hohenwarta, jehož ministerstvo musilo 30. října 1871 odstoupit, zahájil ihned proti českému národu politický nátlak. Metody Auerspergovy vlády ukázala pražská policie svým útokem proti demonstrujícímu zástupu při vítání poslanců F. L. Riegra a Clam-Martinice z Vídně; *Přišli jsme si...* — Hohenwart, viz vysv. k str. 159; Albert Eberhard Friedrich Schäffle (1831 až 1903), něm. národohospodář a sociolog, rakouský státník; r. 1871 jako ministr obchodu v Hohenwartově vládě usiloval o státoprávní vyrovnání s Čechy; *strana haasovská* — reakční *Mittelpartei*, vedená něm. politikem a pražským knihtiskařem Andreasem Haasem (1804 až 1864); „*strana liberální*“ — většina německých poslanců hájících únorovou ústavu byla soustředěna v německém liberálním tisku, v němž rozhodoval hlavně Herbst; *Löschner* — Josef L. (1809—88), profesor lékařské fakulty, ředitel pražské dětské nemocnice;
- 181: *Felix Schwarzenberg* — rakouský podmaršálek, diplomat, od r. 1848 ministerský předseda; *Wanka* — viz vysv. k str. 121; *říšská rada*

- kroměřížská* — vídeňský sněm přesídlil koncem listopadu 1848 na žádost českých poslanců do Kroměříže, aby vypracoval novou ústavu. Dříve než byl návrh ústavy dohodnut a schválen, byl kroměřížský sněm Schwarzenbergovou vládou v souvislosti s postupem Windischgrätzova vojska proti Maďarům počátkem března 1849 rozpuštěn a rozehnán; *oktrojírka* — oktrojovaná ústava ze 4. března 1849, Schwarzenbergovou vládou vypracovaná a vnucená; byla přechodem k novému absolutismu; *Slovník naučný* — viz vysv. k str. 100; *Alexandr dr. Bach* — viz vstupní vysv. k str. 7; *Mecséry de Tsóor* — viz vysv. k str. 8; *Sacher-Masoch* — pražský policejní ředitel v l. 1849 až 1854;
- 182: *Buol-Schauenstein* — Karel Ferdinand hr. B.-Sch. (1797—1865), od r. 1852 rakouský ministerský předseda. Za krymské války (1853 až 1856) zůstalo Rakousko k podpoře Turecka neutrální, dokonce poslalo „pozorovací sbor“ proti Rusku a přispělo tak k jeho porážce; *Bruck* — Karl Ludwig B. (1798—1860), obchodník a německorakouský politik, v l. 1855—60 ministr financí. Byl obviněn z účasti na podvodech při dodávkách za italské války r. 1859 a propuštěn z úřadu; 23. dubna 1860 si podřezal žíly; *Kellersperg* — Ernst Leopold K. (1822—79), v l. 1867—68 místodržitel v Čechách; *Bělský* — JUDr. Václav B. (1808—78), advokát v Praze, český politik, v l. 1863—67 pražský primátor; *Belcredi* — Richard hr. B. (1803—1902), ministerský předseda v Předlitavsku v l. 1865—67, stoupenec federalismu; *pod reskriptem, jehož... slova otiskujete* — (viz vysv. k str. 180): „Majíce v paměti státoprávní postavení koruny české a jsouce Sobě povědomi slávy a moci, kteréž tato koruna Nám a předkům Našim propůjčila, mimo to jsouce pamětlivi neoblomné věrnosti, s kterou obyvatelstvo země české každé doby trůn Náš podporovalo, uznáváme rádi práva tohoto království a jsme hotovi toto uznání přísahou Naší korunovací obnoviti. — Ve Vídni dne 12. září 1871. — František Josef“ (NL 15. 9. 1871);
- 184: *jistý policejní rada* — Dederá; podle lokálky NL z 28. a 29. 11. 1870 opravil jednateli Ježkovi spis týkající se spolku Okoř; „*Dvacatero vydání...*“ — Hankův „Pravopis český podle základu gramatiky Dobrovského“ vyšel v 1. vyd. v Praze 1817;
- 185: *při posledních volbách* — obecních v Praze 27. 11. 1871; místo 6449 oprávněných voličů volilo jen 2948; *loupežné přepadnutí...* — opoziční listy denně přinášely zprávy o růstu krádeží a loupeží v Praze a po celých Čechách; přitom kritisovaly policii, že se více stará o demonstranty. Neruda naráží na přepadení člena sboru české opery Brázdy spolčenými zloději u Emauz: jeden ho porazil, druzí dva mu pomohli pěvce ztýrat a oloupit (NL 29. 11. 1870);
- 186: *garotáž* — škrcení, rdoušení;
- 188: *Tagesbote* — viz vysv. k str. 76; Nerudův fejeton se týká nepodepsaného článku *Prager Wochenrevue* z 28. 12. 1871; *při posledních vol-*

- bách* — do říšské rady 5. prosince 1871; deklaranti byli vesměs zvoleni, a to většinou jednohlasně; „*denn Beleidigungen ...*“ — „neboť kupiti urážky na protivníky, a to na protivníky, kteří podlehli v boji, není věcí Němce“; „*o daß die Frechheit ...!*“ — „ó kéž by se sprostota vždy nazývala šlechetnou!“; „*pereat*“ — „ať zhyne“, tehdejší obvyklý výraz pro projev nespokojenosti, narážka na demonstrace, viz str. 174; „*německá noblesa ...*“ — ve válce prusko-francouzské v l. 1870 až 1871; *Bismarck drzou svou nótou k francouzské vládě* — Bismarckova depeše ze 7. prosince 1871, vyjadřující opovržení k poražené Francii; *Vilém Vítězný* — viz vysv. k str. 97; *Höfler* — viz vysv. k str. 128;
- 189: *Tagesbote chrání dnes budějovické denuncianty* — němečtí ústaváci z Budějovic zaslali vojenskému veliteli Čech generálu Kollerovi list, v němž udali své české spoluobčany a český časopis pro agitaci „přesahující všechny meze zákona“ (NL 27. 12. 1871). *Tagesbote* ve fejetonu z 28. 12. 1871 napadl Čechy, kteří píšou „Černé knihy“, kteří s rozkoší udávají, kteří však křičí, „když někde Němec nepřihlíží klidně, jak je zákon nejdrzejším způsobem zesměšňován a urážen“; *ústaváci* — viz vysv. k str. 129;
- 190: *o pokoutní městskou školu* — viz str. 109-110; *verlangt ihr Predigeri'n...* — přejete-li si pro svá kázání příznivější sluch, méně žvaňte, ale tím více dělejte!; *Heinův Atta Troll* — viz vysv. k str. 66;
- 192: *v obyčejné mé hospůdce* — v plzeňské pivnici U Ježíška ve Spálené ul. č. 72;
- 195: *Místo pěti miliónů* — Situace české žurnalistiky byla po zmaření českého vyrovnání velmi obtížná. Generál Koller užíval nejrůznějších persekučních prostředků, aby podle slibu Auerspergovy vlády zlomil do dvou let český odpor. Zejména se zaměřil na pronásledování českého tisku častými konfiskacemi, proti nimž nebylo odvolání, poněvadž odepřením svědků byla redaktorům brána možnost vést důkaz pravdy. Časopisům, jež byly častěji zabaveny, odňal gen. Koller licenci ke všem jejich filiálkám. V lednu 1872 byly vykonány v redakcích a tiskárnách *Pokroku*, *Politiky*, *Národních listů* a *Posla z Prahy* i opakované prohlídky soudních komisí, které pátraly po rukopisech otištěných zpráv. Byly bezvýsledné, poněvadž rukopisy byly ihned po vytištění ničeny. *Nerudův* fejeton se vztahuje hlavně k úvodnímu článku *Nár. listů* z 22. 1. 1872 „*Ústaváci — nedotknutelní!*“, který vychází ze soudního přelíčení (20. 1. 1872) s J. Arbesem; *5 miliónů není povoleno* — viz vysv. k str. 164; *nové nádraží* — dostavené r. 1871, dnes *Hlavní*; *cizí tramvajské společnosti ... šetření češtiny* — Hned po zahájení byla správa koňské dráhy pražské upozorněna, že je třeba šetřit rovnoprávnosti. Jízdenky se však vydávaly „v prahanebné češtině“, stanice se vyvolávaly většinou jen německy a také kontroloři užívali německé řeči; *ústaváci* — viz vysv. k str. 129;

- 196: *Mazarin* — vl. jm. Giulio Mazarini (1602—61), kardinál, ministr Ludvíka XIV.; utiskoval lid velkými daněmi; *christenlehr* — náboženství (křesťanské); *Bismarck* — viz vysv. k str. 68;
- 197: *královna Marie* — vládla v Anglii v l. 1553—58; *dreherovské* — pivo z pivovaru vídeňského průmyslníka Antonína Drehera (1810 až 63);
- 198: *Přítel nad zlato!* — Jednou z forem persekuce české žurnalistiky bylo protiprávní stavění českých redaktorů před zaujaté poroty České Lípy, Chebu, Liberce, Trutnova a jiných německých měst. Nešlo v Rakousko-Uhersku o prostředek zcela nový, poněvadž v Uhrách byli už předtím souzeni slovenští, srbští a rumunští novináři maďarskými porotami v Pešti. Odkazování tiskových pří k německým porotám se odůvodňovalo „předpojatostí pražské poroty“, jež vesměs hlasovala pro nevinu obžalovaných redaktorů, a „možným ohrožením veřejné bezpečnosti“. V Nerudově fejetonu jde o odpovědného redaktora Nár. listů J. Arbesa, na nějž podalo státní zastupitelstvo 25. ledna 1872 žalobu pro přečin spáchaný články v NL z 22. 1. 1872; *c. kr. Bochníček* — viz fejeton Miluj mne zase! (str. 43—45); „*travailler pour le roi...*“ — „pracovat pro pruského krále“;
- 199: *kníže Aueršperk* — Adolf Vilém Daniel Auersperg (1821—85), v l. 1867—70 předseda českého sněmu, od 1871 do 1879 předseda centralistického ministerstva, jež usilovalo o zdolání českého odporu drsnou persekucí;
- 201: *Ve jmenu... i papeže neomylného* — viz vysv. k str. 17; *byl-li vůbec někdy sv. Petr v Římě* — evang. duchovní Sciarelli vyzval katolické bohoslovce k disputaci o otázce, zda byl sv. Petr v Římě čili nic. Spor se konal 9. února 1872 ve velké síni sabinského paláce; každá strana si zvolila tři řečníky; *území papežské... spojená Itálie... si vzala Řím* — viz vysv. k str. 83;
- 202: *sv. Veronika* — podle legendy, kterou sama katolická církev odmítá, vrstevnice Kristova, která podala Ježíši na jeho cestě na Golgotu šátek, aby si utřel pot a krev; na loktuši zůstaly obrysy Ježíšovy tváře; „*holbleinwand*“ — Halbleinwand, poloplátno; *tři Horatiové zde, tři Curiatiové tam* — podle starořímské pověsti byl spor mezi Římem a Albou rozhodnut soubojem římských trojčat Horatiů s trojčaty Curiatii. Dva Římané padli, třetí přemohl poraněné protivníky. Vítězný Horatius poté zabil svou sestru, že naříkala nad padlým Curiatiem, s nímž byla zasnoubena; *Moltke* — viz vysv. k str. 88; *váleno krutě* — výraz z básně Jaroslav Rukopisu královédvorského;
- 203; *ve městě světovém* — v Římě; *proklínat Martina Luthera* — viz vysv. k str. 345;
- 204: *zrádeček Chleborádeček* — František Ladislav Chleborád (1839 až 1911), český právník, národohospodář a politik, zakladatel dělnického spolku Oul, vydavatel dělnických listů, spoluzakladatel banky Slavie. Pro osobní zájmy se rozešel s Oulem a s dělnictvem. R. 1872 v době chabrusu (viz vysv. k str. 223) prodal za 95 000 zl. statek Žampach

- ústavověrnému Němci dr. Ed. Eiseltovi v Praze; tím připravil českou stranu o jeden hlas;
- 205: *zemětřeseníčko* — 6. března 1872 odpoledne bylo v Čechách zemětřesení, které zasáhlo hlavně Karlovy Vary, Chomutov, Cheb, Jáchymov; škody způsobeny nebyly (NL 8. a 9. 3. 1872);
- 206: *Verrat...* — Zrada! — Ošklivé slovo! Andělé odvracejí svou zářící tvář, když je zaslechnou; země se zachvívá před jeho zvukem!;
- 212: *čti o těch „krvavých miliónech“* — válečná náhrada Francie Prusku; *Buckle* — Henry Thomas B. (1821—62), angl. dějepisec;
- 213: *určili „nižšímu kněžstvu“ peněžitou výpomoc* — viz vysv. k str. 127; zákonem schválen úvěr 500 000 zl. na podporu nuzných katolických kněží (NL 14. 3. 1872); „*So lang der Kirche Tisch...*“ — „Dokud bude církevní stůl obložen vínem a pečeni, nebude nikdy nouze o zbožné kandidáty“; *Kuranda* — viz vysv. k str. 33;
- 214: „*Grand Bazar Rix*“ — velký bazar Antonína Rixe ve Vídni;
- 215: *Evoe!* — viz vysv. k str. 17; *za Skotskou branou* — viz vysv. k str. 32;
- 216: *Schmerling... namazal pomádou své výmluvnosti* — v sezení panské sněmovny 21. 3. 1872 měl Anton Schmerling (viz vstupní vysv. k str. 7) řeč, v níž vytýkal vídeňskému listu Neue freie Presse, že nazval Windischgrätze ukrutným tyranem. Schmerling hájil jeho jednání v r. 1848: Dva nebo tři vynikající mužové s několika desertéry byli právem odsouzeni k smrti. To nebyl skutek ukrutenství, nýbrž spravedlnosti. Všecko obviňování Windischgrätze a jeho vojska je lží a utrhačstvím. (NL 22. a 23. 3. 1872); *Windischgrätz* — kníže Alfréd W. (1787—1862), rak. generál, který r. 1848—49 krvavě potlačil povstání pražské i vídeňské; *Messenhauser, Blum* — Caesar Wenzel M. (1813—48), Robert B. (1807—48), vídeňští revolucionáři, kteří v říjnu 1848 bojovali proti Windischgrätzovu vojsku; po porážce revoluce byli popraveni;
- 217: *dr. Chleborad...* „*Svým krajanům na uvážanou*“ — jde o obranu otištěnou v různých časopisech, v níž se dr. Chleborád (viz vysv. k str. 204) hájí proti obvinění ze zrady: Velkostatek Žampach prodal pro finanční tíseň; koupí velkostatku Mratice „si pojistil jiný ústávací hlas“; „*was koof ich mir davor!*“ — „co si za to koupím!“; pohrdlivý výrok německého časopisu Neue freie Presse o ceně prvního českého diamantu, nalezeného r. 1869 u Dlažkovic (viz Klepy II, str. 189—191); *Schmeykal* — Franz Sch. (1826—94), advokát v Praze, náměstek nejvyššího maršálka, vůdce pražských Němců, zakladatel německého kasina v Praze, zastánce vytvoření tzv. Deutsch-Böhmen; *Pickert* — viz vysv. k str. 110; *Tedesco* — viz vysv. k str. 108; *Raudnitz* — viz vysv. k str. 67; *bude... zemským maršálkem českým* — stal se jím Carlos Auersperg, viz vysv. k str. 129;
- 218: *jezovité dali dva milióny na „české agitace“* — ve volebním boji se vídeňské listy snažily různými pomluvami zostudit konservativní stranu. Tak Neue freie Presse oznamovala 22. 3. 1872 ve vylhaném

- telegramu z Prahy, že volebnímu komitétu historické šlechty byly půjčeny z fondu jesuitů k agitačním účelům dva milióny zlatých; *Barák* — viz vysv. k str. 8; *Prager Abendblatt* — viz vysv. k str. 39; „*massendeputation*“ — narážka na deputaci kolínských občanů, viz vysv. k str. 223;
- 219: *Národ prodělává... cestu křížovou* — v březnu 1872 byl rozpuštěn český sněm a byly vypsány nové volby. Německý kapitál kupoval v českých zemích i za neúměrně vysoké ceny velkostatky, aby byla na sněmu zvolena centralistická (ústavověrná) většina. Ani někteří Češi neodolali výhodné nabídce a prodali své velkostatky Němcům;
- 220: *Hie Welf, hie Waiblingen* — tu Welfové, tu Waiblingové, stoupenci strany papežské (guelfové) a císařské (ghibellini) ve středověkých politických bojích v Itálii; *třicetičlenná komise* — zvolená ze zemského sněmu r. 1871; vypracovala návrh pro sněm, aby trval na právu politického sebeurčení českého národa; *Kázáno... u nás, že hmotný blahobyt...* — viz vysv. k str. 134, Bělák-Šimáček;
- 221: *Číslujem ty zbloudilce...* — viz vysv. k str. 204; Chleborad II. — Jan Moravetz, prodal svůj statek Bačkov ústaváku knížeti Salmovi (NL 21. 3. 1871); Chleborad III. — Adam Fischer, prodal velkostatek Čišovice ústaváku dr. Grabovi; Chleborad IV. — Vilém Rychlý, majitel Mirešovic a Mirešova (NL 26. 3. 1872);
- 222: *útěk Janečkův* — 25. března 1872 uprchl z vězení v Rakovníku loupežný vrah Václav Janeček, bratranec Jana Janečka, oběšeného v Plzni 9. září 1871; *nikdo nemohl... za hlas nabízet* — viz vysv. k str. 219; *dr. Schmeykal* — viz vysv. k str. 217; *Gross* — Gustav Robert G. (1823—90), nepřítel liberecké české Besedy, ředitel Pardubicko-liberecké železnice (viz. Spol. II, str. 196); *Schlesinger* — Ludwig Sch. (1838—99), rakousko-německý historik a politik, vůdce německých liberálů v Čechách, spoluzakladatel Spolku pro dějiny Němců v Čechách; *Raudnitz* — viz vysv. k str. 67;
- 223: „*lieb Vaterland ...*“ — „milá otčino, můžeš být klidná!“; (*Wacht am Rhein*, viz vysv. k str. 88); *Dupanloup* — Felix Antoine Philibert D. (1802—78), franc. spisovatel, církevní hodnostář; *za vítězství zbraní francouzských* — ve válce Rakouska se Sardinií r. 1859 stála proti Rakousku i Francie, která uzavřela se Sardinií r. 1858 obranný spolek; *Rauscher* — Joseph Othmar von R. (1797—1875), kardinál-arcibiskup vídeňský, centralista; *teď v tom boji volebním... proti generálu rakouskému* — baron Alexandr Koller (1813—90), místodržitel a velící generál v Čechách, všemožně podporoval ve volebním boji stranu německých liberálů, aby dosáhla většiny ve sboru velkostatkářském. Zejména tvrdě zasáhl v Kolíně: za to, že se několik občanů vypravilo jako deputace k známým velkostatkářům, aby je požádali o hlas ve prospěch národní strany, potrestal šestnáct kolínských občanů vojenskou exekucí po 20 mužích a 1 důstojníkovi na dobu několika týdnů. Ve sboru velkostatkářů strana němec-

- kých liberálů zvítězila, poněvadž strana konservativní (historická), když nebylo vyhověno jejímu rekursu proti Kollerem „opravené“ listině voličů, odepřela účastenství při volbách; *hledíme volební budoucnosti vstříc* — volbám do českého zemského sněmu v dubnu 1872; *chabrus* — politické sdružení, které r. 1872 za podpory Auerspergovy vlády kupovalo za přemrštěné ceny deskové statky od velkostatkářů bez pevného politického přesvědčení; *Pistlové* — František Pisl, poslanec na českém sněmu, prodal svůj statek Radič německému liberálnímu politiku, když byl přijal kandidaturu do sněmu od strany státoprávní oposice; *Ondy jsem napsal...* — ve fejetonu z 31. března 1872, viz str. 221;
- 224: *jistý svatý* — František z Assisi (1182—1225);
- 225: *V nynějším bursovním postrachu mluveno vedle nároží „u Špinků“* — Pražská bursa pro cenné papíry a na zboží (v Hyberské ulici 5) přivábila za první rok svého trvání mnoho spekulantů. Příčinou zhroucení nebyl jen přeplněný trh akcií, podnět přišel z vídeňské bursy, na níž se vysoké kursy několikrát zhroutily pod vlivem znepokojujících politických zpráv, rozšiřovaných hlavně ze spekulacních záměrů. Opatřením k obnovení normální situace na pražské burse „padla za oběť“ z úředního nařízení i pokoutní bursa u Špinků (v teh. hostinci na rohu Václavského nám. a Příkopů); „*Sieh', das Gute...*“ — „Hleď, dobré stojí tak blízko!“, obměna Goethova verše z Fausta;
- 226: *Tiedge* — Christoph Adolph T. (1752—1841), něm. básník; *Endymion* — v řeckém bájesloví krásný jinoch, do něhož se zamilovala bohyně měsíce Seléne (u Římanů Luna). Zeus mu udělil nesmrtelnost a věčné mládí, ale v stálém spánku; Seléne Endymiona v noci navštěvuje a líbá; *po těch housenko-hebrejských tvářích* — Nerudova nechuf k židům byla zaměřena proti buržoasním spekulantským kruhům, většinou politickým stoupencům německých liberálů; „*pátá čtvrť*“ — Židovské Město, Josefov;
- 227: *Kotzebue* — viz vysv. k str. 62;
- 228: *Za všeobecného poklidu* — Politický tlak na voliče při volbách do českého sněmu v dubnu 1872 (tzv. chabrus, viz též vysv. k str. 223) se vystupňoval v policejní opatření, jež byla učiněna v Praze v den volby poslanců za města pražská (20. 4. 1872). Obyvatelstvo zachovalo klid, přesto bylo asi 60 osob zatčeno. Podobný stav obležení byl i v den voleb velkostatkářů (22. 4. 1872). Německým stoupencům prosincové ústavy se podařilo za těchto podmínek zvítězit ve velkostatkářské kurii a dosáhnout většiny na českém sněmu. Čeští poslanci, většinou zvolení jednomyslně, setrvali v pasivní oposici; *miliony soudků... prášku, jež vynalezl mnich* — podle pověsti je vynálezcem střelného prachu Berthold Schwarz, vl. Konstantin Anklitzen, něm. františkán z počátku 14. stol.; *Ariosto* — Lodovico A. (1474—1533), ital. básník, tvůrce eposu Zuřivý Roland; *Bursovní úpadky* — viz

- fejeton ze 14. dubna 1872, str. 225—227; *Rothberger* — Jakub R., majitel obchodů s obleky v Praze, ve Vídni a v Pešti;
- 229: „*ultimo*” — na burse poslední den v měsíci, kdy se plní lhůtní obchody; *máme zas jednou volby!* — viz vysv. k str. 223; *Schovánek musil kandidovat* — Antonín S. (1824—70), advokát v Jičíně, poslanec zemského sněmu, byl omylem uveden na kandidátní listině otištěné v Nár. listech 14. dubna 1872 jako kandidát za Jičín a Nový Bydžov. Na kandidátní listině otištěné v NL 16. dubna 1872 je místo dr. Schovánka kandidován dr. Esop; *Malice lidu* — viz vysv. k str. 58; *Schmerling* — viz vstupní vysv. k str. 7;
- 230: *Kdo as bude volit za Kladruby!* — rozhodnutí, že za Kladruby — se státním hřebčincem — bude volit dvorský erár, se setkalo v českých kruzích s nesouhlasem, poněvadž „není erár žádnou společností ani korporací, aby mohl někdo být oprávněn jeho jménem hlasovati” (NL 19. 4. 1872); *Brůna* — viz vysv. k str. 166;
- 231: „*Herrgott, Sakement, die Czechen...*” — „Hergot, sakra, Češi teď dostanou výprask!”; *Tagespresse* — víd. polit. deník (od 1869); *Neslyším... uzlykání* — vztahuje se k vítězství národní strany při volbách do zemského sněmu v dubnu 1872; *Čech* — viz vysv. k str. 10; *Themistokles* — athénský státník a vojevůdce, vítěz nad Peršany v bitvě u Salaminy r. 480 př. n. l.;
- 232: *papež Řehoř* — byl na papežském stolci v l. 1621—23; Ignáce z Loyoly prohlásil za svatého r. 1622; *František Xaverský* (1506—52), jeden z prvních žáků Ignáce z Loyoly; za svatého prohlášen r. 1622; *sv. Terezia* — Tereza à Gesu (1515—82), patronka Španělska; *Podívejte se na Napoleona III. ...sedí v Chislehurstu* — Chislehurst, město u Londýna, v jehož zámku Camden-House po svém pádu žil a 9. ledna 1873 zemřel býv. franc. císař Napoleon III.; *Rovněž obmysleli staří Římané...* — při slavnostním propuštění otroka držel liktor propuštěnému nad hlavou hůl; *Lakedemonci vypráskali svým klukům* — lakedaimonští (spartanští) hoši byli každoročně slavnostně mrskáni u oltáře bohyně Diany; raději se dali umrskat k smrti, než by byli přiznali bolest;
- 233: *Franciscus Paullini* — Kristián František P. (1643—1712), lékař, autor četných, namnoze podivínských pojednání;
- 234: *fundamentálky leží v Thermopylách* — viz vysv. k str. 180;
- 235: „*Cesty mohou býti rozličné*” — Kollárova Slávy dcera, II. zpěv, znělka 241;
- 236: *Vedme pasivní odpor* — poněvadž úplná politická pasivita českých poslanců přinášela národu velké hospodářské a kulturní ztráty, sílilo v této době mladočeské stanovisko o škodlivosti trpného odporu; *prof. dr. Jonák* — JUDr. Eberhard J. (1820—79), profesor národního hospodářství a statistiky na universitě v Praze, r. 1848 člen říšského sněmu (pravice); „*Hier steh' ich...*” — „Zde stojím a mohu — vždy jinak!”; *svaté knihy Hindů* — védy, z doby kolem r. 1000 př. n. l.;

- 237: *Zázrak svatojanský* — viz Spol. I, str. 303—308; *Januar* — sv. Januarius; za Diokleciánova pronásledování křesťanů r. 303 byl jat, stát a hozen zvěři. Ostatky sv. Januaria se chovají v rodné Neapoli. V 60. letech 19. stol. se mnoho psalo o domnělém zázraku s Januariovou krví;
- 238: *Windischgrätzovi granátníci* — viz vysv. k str. 216;
- 239: *Svatojanská socha na Karlově mostě* — kovová socha sv. Jana Nepomuckého byla ulita podle modelu Jana Ferdinanda Prokova (Brokoffa) a Mart. Rauchmüllera r. 1683 Wolfem Hieronymem Heroldem v Norimberku;
- 240: *Bonus Homerus...* — I dobrý Homér franko-galský si zdříml, obměna latinského přísloví *Etiam bonus Homerus aliquando dormitat*, I dobrý Homér si někdy zdřímne; *Napoleon Petitový* — viz vysv. k str. 71; *hlava Richelieuova... pod koturnem Corneillovým* — Armand Jean du Plessis, vévoda de Richelieu, kardinál a ministr za Ludvíka XIII., chtěl zaujímat přední místo mezi francouzskými dramatiky. Pierre Corneille (1606—84) upadl v kardinálovu nemilost, když se nepodvolil jeho náhledům a uvedl na scénu v Paříži svou hru *Le Cid* bez jeho schválení. Později však byl mezi kardinálem a Corneillem vztah přátelský; *na svém ostrově guerneseském* — Guernesey, ostrov v kanále La Manche, na němž žil Victor Hugo v l. 1856—70 ve vyhnanství jako republikán a nesmiřitelný odpůrce Napoleona III.; *Izaidš* — jeden z velkých starozákonních proroků; *Juvenál* — Decimus Iunius Iuvenalis (asi 60—140), římský satirik, kritisující otrokářskou společnost;
- 241: *Gundulič* — Ivan G. (1588—1638), dalmatský básník a politik;
- 242: „*Der Mensch ist frei...*“ — „Člověk je svobodně stvořen, je svobodný —“ (v básni *Die Worte des Glaubens*, Slova víry);
- 243: *zuří vlastní bouř* — fejeton se vztahuje na současné průtrže mračen a povodně v Čechách;
- 244: *hrůzostrašná noc* — z 25. na 26. květen 1872; *žalmy staré* — v Starém zákoně;
- 246: *Neštěstí navštěvuje české kraje* — viz fejeton z 9. června 1872, str. 243—245;
- 249: *Mým prstům je... po německu* — viz fejeton ze 17. srpna 1872, str. 262; „*ablausen*“ — „odvšivit“;
- 250: *na hrobě Havlíčkově* — na Olšanských hřbitovech, viz vysv. k str. 54; *Leonidas* — král spartský; padl r. 480 př. n. l. při hrdinné obraně thermopylského průsmyku proti Peršanům;
- 251: *Gutzkow* — Karl Ferdinand G. (1811—78), něm. romanopisec a dramatik;
- 252: *Liegert* — František L. (1803—81), pražský Němec, pův. obchodník, divadelní ředitel; v l. 1864—65 byl ředitelem českého divadla; *Lazebník* — viz vysv. k str. 135; *nový host* — rytíř Andreoli de Stagno, komorní pěvec krále portugalského a první tenorista dvorní opery

- v Madridu; vystupoval pohostinsky v Novoměstském divadle od 12. června do 6. července 1872; *Bartolo* — žárlivý doktor, jehož schovanku Rozinu hrabě Almaviva miluje;
- 253: *David Kuh je teď minus!* — D. Kuhovi — viz vysv. k str. 69 — poslali jeho voliči adresu nedůvěry, „jelikož proti zrušení zákona o nuceném pověřování listin brojil“; kromě toho mu vyslovili „nezrušitelnou nedůvěru“ proto, že neodpovídal na dotazy a žádosti voličů a nevzdal se podle slibu poslaneckého mandátu (Pokrok 2. 7. 1872); *Herbst* — viz vysv. k str. 35; *Jiskra* — viz vysv. k str. 18; *španělský trůn* — viz vysv. k str. 103; *Pětikostelní náměstí* — viz vysv. k str. 49; *před residenční Skotskou bránu* — viz vysv. k str. 32;
- 254: „*wie der Nebelwind, der...*“ — „jako mlhavý vítr, který podzimně ševelí suchým listím“; *wer das Vertrauen...* — Kdo otravuje důvěru, ten vraždí již v lůně mateřském rod budoucí (překlad Bohdana Kaminského);
- 255: *za poslední války* — prusko-francouzské v l. 1870—71; *Sedan* — viz vysv. k str. 74; *republika... podle „dekád“* — za Velké revoluce francouzské byl r. 1793 zaveden nový kalendář, v němž místo týdnů byly stanoveny dekády, doby 10 dnů; tento republikánský kalendář byl r. 1806 zrušen; *Sueovy Pařížské mystérie* — Eugène Sue (1804—59), franc. spisovatel drastických románů z prostředí společenské spodiny. Tajnosti pařížské (*Mystères de Paris*) vyšly v l. 1842—43;
- 256: *Über Geisteskrankheiten...* — O duševních chorobách u jedinců a národů; *Mir auch scheinen sie...* — Mně také připadají jako blázni; blázen však na svobodě vede řeči moudré, když v otrokovi moudrost umlká;
- 257: *ut supra* — jako nahoře;
- 258: *Scherr* — Johannes Sch. (1817—86), něm. kulturní dějepisec, politik a novelista; *Wolfenbüttel* — něm. město v Brunšvicku;
- 259: *Pomořansko* — od 5. stol. obydleno Slovy, zvl. kmenem Pomořanů. Německý biskup Otto z Bamberka zahájil na počátku 12. stol. šíření křesťanství, ale zároveň germanisaci; celá země byla tak poněmčena; *Poznaň* — od r. 1793, kdy připadla Prusku, byla promyšleně germanisována; *Novalis* — vl. Friedrich von Hardenberg (1772—1801), něm. básník, hlavní představitel starší školy romantické; *Fichtovo „jánství“* — Johann Gottlieb Fichte (1762—1814), něm. filosof. Podle něho je hlavní úlohou filosofie, aby vysvětlovala zkušenost, vědu o objektech. To je možné dvěma způsoby, buď vysvětlováním objektů (věcí) z vědění (z já), nebo vědění (já) z objektů (věcí). Fichte byl subjektivní idealista; *Paní Staëlka* — Madame Germaine de Staël (1766—1817), franc. spisovatelka a myslitelka. R. 1804 navštívila Německo a svůj obdiv k němu, zvláště k jeho spisovatelům a filosofům, vyjádřila v knize O Německu;
- 260: *Cuvier* — George Léopold C. (1769—1832), franc. reformátor zoologie a zakladatel srovnávací anatomie; *Buffon* — George Louis

Leclerc hr. B. (1707—88), franc. přírodovědec; „*Bahnbrecher der Wissenschaft*“ — „průkopníci vědy“; „*ein Deutscher*“ — „Němec“; *Jesenský* — Jan J. (1566—1621), rodem Slovák, doktor lékařství, rektor pražské university; první v Praze provedl pitvu lidského těla. Pro účast na odboji proti Ferdinandu II. byl 21. června 1621 popraven; *Škoda* — Josef Š. (1805—81), rodák z Plzně, profesor lékařské fakulty ve Vídni, zakladatel metody poklepu a poslechu; *Rokytanský* — Karel R. (1804—78), rodem z Hradce Králové, profesor patologické anatomie na universitě ve Vídni, doživotní člen panské sněmovny; *Ressel* — Josef R. (1793—1857), český technik, nadlesní v Terstu; *Kästner* — Abraham Gotthelf K. (1719—1800), něm. matematik a básník; „*Größenwahn*“ — „velikášství“; *Vogt* — viz vysv. k str. 113;

261: *doktor Weißbach* — Augustin W. (1837—1914), něm. vojenský lékař v Sarajevu; zabýval se antropologickým průzkumem alpského a balkánského obyvatelstva; *doktor Schwarz* — František Sch., nar. v Českém Dubu, lékař rakouské nemocnice v Cařihradě, kde byl 23. ledna 1867 z neznámých důvodů zavražděn; *prý nejsme schopni mít universitu* — narážka na urážlivé výroky německých poslanců a profesorů pražské university Höflera, Hasnera a Herbstta, namířené proti rozhodnutí zemského sněmu z r. 1866 o jazykové rovnoprávnosti na universitě. Počátkem srpna 1872 se čeští doktoři všech fakult vysokého učení pražského a obecní zastupitelstva Prahy a jiných měst usnášeli na memorandech a peticích císaři, v nichž žádali, aby konečně byla spravedlivě provedena jazyková rovnoprávnost na pražské universitě, a to třeba i jejím rozdělením na německou a českou. (Viz i Spol. II, str. 16—18.); *Mac Jähns* — Max J. (1837 až 1900), něm. vojenský spisovatel, v l. 1872—86 profesor válečné akademie; *Roß und Reiter...* — Kůň a jezdec v životě a řeči, víře a dějinách Němců; „*Schreibseligkeit*“ — „blaženost z psaní, psavost“; „*schreibend schreibt er...*“ — „při psaní píše spisy napsané psáním“;

262: „*Verrücktheit*“ — pomatenost“;

263: *Světe, ti by nás mohli...* — V srpnu 1872 vrcholila jedna z pomlouvačných kampaní vídeňského liberálního tisku proti české politice. Podkladem bylo jednak politicky motivované zatčení J. S. Skrejšovského pro neplacení inzertních poplatků, jednak „sensační“ zprávy pražských dopisovatelů, mj. známého Schütze, o rozkladu jednotné národní strany a pokusech mladočechů opustit politiku trpného odporu. Tyto pověsti vyvolala návštěva Fr. Palackého v tiskárně Ed. Grégra, kam zašel, aby provedl korekturu svého díla *Fontes rerum Austriacarum* (Prameny dějin rakouských). Sladkovský dlel v té době v Gräfenberku. Skrejšovský žaloval *Neue freie Presse* pro urážky na cti; její odpovědný redaktor označil za autora urážlivých telegramů právě Schütze;

- 264: *medicejská Venuše* — nejslavnější socha Venuše, nalezená ve vile Hadriani u Říma v několika kusech. Po rekonstrukci stála dlouho v Medicejském paláci v Římě. Za jejího tvůrce se považuje Kleomenes Athénský; *Budivoj* — budějovický katol. polit. list (od 1864);
- 265: „*bartolomějská noc*” — r. 1572 v ní byli v Paříži povražděni hugenoti; *Herwegh* — Georg H. (1817—75), něm. básník, opěvující revoluci a rozvoj dělnického hnutí. Po vypovězení z Pruska žil nakonec v Paříži, kde se stýkal s Marxem a Engelsem;
- 266: *Zdenka Havlíčková* (1848—72), dcera Karla Havlíčka Borovského, dcera národa, podlehla tuberkulóze 20. září 1872 v Německém (Havlíčkově) Brodě, kde žila u své babičky;
- 267: „*národní loterie*” — viz vstupní vysv. k str. 7; tah se konal v Novoměstském divadle. (Viz Nerudův fejeton Výhry národní loterie, Hlas 27. května 1862); *Fügner* — Jindřich F. (1822—65), spoluzakladatel a první starosta Sokola;
- 269: *Alfons Šťastný* (1831—1913), rolník v Padařově u Tábora, agrární zemský poslanec, volný myslitel, zakladatel spolku Přátel svobody svědomí, autor proticírkevních a protináboženských brožur; „*neomylnost*” — viz vysv. k str. 17; *Schefer* — Leopold Sch. (1784—1862), něm. básník a novelista, autor Laického breviáře; *Zinzendorf* — hr. Mikuláš Ludvík Z. (1700—60), zakladatel Českobratrské jednoty v Ochránově, náboženský myslitel;
- 270: *v zápiskách Smetanových* — Augustin S. (1814—51), doktor a suplent filosofie, katolický kněz z církve exkomunikovaný pro filosofické názory. Autobiografické dílo jeho boje s církví vyšlo posmrtně (r. 1863) pod názvem *Geschichte eines Exkommunizierten* (český překlad od V. Bambase *Zápisky z církve vyobcovaného*); *demoiselle Maillard...* — slečna Maillardová co „bohyně rozumu”; *frygická čepice* — rudá pokrývka hlavy starověkých Frýgů, za Velké revoluce francouzské odznak jakobínů, symbol svobody; *Francisco Suñer y Capdevilla* (1826—98), španělský lékař a politik republikánského smýšlení; jeho ateistická brožura *Bůh* vyšla r. 1869;
- 272: *Zschokkův velký náboženský spis* — viz vysv. k str. 53; *na Sprévě a na Sekvaně* — v Berlíně a v Paříži; *chassepotka* — viz vysv. k str. 78; *mitrailleusa* — viz vysv. k str. 78; *Feuerbach* — Ludwig F. (1804—72), něm. materialistický filosof; nedostalo se mu profesury, přišel o zbytek věna své ženy a ke konci života trpěl bídou a nemocí;
- 273: *žebří* — žebrají;
- 274: *Wer Wissenschaft und Kunst...* — Kdo ve vědách žije a v umění, též náboženství má. Kdo nemá věd ani umění, ten náboženství měj! (Překlad Ot. Fischera.);
- 276: *Tepru dnes jsem našel pravý rozmar...* — Po vynuceném volebním vítězství německých liberálů probíhala sněmovní jednání za naprostého nezájmu české veřejnosti. Zahájení sněmu 5. listopadu 1872 byli přítomni ministři Adolf Auersperg a dr. Banhans, dále místo-

- držitel Koller. Profesor právnické fakulty dr. Johann Nep. Schier zastupoval universitu jako její rektor. Novinářské zprávy o schůzi se zmiňují o jeho rozpačitém chování, dokud se ho neujal maršálkův náměstek dr. Eduard Claudi, budějovický purkmistr; *na hrobech bývalých demonstřac* — viz vysv. k str. 174; *v kroji šorfšickém* — ostrostřeleckém; *Saphir* — Moritz Gottlieb S. (1795—1858), něm. humorista a satirik, vydavatel humoristických časopisů;
- 277: *Pořád prý ty neštovice a ta cholera* — v první polovině února 1873 bylo v Praze a ve 342 venkovských obcích na 3000 osob v léčení na neštovice. Cholera, zavlečená do Čech v r. 1866, nabyla značnějšího stupně rozšíření na sklonku r. 1872 a v červnu a červenci 1873; *Tedesco* — viz vysv. k str. 108; *Raudnitz* — viz vysv. k str. 67; „72 Paar Rebhühner...“ — „72 párů koroptví, prosím, 72 párů!“;
- 278: *Musagetes* — příjmení Apollóna jako vůdce Mus; *pan maršálek* — Carlos Auersperg, viz vysv. k str. 129; *prázdné centrum* — čeští poslanci se nezúčastnili od r. 1867 zasedání sněmu, viz vstupní vysv. k str. 7; *letošní vody a povodně* — viz fejeton z 9. června 1872 na str. 243—245; „mit männlicher Treue“ — „s mužnou věrností“;
- 279: *Jene machen ...* — Oni dělají stranu! Jaké nedovolené počínání! Ale naše strana se rozumí arci sama sebou (báseň Herbst, Podzim); *české lavice* — slovní hříčka; sedadla v českém sněmu byla potažena červeně;
- 280: *přestaňte... se svou „školskou otázkou“* — r. 1869 za ministerstva Hasnerova byly vydány nové školské zákony týkající se národních škol. České obce je považovaly za nepříznivé a odpíraly proto volby do školních rad; tím se vzdávaly účastenství na provedení zákonů. Poněvadž po pádu Hasnerova ministerstva ani Hohenwartovo ministerstvo změnu neprovedlo, došli důvěrníci českých poslanců k názoru, že setrvávání na pasivním odporu ve školské otázce je pro český národ škodlivé; proto ponechali každé obci a každému okresnímu zastupitelstvu na vůli, zda chtějí do školních rad volit; *das beste, was du...* — Co nejlepšího můžeš znát, tomu ty kluky beztak nesmíš učit — Goethův Faust I, překlad Ot. Fischera; *Jakub Malý* — viz vysv. k str. 40; *Die Derbheiten...* — Hrubosti v lidové řeči; *Japonci zavádějí si „národní“ školy* — r. 1871 zřízeno v Japonsku ministerstvo vyučování a zavedena všeobecná povinná docházka do školy; *Panna orleánská* — „romantická tragédie“ Johanna Christopha Friedricha Schillera (1759—1805); „cholera sahá...“ — viz vysv. k str. 277;
- 283: *Uhodil blesk z jasného nebe...* — Dne 29. listopadu 1872 se dostavili podle usnesení Klubu českých poslanců do sněmovny dr. Čížek a prof. Jeřábek, aby podali interpelaci ve věci odpovědi českých poslanců zemskému maršálkovi na jeho výzvu z 13. listopadu 1872, podle níž se měli do sněmu dostavit nebo svou nepřítomnost ospravedlnit. Přítomnost obou deklarantů vzbudila ve sněmovně vzrušení, poněvadž se čeští poslanci zasedání sněmu pro pasivní odpor nezúčastnili. Zemský maršálek Carlos Auersperg nejdříve odmítal

interpelaci přijmout, pak žádal špatnou češtinou — jinak vedl sněmovní jednání německy —, aby Čížek složil poslanecký slib: „Voni tady nemužou bejt za hosty; musejí bejt za poslance. Voni musejí přislibovat.“ (NL 30. 11. 1872) Čížek obvinil německé poslance z nedbání zákonů a s Jeřábkem ze sněmovny odešel. Po jejich odchodu dal konečně maršálek přečíst osvědčení českých poslanců za hlasitého pokřikování a ironického smíchu německých poslanců; *Herbst* — viz vysv. k str. 35; *Tedesco* — viz vysv. k str. 108; *Fürstl* — Rudolf F. z Teichku, v l. 1872—77 intendant českého divadla; *Dr. Čížek* — viz vysv. k str. 46; *F. V. Jeřábek* — František Věnceslav J. (1836—93), český spisovatel a dramatik, žurnalista staročeské strany; *Bohemie* — viz vysv. k str. 46; ve zprávě z 30. 11. 1872 o zasedání českého zemského sněmu se v ní píše: Bylo předem jasné, že se připravuje „ein kleiner parlamentarischer Skandal“ (malý parlamentní skandál);

- 284: *deklarace* — viz vysv. k str. 7; *s ústavou* — prosincovou, viz vysv. k str. 167; „*Ich bin es, der...*“ — „Já to jsem, kdo tu žaluje, a mne, mne vyplísni!“; *spódium* — uhlí z kostí; *zazděný staročeský loket* — r. 1615 nařídil zemský sněm měřiči Šimonu Podolskému, aby sepsal o českém loktu vše, co se písemně nebo ústním podáním zachovalo. Podolský uvádí, že po shoření zemských desek „za základ se béře pražský l., kterého míra železná na radnici Staroměstské do kamených veřejí za dveřmi železnými, když se do obecní světnice šlo, jako i na rohu radnické věže Novoměstské na ulici pod radní světnicí upevněna a zazděna byla, tak aby každý, maje k tomu přístup volný, jistou míru téhož lokte pražského vzíti mohl“ (Riegrův Slovník naučný IV, 1865, str. 1373);
- 285: *Světová výstava* — ve Vídni v r. 1873; Neruda o ní podrobně referoval, viz jeho Studie, krátké a kratší II; *Pipin* — zvaný Krátký, král franský v l. 741—768;
- 286: *nejsem politik* — viz začátek fejetonu z 24. září 1871 na str. 159; *Ein guter Mensch...* — dobrý člověk ve svém temném vření přec o jediné pravé cestě ví — Goethův Faust, Prolog v nebi (překlad Ot. Fischera);
- 287: *Hadrián* — Publius Aelius Hadrianus, římský císař v l. 117—138; *Klubko* — v Shakespearově Snu noci svatojanské athénský tkadlec, jemuž Oberon přičaroval na čas oslí hlavu; *zároveň se vyhoví národní naší spotřebě zrádců* — narážka na Chleboráda a jiné Čechy, kteří prodali politickým protivníkům statky, viz vysv. k str. 220 a 223;
- 288: *chcem-li být „na ten čas... odsouzeni k nečinnosti“* — Pokrok (viz vysv. k str. 30) přinesl 19. 12. 1872 překlad článku Politiky „Povídacky o vyrovnání“ od jakéhosi deklaranta z venkova, v němž se zdůrazňuje zásada politické pasivity a místo politického boje se vydvihuje buržoasní zásada hospodářské konkurence se sobeckou devisou „Zachovejme se pro lepší časy“. Zmínka o výtisku této letanie

- (litanie, modlitby) Pokroku za krejcar je Nerudův žert podle Odpovědi poslanců českých na vyzvání nejvyššího maršálka, která se tehdy prodávala u Ed. Grégra a „v každém kněhkupectví“ za 1 kr.;
- 289: *Nioba* — viz vysv. k str. 122; *Do českých řad zasáhla smrt...* — v r. 1872 zemřeli tito významní Češi: PhDr. Adolf Vilém Straka (1825 až 17. 2. 1872), revolucionář, druh Bakuninův, žijící po útěku jako profesor angličtiny v Londýně, Arnošt Vysoký (1823—23. 2. 1872), český montanista, MUDr. Václav Treitz (1819—27. 8. 1872), profesor patologické anatomie na universitě v Praze, Karel Renger (1842 — 11. 11. 1872), asistent botaniky na pražské universitě, a Jan Švorc (1842—29. 12. 1872), profesor na pomologickém ústavu v Troji;
- 290: *Saturn* — Saturnus, starořímský bůh setí, rolnictví a vinařství, ztožněný s řeckým bohem času Kronem, jenž pohltil své děti z obavy, že ho přemohou;
- 292: *železné koule... galejních otroků* — když Ludvík Napoleon uchvátil r. 1848 moc ve Francii jako president, dal zatknouti mnoho červených republikánů, ustanovil zvláštního ministra policie a vydal deportační zákon; *Cayenne* — viz vysv. k str. 77;
- 293: *volání chislehurstské* — viz vysv. k str. 232;
- 294: *kráčí neštěstí* — narážka na dvě velká neštěstí sesutím domů na Senovážném náměstí a na Žižkově během necelého měsíce;
- 295: „*Warte nur, balde...*“ — „Počkej, jen chvíli, též budeš spát!“; z básně J. W. Goetha *Wanderers Nachtlied* (Poutníkova noční píseň, překlad Ot. Fischera); *české časopisy politické* — po zmařeném vyrovnání v r. 1871 snažil se podmaršálek Koller zlomit český odpor; proto pronásledoval český politický tisk a jeho redaktory pokutoval a žalářoval; *Ludvík XIV.* (1638—1715), franc. král od r. 1643; *velký bál veškeré garnizóny...* — týká se drobné poznámky *Prager Abendblattu* (viz vysv. k str. 39) z 31. 1. 1873 o chystaném táboru lidu na Žižkově. Podle zprávy *Nár. listů* z 3. 2. 1873 byla na 2. února svolána celá řada táborů k zdůraznění petice českých vlastenců ze 17. ledna 1873 ke králi za právo a spravedlnost. K očekávaným srážkám však nedošlo;
- 296: *repertoár... Sardou-Dumas* — narážka na převládající repertoár našich divadel; k nejoblíbenějším dramatikům náležel Victorien Sardou (1831—1908) a Alexandre Dumas fils (syn, 1824—95); *Bohemie* — viz vysv. k str. 46; zpráva z 18. 1. 1873;
- 297: *Jan Hrubý* — pseud. Jana Havelky (1839—86), profesora gymnasia v Olomouci;
- 298: *o könnt' ich...* — ó kéž bych mohl jít přes hnědou step a žebrat! verše něm. básníka Theodora Storma (1817—88);
- 301: *stejně se opakující volby deklarantů* — v doplňovacích volbách byli deklaranti znovu voleni, a to většinou jednomyslně; *petice* — českých i moravských vlastenců za odvrácení volební opravy;

- 302: *o pádu Napoleona* — viz vysv. k str. 71; *o španělské republice* — španělská krize, zostřená jmenováním generála Hidalgo velitelem dělostřelectva přes odpor dělostřeleckých důstojníků, byla ukončena 11. února 1873 odstoupením krále Amadea; bez krveprolití bylo Španělsko prohlášeno republikou; *Kdo nedovede být pořád Caesarem...* — Gaius Iulius C. (100—44) překročil 10. ledna r. 49 př. n. l. Rubikon, hraniční řeku mezi Galií a Itálií, a zahájil tak druhou občanskou válku; *zavěsil... slávu jako Amerigo Vespucci* — Amerika nebyla pojmenována po svém objeviteli Křištofu Kolumbovi (1446—1506), nýbrž po ital. cestovateli Amerigu Vespuccim (1452—1512), který nový světadíl několikrát navštívil a popsal;
- 303: „*la procession de Renard*” — procesí Renardovo; *Tournay* — město v záp. Belgii s ústavem choromyslných; *David Kuh* — viz vysv. k str. 69;
- 304: *Bogišić* — Baltazar B. (1836—1908), srbský právní dějepisec, přední znalec jihoslovanského práva zvykového. Po návratu z Ruska se zasloužil o reformu občanského zákoníku černohorského; r. 1885 vydal kodifikaci černohorských zákonů *Zbornik za Crnu goru*; *Cetyně* — býv. sídlo černohorských panovníků; *Diváme se k nebi* — Schillerův *Vilém Tell*, II. jednání, 2. scéna; *Themis* — v řeckém bájesloví bohyně spravedlnosti; *Černohorec a Brđanin* — obyvatelé Černé Hory; ta se dělila na dvě části, západní (Černá Hora vlastní) a východní (Brda; brdo — vrch);
- 306: *Dumas* — Alexandre D. fils (syn, 1824—95), franc. romanopisec a dramatik. V dramatu *La femme de Claude* (Claudova žena) řeší problém manželské morálky v typicky měšťanském pojetí: hrdina dramatu, oklamáný manžel Claude, zabíjí svou nevěrnou ženu tehdy, když žárlivost nabude motivace nadosobní — vlastenecké (přistihne svou manželku při pokusu špionáže svého vlastního válečného vynálezu). (Div. IV, str. 283—287); *Das ist kein...* — To není překročená míra ani chyba, kam odvaha zbloudí ve své síle;
- 307: *také se objevila již zpráva* — v Nár. listech 12. března 1873; *Umělecká beseda* — viz vysv. k str. 17; *Křížová kaple v Poštovské ulici* — v nynější ulici Kar. Světlé, jedna z nejvzácnějších starých památek stavitelských v Praze; *oni se ...budou tahat dál... s „mistrem” Pivodou* — proti majiteli pěvecké školy Františku Pivodovi (1824—98), zpočátku příznivci, později protivníku B. Smetany, přinášely české listy v r. 1872 mnoho stížností pro jeho germanisační působení, zejména po produkcích jeho školy v Měšťanské besedě ve dnech 14.—17. července 1872; *žákyně třetího ročníku, třebaže většinou národnosti české, směly po česku zpívat jediné vystoupení. I po odborné stránce byly proti Pivodovi námitky. Tak O. Hostinský mu vytýkal v referátě v Pokroku z 28. 7. 1872 důsledné a soustavné zanedbávání deklamace zpěvu, trpění nehezkých individuálních návyků a připouštění dramatické bezvýraznosti; Troubadour* — opera ital. skladatele Giuseppe

- Verdiho (1813—1901); *Hudební listy* — hudební časopis v l. 1870 až 1875, založený hudebním kritikem a skladatelem Ludevitem Procházkou (1837—88); *Přebíhání členů české opery k německé* — viz vysv. k str. 124 (Šebesta, Vecko); *Wirsing* — Rudolf W. (1814—78), ředitel německého divadla v Praze;
- 308: *Farský* — Josef F. (1826—89), majitel uměleckého litografického ústavu v Praze; *Dotzauer* — Richard D., pražský velkoobchodník, dlouholetý funkcionář Jednoty pro povznesení průmyslu; *Frankovský* — Josef F. (vl. Franěk, 1840—1901), český herec, představitel postav komických a charakterních, člen Prozatímního a Národního divadla;
- 309: *Chňap-Lap-Šnůra* — viz vysv. k str. 68; *Šantala* — viz vysv. k str. 85; *Grégr a Dattel* — viz vysv. k str. 92; nakladatelství bylo ve Ferdinandově, nyn. Národní tř. č. 365; *po obou stranách Ferdinandské třídy* — 15. 3. 1873 otevřel J. Frankovský plzeňskou pivnici a jídelnu ve Ferdinandově tř. 38;
- 310: „*Illustribus...*” — „Osvíceným Japánům českým.”; o Rainoldovi a jeho sbírce papežských dekretů a o Balbínovi, kteří citují několik papežských dekretů s nadpisem *Illustribus Japanis Bohemiae*, byla noticka v NL z 31. 3. 1873; *Ja, ja, die Japanesen...* — Ano, ano, Japonci zůstávají, co byli; *Holtei* — Karl von H. (1798—1880), něm. spisovatel, předčítatel a herec; *hrabě František Thun* (1847—1916), rak. státník a politik; *Katolická beseda pražská* — viz vysv. k str. 88; *spolek... Arimatejský* — starající se o pohřbívání opuštěných křesťanů; *Jiří Lobkovic* — Jiří Kristián z L. (1835—1908), zemský poslanec, člen panské sněmovny; *Alfréd Windischgrätz* (1851—1927), rak. státník, jeden z vůdců rakouské konservativní strany; *Ervín Schönborn* (1812—81), konservativní poslanec, od r. 1861 člen panské sněmovny; *Karel Schönborn* (1840—1908), syn předchozího, zemský a říšský poslanec, předseda Katolicko-politické jednoty; *Bedřich Thun* (1810 až 1881), rakouský diplomat; *Nostic* — pravděpodobně Karel Ervín N., nar. 1850; *Pergen* — Ladislav P., maltézský rytíř, císařský komoří; *Hildeprandt* — Hildprandt z Ottenhausen, šlechtický rod tyrolského původu. Hildprandtové se stali českými šlechtici r. 1629; jejich jmění založily pobělohorské konfiskace; *Koc* — viz vysv. k str. 34; „*perpetuum immobile*” — „věčná nehybnost”, narážka na *perpetuum mobile*, věčný samohyb; *Renan* — Ernest R. (1823—92), franc. orientalista, filosof a historik;
- 311: *hrad Andělský*—viz vysv. k str. 83; *spatřila „piemontské” žandarmy*—jižní Itálie, sjednocená národním hrdinou Garibaldim, byla připojena k severoitalskému Piemontu, državě savojského rodu. R. 1861 byl Piemont s územími k němu připojenými prohlášen v Turině italským královstvím. Když 20. září 1870 vojska ital. krále Viktora Emanuela II. obsadila Řím, prohlásil se papež Pius IX. vatikánským vězněm; odmítl tzv. garanční zákon z r. 1871, jímž mu italský parlament přiznal právo suveréna, ponechal Vatikán a určil roční dotaci 322 500 lir. Te-

- prve lateránskými dohodami z r. 1929 byl poměr mezi papežem a tehdejšími italskými královstvími vyřešen; *Trastevere* — viz vysv. k str. 83; *Židovská čtvrť* — viz vysv. k str. 226; *Také já jsem se... hnal mostem přes Tiberu* — Neruda byl v Římě v r. 1870; *kolem... žandar-mů papežských* — viz vysv. k str. 58 (papežští zuávové); *neomylnický koncil* — viz vysv. k str. 17;
- 312: *Kníže Liechtenstein* — Alfréd L. (1842—1907), rak. politik; *Skutkové apoštolští* — část Nového zákona; vypravuje se v ní, že apoštolové přijavše Ducha svatého počali mluvit rozličnými jazyky; „*Chi ha inventato...*” — „Kdo vynalezl prach?”; *Jen neodpovídal-li papež... česky* — Nerudův útočný žert se „zázrakem” vychází ze zprávy katol. listu Čech (1. 4. 1873) o audienci rakouské deputace u papeže 7. března 1873. Když 81letý Pius IX. promluvil, „vlastina taková plynula mu z úst, že každý, kdo latinsky zná, mu zajisté srozuměl”;
- 313: *Slavnost* — „*der deutschen...*” — „německé čítárny v Praze”; jubilejní slavnost 25. výročí Lesehalle se konala 1. června 1873; *Bohemie* — viz vysv. k str. 46; „*Concordie*” — spolek něm. žurnalistů a spisovatelů v Praze; *Poetische Festgabe...* — Básnický dar k 25leté jubilejní slavnosti čítárny; *Anastasius Grün* — vl. jm. Anton Auersperg (1806—67), něm. básník, člen kraňského sněmu a rakouské říšské rady, politický nepřítel slovinského lidu;
- 314: *Der deutsche Geist...* — Německý duch nechť šumí v praporech, neboť je také svatým duchem; *Alfréd Meißner* (1822—85), něm. básník z Čech; v mládí se stavěl k českému vlasteneckému hnutí příznivě (epos *Žižka*, 1846), později zaujal k Čechům postoj nepřátelský. Závěr básně je citován v překladu Ervína Špindlera (1864); *Nein, Euch war's...* — Ne, vám nešlo jen o čtení, jen o mluvení —; *dort, wo trübe...* — tam, kde kalná záplava z Východu hluboko zasahuje jako Belt. Kdyby mohl, jak by chtěl, valil by se onen cizí element stále dále a dále; *Wie dereinst...* — Jako kdysi na drsném severu odolávali němečtí rytíři, tak nový německý řád chrání a střeží ohroženou zemi! Zastaňte se německé cti, aby před vaší třpytnou zbraní rok za rokem a krok za krokem Slovanstvo ustupovalo — jako kdysi to strašidlo v říši, onen hrůzný Svantovít;
- 315: *Fritz Reuter* (1810—74), něm. básník a humorista; *Ihr wißt...* — Víte z dějin, že co kdy získala německá odvaha před soudem světa, bylo vykoupeno krví; *Hermann Neumann* (1807—75), něm. básník;
- 316: *Ohn' Kampf...* — Bez boje není vítězství, bez války není mír: Proto bojujte čacky, Čechové němečtí! Ani čert vám nesmí vzít vítězství; *slavnost Jungmannova* — viz str. 324—326;
- 317: *o deutscher Geist, du...* — ó německý duchu, ty velký, široký pytli, co všechno se dá do tebe vstrčit!;
- 318: *Otýlie Sklenářová-Malá* (1844—1912), vynikající česká tragédka, od r. 1863 členka Prozatímního divadla, později Národního divadla. Dopisem ze 7. května 1873 nabídla Malá Výboru sboru Národního

- divadla, že v době svých letních prázdnin bude pohostinsky hrát ve větších českých městech ve prospěch stavby ND (NL 9. 5. 1873);
- 319: *bude... veseleji* — slavnost 100. výročí narození Josefa Jungmanna, viz str. 324—326; *o slavnosti „základního kamene“* — k Národnímu divadlu (16. května 1868); viz Nerudův fejeton z 20. května 1868 (Div. II, 336); *o slavnosti husinecké* — 6.—9. července 1868 byla konána česká pouť do Kostnice s politickým pozadím, jíž se účastnilo 230 Čechů; v Kostnici byla uspořádána slavnost za předsednictví K. Sabiny; *Krejčí* — Josef K. (1822—81), v l. 1865—81 ředitel pražské konservatoře, hudební skladatel; o tom, že konservatoř byla za jeho vedení „rejdištěm choutek germanisačních“, viz Pokrok ze 7. 11. 1872; *hrabě Arnošt Valdštýn* (1821—1904), člen panské sněmovny, tajný rada;
- 320: *Když už i slavík...* — Nerudův fejeton vychází z článku Nár. listů z 9. 7. 1873 „Jezovitská politika v Čechách“, v němž je podána zpráva o slavnostní poradě Katolicko-politického spolku v Brně 6. 7. 1873. Odtamtud Neruda převzal také citované výroky ve fejetonu. Borový nazval obhájce darwinismu Ed. Grégra „obr-orangutan-gem“ za to, že se mladočeši v zasedání obecního zastupitelstva pražského 3. 7. 1873 postavili proti návrhu, aby byla za býv. purkmistra Pštrossa založena nadace výroční mše; *opnie* — spr. otnie = otcovské (Nerudova slovní hříčka); *Edvard Grégr* — viz vysv. k str. 114; *Dr. Borový* — Klement B. (1838—97), profesor bohoslovecké fakulty v Praze, autor četných tendenčních katolických spisů; *vy se radíte o obeslání...* — viz vysv. k str. 236 (pasivní odpor); *Clam Martinic* — viz vysv. k str. 21; *kníže Karel Schwarzenberg* (1824—1904), jeden z hlavních vůdců tzv. historické šlechty; do českého sněmu byl zvolen za kurii velkostatkářskou; *slavnost Jungmannova* — viz str. 324—326; *jsem fejetonista „naivně dětinný“* — nepodepsaný fejetonista Tagesbote aus Böhmen (viz vysv. k str. 76) v nepříznivých poznámkách (9. 7. 1873) o přípravách Čechů na Jungmannovy slavnosti cituje několik vět z Nerudova fejetonu z 6. 7. 1873 (viz str. 319: „Steré hudby zazní, tisíceré...“) s posměškem, že tak již vypravují „mit kindlich naivem Vergnügen“ („s dětinně naivním potěšením“) fejetony českých listů; *Vávra* — Vincenc V. (pseud. J. Sl. Haštalský, 1824—87), spisovatel a překladatel; s deníkem Hlasem přešel do Nár. listů. Dlouho pronásledován za revoluční činnost v r. 1848; po rehabilitaci v šedesátých letech zvolen poslancem českého sněmu; *naturkšicht* — (z něm. Naturgeschichte) přírodopis;
- 321: *kvardián* — představený františkánského, kapucínského nebo minoritského kláštera; *dr. Borový... Napsal... brošuru o manželských zákonech* — r. 1868 vydal Borový v Praze polemickou brožuru proti odůvodňování manželského zákona. Brožura byla zkonfiskována a autor obžalován pro rušení veřejného pokoje; porotou však jednomyslně osvobozen (viz NL 24. 9. 1869);

- 322: *pro neomylnost papežovu* — viz vysv. k str. 17; *Benedek* — viz vysv. k str. 7; *Prager Zeitung* — viz vysv. k str. 7;
- 324: *Prahou hemží se hosté...* — Oslavy stého výročí narozenin Josefa Jungmanna vyvrcholily velkolepou slavností v Praze 13. a 14. července 1873, k níž se sjelo i mnoho hostů ze Slovenska, z Ruska, ze Srbska a z jiných slovanských zemí. V předvečer slavnosti byl pořádán mohutný pochodňový průvod. V neděli 14. července pokračovala oslava průvodem k prozatímnímu pomníku J. Jungmanna a položením základního kamene k pomníku nynějšímu. Na slavnosti promluvil F. L. Rieger a F. Palacký (viz NL 14. 7. 1873), byl přítomen i 88letý básník Antonín Marek, Jungmannův žák a přítel. Slavnost byla ukončena večerem v Novoměstském divadle. Jungmannovo výročí vyznělo jako mohutná vlastenecká manifestace, jak s nelibostí předvídal 9. 7. 1873 *Tagesbote aus Böhmen*; *Šilling*—Friedrich Gustav Sch. (1766—1839), něm. spisovatel;
- 325: *základ k divadlu Národnímu* — viz vysv. k str. 319; *kdy jsme sobě připomněli Husa a Havlíčka* — viz vysv. k str. 319 a 54;
- 327: *Kotzebue* — viz vysv. k str. 62;
- 328: *z Vídně za trvání výstavy* — viz vysv. k str. 285; *doktor Borový* — viz str. 320—323; *obrovské procesí* — pořádané na oslavu 900. výročí založení biskupství v Praze (Nerudův fejeton v NL z 13. září 1873);
- 329: *boroví Štulcové a rozješkovaní Thunové* — viz str. 320—323; *Štulc* — Václav Svatopluk Š. (1814—87), kanovník na Vyšehradě, zpátečnický katolický spisovatel; *Thun* — viz vysv. k str. 310;
- 330: *pod čarou dnešního Čecha* — jde o odpověď katol. listu Čecha na Hálkův fejeton v *Nár. listech* z 12. 9. 1873 o brožuře *Procesí zpátečnictva v Praze na den sv. Václava 1873*. Ve spisku se dokazuje, že z procesí k 900. výročí založení pražského biskupství nelze učinit slavnost národní. Klerikálové pamatují na Řím, avšak na Národní divadlo, jež prohlašují za ústav nemravnosti, nevěnují ani haléře. Založení pražského biskupství znamenalo podmanění Čechů Římu a císařům římsko-německé říše. Autor článku v Čechu ze 17. 9. 1873, „jeden kněz, který víc než 50 zl. už dal ze svého skrovného příjmu na Národní divadlo“, děsí se všeho revolučního, dokazuje, že mladočeši oslavují Husa a Žižku jen proto, že bojovali proti katolické církvi. Viní husitství z rozkolu v národě a ze zubožení vlasti, vyzdvihuje zásluhy kněžstva a vypovídá mladočeským protivníkům nesmiřitelný boj;
- 331: *když se nechávali Grégrové... odsuzovat* — při persekuci českého tisku byly zvláště citelně postihovány mladočeské Národní listy: byly často konfiskovány a pokutovány, jejich zakladatel Julius Grégr a redaktoři Vincenc Vávra, Josef Barák, Ferdinand Schulz, Karel Tůma, Jakub Arbes, Vilém Erben, František Göbl, Karel Krouský, Josef Kout aj. byli odsuzováni do vězení, někteří i vícekrát;
- 333: *Vyjel si... k volbám do Kolína*—ve volebním zápase do českého sněmu

- v říjnu 1873 žádal Borový v dopise voliče, aby nevolili Julia Grégra, poněvadž v poslední době osvědčil s celou stranou mladočeskou nevídanou nenávist ke katolické církvi. V jiných listech do Kolínska byl za kandidáta doporučován svob. pán Theodor Hrubý z Jelení. Ve volbách zvítězil mladočeský kandidát dr. Julius Grégr; *Karlach* — Mikuláš K. (1831—1911), vyšehradský kanovník a probošt, náboženský spisovatel; *císař Vilém* — viz vysv. k str. 97; *z církevního procesí činila se politická demonstrace* — viz vysv. k str. 328;
- 334: *průvod kostnický* — viz vysv. k str. 319; „*Großer Gott, wir...*“ — „Velký Bože, chválíme tě“; *pátera Draxelia převýtečný spis* — Draxelius, viz vysv. k str. 24; podle svých kázání napsal D. několik spisů, např. *Orbis Phaëton*, velmi oblíbených a také do češtiny překládaných; *Flemus...* — Pláčeme a hladíme, abychom klamali;
- 335: *budou musit si vyjít k Vysokému Mýtu* — za Vysoké Mýto, Skuteč a Hlinsko byl jednomyslně zvolen mladočeský kandidát Eduard Grégr; *Bismarck... je kněžím... nepříjemný* — Bismarck vypověděl jezuity, odňal katolíkům dozor nad školami, zavedl povinný občanský sňatek, rušil kláštery, věznil nepoddajné duchovní; *Světová výstava* — viz vysv. k str. 285; *obraz národního hrdiny Horiy* — Horjah, vl. jm. Mikuláš Uras (1740—85), vůdce (s druhem Kloskou) povstání rumunského lidu v Sedmihradsku proti šlechtě v l. 1784—85; oba vůdcové povstání byli popraveni; *poprsí Bremerčino* — Fredrika Bremerová (1801—65), švédská spisovatelka; *Sobieski* — Jan III. S. (1624—96), v l. 1674—96 polský král; porazil Turky u Lvova r. 1675 a u Vídně r. 1683; *Thiers* — Louis Adolphe T. (1797—1877), franc. dějepisec a státník. Do prusko-francouzské války byl několikrát ministrem i předsedou vlády. R. 1871 zvolen hlavou výkonné moci republiky, uzavřel mír, potlačil Komunu, r. 1873 podal demisi, r. 1876 zvolen senátorem; *Moltke* — viz vysv. k str. 88; *císařovna Augusta* — Augusta Viktoria (1858—1921), něm. císařovna a pruská královna, žena Viléma II.;
- 336: *Raštat* — město v Badensku, v l. 1840—48 přeměněné v pevnost proti Francii; *Napoleon III. a Evženie* — viz vysv. k str. 74; *Mac Mahon* — Marie Edmé Patrice Maurice de M. M. (1808—93), franc. maršál, ve válce prusko-francouzské velitel sboru; *Chanzy* — Antoine Eugène Alfred Ch. (1823—83), franc. generál, ve válce s Pruskem v l. 1870—71 velitel sboru; *Gambetta* — Léon G. (1838—82), franc. advokát a politik; za války prusko-francouzské byl členem vlády Národní obrany, po bitvě u Sedanu opustil obleženou Paříž v balónu a organisoval obranu. Udržel si svůj vliv, stal se předsedou sněmovny a r. 1881 ministerským předsedou; *Andrássy* — viz vysv. k str. 177; *nechá Rakousko... vyhrát Němce* — viz vysv. k str. 56;
- 337: *Co se mne týče, mohu říci, že snáším...* — Jedním z prvních projevů narůstající hospodářské krize v Rakousku byl krach vídeňské bursy

15. 5. 1873. Bursovní scény popsal Neruda, který dlel v té době ve Vídni na Světové výstavě, v několika fejetonech (viz Menší cesty). Vláda se snažila zvládnout všeobecnou krizi, vyhlásila státní půjčku 80 miliónů zl. k podpoře průmyslu a obchodu. Komentáře českých buržoasních listů vyslovovaly nespokojenost, že uzákoněná půjčka nepomůže rolnictvu a neodstraní rychle rostoucí nezaměstnanost; „A. e. i. o. u.“ — zkratky z latinského hesla „Austria erit in orbe ultima“ (Rakousko bude ve světě poslední, tj. zůstane do konce světa);
- 338: „*daß es kracht!*“ — „že to praská!“; *Historia naturalis culpaefactorum* — Přírozené dějiny dlužníků;
- 340: *následkem světového krachu* — viz vysv. k str. 337;
- 342: *Štulc* — viz vysv. k str. 329; *Abraham a Sancta Clara* (od kostela sv. Kláry), vl. jm. Hans Ulrich Megerle (1644—1709), vídeňský dvorní kazatel, populární pro svůj lidový, někdy až obhroublý tón;
- 343: „*Ich halte...*“ — „Pokládám své odpůrce rovnou za blázny.“; „*Dr. Martin Luther...*“ — „Dr. Martin Luther posouzený z hlediska psychiatrie.“; *satyriasis* — chorobně zvýšený pohlavní pud u mužů; *Jan Hus byl celým mužem, Luther...* — Luther se ve svém odporu proti papeži opřel o říšská knížata; v boji sedláků za zrušení poddanství a zlepšení hospodářské situace zapřel svůj lidový původ a nabádal knížata, aby vzpouře potlačila;
- 344: *drží se hlavně Döllingerova díla* — spisu *Die Reformation* Johanna Josepha Ignaze D. (1799—1890), něm. katolického theologa, odpůrce dogmatu o papežské neomylnosti, zakladatele starokatolické církve;
- 345: *dal spálit papežovu bulu* — 15. září 1520 pohrozil papež Lutherovi klatbou, neodvolá-li své učení. Luther exkomunikační bulu spálil před branami Wittenberka; 2. ledna 1521 byl dán v Římě do klatby; *Oženil se s Katuškou* — s Kateřinou von Bora, jeptiškou z kláštera v Němčí (Niempstsch u Grimmy);
- 347: *v lůně Abrahamově* — Jedním z prostředků k zlomení české oposice měla být i volební oprava z 2. dubna 1873, jež zavedla přímé volby do říšské rady; počet poslanců byl zvýšen z 203 na 351, přitom však volební právo rozšířeno nebylo. Čeští poslanci, zvolení v říjnu 1873, se do říšské rady nedostavili. V parlamentní debatě při vystoupení Hohenwarta, jenž zastával myšlenku politické vnitřní jednoty národů Rakouska, němečtí poslanci z Čech volali: „Není žádného národa českého!“ (NL 12. 12. 1873.) Sněmovna uznala velkou většinou nepřítomnost českých poslanců na říšské radě za neospravedlněnou;
- 348: *Hippokrates* — řecký lékař kolem r. 440 př. n. l.; *Chesterfield* — Philip Dorner Stanhope, Earl of Ch. (1694—1773), angl. státník a spisovatel, autor *Dopisů synovi*; „*mulier non est...*“ — „žena není stvořena k obrazu Božímu“; *Buffon* — viz vysv. k str. 260;
- 349: *Goltz* — viz vysv. k str. 111; „*aforismy...*“ — snad kniha Rudolfa Müldenera, *Das Weib im Epigramm*; *Fric Velký* — viz vysv. k str. 160;

- 350: *Hlavičky z moravské sněmovny* — Účasti moravských poslanců na zemském sněmu v prosinci 1873 věnovaly Národní listy značnou pozornost. Vedle výpadů proti renegátům, kteří se připojili k německé většině, zabývaly se především opuštěním pasivního odporu. Snažily se ukázat na příkladu moravských poslanců, že vstup do sněmu není otázkou zásadní, nýbrž pouze taktickou. Tak se snažila redakce NL připravit půdu i pro mladočeské poslance, kteří se chystali přejít k aktivní účasti v parlamentní politice; *Zelený* — Josef Z. (1824—75), malíř, nar. v Rajhradě na Moravě; pro moravskou sněmovnu vytvořil podobiznu císaře Františka Josefa v životní velikosti; *Tekeli* — hrabě Imre T. (Tököly), maďarský povstalec; bojoval proti Habsburkům pod ochranou sedmihradského knížete a později Turků; *Rákóczi* — starobylý uherský šlechtický rod, pocházející z vých. Slovenska; většina jeho příslušníků vedla po staletí vzpoury proti Habsburkům;
- 351: *Hess* — Moses H. (1812—75), německo-židovský sociálně demokratický spisovatel a novinář, v l. 1846—47 spolupracovník K. Marxe; *za kurii velkostatkářů* — volby do zemských sněmů se konaly v kuriích: velkostatkářské, v kurii měst a obchodních komor a v kurii venkovských obcí;
- 353: *Arbuez* — Pedro A. (1441—85), krutý inkvisiční soudce španělský; *Napoleon III.* — viz vysv. k str. 71;
- 354: *Homann* — Johann Baptist H. (1664—1724), něm. kartograf;
- 355: *rozpouštěl moravské záložny* — obětí bojů Němců proti hmotnému a duchovnímu rozvoji české národnosti na Moravě se staly v r. 1872 a 1873 i některé občanské záložny, jichž zakládání se v 2. pol. 19. stol. v českých a moravských městech s rozvojem drobného živnostnictva značně rozšířilo. Na udání z nejmalichernějších pohnutek bylo zavedeno vyšetřování proti záložně v Prostějově, která podporovala soukromou českou reálku, v Třebíči, v Kroměříži a v jiných moravských městech pro údajné překročení stanov. Pro domnělé poklesky byly záložny rozpouštěny a proti členům jejich výborů bylo zakročováno s nejnepřávanější přísností; *J. C. Wieser* (1813—86), Ritter von Mährenheim, něm. spisovatel na Moravě; *Geibel* — Emanuel G. (1815—84), něm. lyrický básník;
- 356: „*Zum Tempel...*“ — „Za chrám si postav svůj vnitřní svět“; „*Ich träumt'...*“ — „snil jsem o tom, že jednou budu farářem“; *Gedichte* — Básně;
- 357: *Gartenlaube, Familienjournal* — ilustrované měšťácké časopisy; „*Schwingeren möcht' ich...*“ — „Chtěl bych perutě, perutě ducha“;
- 358: *Alfréd Meißner* — viz vysv. k str. 314; *Rückert* — viz vysv. k str. 44; *Blüten wollen...* — Květy již nechtějí pučeti, mrtva je všechna poesie; *Ziffern müssen...* — Číslice musí vše obsáhnout, zlaté okovy nejsou tvrdé; *Der Dichter steht...* — Básník stojí na vyšším stupni než na cimbuřích strany;

- 359: *Freiligrath* — Ferdinand F. (1810—76) něm. politický básník, citát je ze sbírky *Gedichte: Aus Spanien*;
- 360: *libace* — úlitba na počest bohů, žertovně o pití alkoholických nápojů;
- 361: *máme v Čechách přec nějaký křik — ne?* — viz vysv. k str. 363; *Vloni byl český národ žebrákem* — v květnu r. 1873 došlo v Čechách k velkému úpadku, ohlašujícímu krizi, jež pak trvala až do r. 1879; *světské časopisy „druhé strany“* — *Politik*, *Pokrok* (viz str. 28—30 a vysv. k str. 30); *časopisy zbožné a kněžské* — *Čech*, viz vysv. k str. 10; *Budivoj*, viz vysv. k str. 264;
- 362: *Krolmus* — Václav K. (1787—1861), archeolog a vydavatel lidové slovesné tvorby; *Tollmann* — Antonín T., Nerudův spolužák a přítel, nadaný básník proletářského původu; zemřel předčasně před r. 1857;
- 363: *Tentokrát ještě nikdo „z druhé strany“ neřekl...* — Rozpory mezi staročeskou a mladočeskou frakcí strany národní se stále prohlubovaly, až počátkem r. 1874 vedly k úplné roztržce. Jednou z příčin byl různý názor na další postup politického boje: mladočeši se vyslovovali pro sněmovní činnost, kdežto staročeši hájili nadále zásadu pasivního odporu. Když se v Klubu českých poslanců koncem listopadu 1873 jednalo o vstup na zemský sněm, zvítězili sice zastánci dalšího odporu rozdílem 12 hlasů, ale 29 (resp. 28) z 35 poslanců, kteří hlasovali proti, i když se podřídili rozhodnutí klubu, nesouhlasilo s ním a vzdalo se poslaneckých mandátů s odůvodněním, že setrvání při pasivním odporu i vzhledem k zemskému sněmu jim brání v práci ve prospěch země a národa a přiči se nejen jejich „politickému přesvědčení, nýbrž odporuje namnoze i zřejmě vyslovené vůli voličův“ (NL 27. 11. 1873). Hned po hlasování prohlásil Rieger, že nebude příště kandidovat poslanca, kteří hlasovali pro vstup do sněmu, a své rozhodnutí uplatnil v lednu 1874, kdy při volbách do říšské rady uveřejnil ještě s několika staročeskými politiky svou zvláštní kandidátní listinu. Místo zasloužilých mladočeských politiků navrhl bezvýznamné staročeské kandidáty z řad české buržoasie. Z mladočeských kandidátů byl nově zvolen jediný, a to Sladkovský. Český tisk té doby je přeplněn vzájemným obviňováním mladočechů, „strany sněmovní činnosti“, nazvané stranou svobodomyšlnou, a strany staročeské z porušení svornosti národního tábora; *Pius IX... Pio Nono* — papež, s jehož jménem je spojeno vydání dekretu o papežské neomylnosti, viz vysv. k str. 17; *Hm, hm, hm!* — oblíbená píseň ze hry *Chňap-Lap-Šňůra*, viz vysv. k str. 68;
- 364: *Princ Jindřich Clam* — ve hře Shakespearově *Jindřich, princ z Walesu*, syn krále Jindřicha IV. Neruda uvádí na scénu hraběte Jindřicha Clama z Martinic, viz vysv. k str. 21; *Westmoreland* — hrabě W., přítel krále Jindřicha IV.; úryvek hry je ze IV. jednání, 2. scény; *dodělá Mastičkáře* — *Mastičkář*, staročeská hra z pol. 14. stol., nedokončená, dochovaná (kromě zlomku drkolenského) v zlomku musejním, o němž Václav Hanka tvrdil, že jej našel na deskách jed-

- noho latinského rukopisu; *Politik* — viz str. 28-30; *Pokrok* — viz vysv. k str. 30;
- 365: *v diktandu Mojžíšově* — podle vypravování bible sepsal Mojžíš desatero přikázání, jež dal Bůh Židům na hoře Sinaji; *pan Mašek* — továrník v Nové Vsi; *podepsal nějakou adresu* — proti těm, kdož hlasovali proti pasivnímu odporu; *strana nečinnosti*—viz vysv. k str. 363;
- 366: *Já mu to pravil hned...* — Jedním z prostředků politického boje u nás počátkem sedmdesátých let minulého století byly pomlouvačné tiskové kampaně. Nevedly je jen německé, zvl. vídeňské listy proti Čechům, ale uchýlovaly se k nim často i české deníky, zejména od konce r. 1873 a počátku r. 1874. Tehdy byla mladočeská strana obviněna, že vzala peníze od Bismarcka; ve spojitost s touto věcí byl Václavem Krásou, kupcem a starostou Sokola v Dobříši, uveden dr. Čížek (viz vysv. k str. 46). Ten ve veřejném dopise V. Krásu vyzval, aby svoje pomluvy dokázal, jinak že nazve jeho chování nepoctivým a sprostým podezříváním a bude žádat zadostiučinění trestní cestou; *Gloria in excelsis* — Sláva na výsostech; *sv. Augustin* — Aurelius Augustinus (354—430), jeden z církevních Otců; v boji proti jansenismu odsoudila církev r. 1713 některé články, které byly přímým ohlasem učení Augustinova, jako nebezpečné;
- 367: *dopisovatel do Pokroku* — Pokrok (viz vysv. k str. 30) 14. ledna 1874 napsal: těm, kdož volili [ve slánském okrese proti Sladkovskému staročeského kandidáta Jandu, „všecko na tom záleží, aby se zachovali v spojení a v svornosti s celým ostatním národem českým“; „*Poněvadž jste nebyl navržen...*“ — jde o mladočeského kandidáta Sladkovského (Pokrok 11. 1. 1874); ve volebním boji Sladkovský zvítězil; *Vokůrka* — předseda volební komise v Lounech; „*ne*“ a „*ne*“, *to není činnost?* — narážka na politiku pasivního odporu staročeské strany, viz vysv. k str. 363; *Fr. V. Jeřábek*—viz vysv. k str. 283; *Politik* — viz str. 28-30; „*Stavba Národního divadla...*“ — Sbor pro postavení Národního divadla, v jehož čele stál dr. Sladkovský, byl počátkem ledna 1874 v těžkých finančních nesnázích. Navrhl proto program k zajištění nákladů na dostavění ND a vyzval národ k novým sbírkám. Proti tomuto návrhu vystoupil Pokrok ze 17. 1. 1874. Odmítl, aby v této záležitosti „celý národ vyzývali ti, ...kteří za poslední doby odhodlali se... naši národní sjednocenost zničit... Lidé ti nepožívají více naší důvěry a stavba Národního divadla je otázkou neobmezené důvěry národní.“ (Viz Div. IV, vysv. k str. 318.)
- 368: *biskup Litvinovič se svými Rusíny* — Spiridion L., světcí biskup řeckokatolický ve Lvově; r. 1861 se dostal na haličský sněm a odtud do říšské rady ve Vídni. Proti Polákům, Čechům a jiným Slovanům podporoval v čele rusínských poslanců, kteří slepě podle něho hlasovali, centralistické ministerstvo Schmerlingovo a nejednou je zachránil;

- 369: *Vždycky, když jsem se tak zadíval...* — Nerudův fejeton vychází z volebního zápasu do říšské rady v lednu 1874 po dokonané roztržce mezi mladočechy a staročechy. Za města Slané, Louny, Kladno atd. byl staročeským kandidátem Jindřich Clam-Martinič, za mladočechy kandidoval Julius Grégr. Páter Černošous agitoval pro Clam-Martiniče; ten také značnou většinou ve volbách zvítězil; *Eduard Grégr* — viz vysv. k str. 114; *osud spojil činnost mou* — od r. 1865 byl Jan Neruda v redakci Grégrových Národních listů; *Smečno* — býv. panství smečenské náleželo Martiničům, od r. 1798 Clam-Martiničům; *des Menschen Aufgab' ist...* — úkolem člověka je výchova a oddivočení lidského plemene a vlastní utváření lidstva; *Rückert* — viz vysv. k str. 44;
- 370: *m. p.* (*manu propria*) — v. r. (vlastní rukou); *in spe* — zde: budoucí; *mamanteton* — kojná; *chère Maman* — drahá matka; *...trescí, jednoho křížem, druhého koflíkem jedu...* — Židé ukřižovali Krista, Athéňané otrávilí číší bolehlavu svého učitele filosofa Sokrata; k těmto postavám řadí Neruda ironicky Jindřicha Clam-Martiniče, proti jehož konservativním názorům bratři Grégrové bojovali; *hledím na tu národní vraždu* — míněn definitivní rozchod mezi mladočechy a staročechy, viz vysv. k str. 363;
- 371: *Botokudi* — indiánský kmen ve vnitřní Brazílii; *Queensland* — britská osada v severových. Austrálii; *Nestalo se tak „Janu... dánu“?* — podle balady Karla Sudimíra Šnajdra (1766—1835) „Jan za chrta dán“ napsal Václav Kliment Klicpera (1792—1859) stejnojmennou činohru, v níž byl věrný panoš Jan obětován lovecké vášni rytíře Sosnomila; *začínaje od Národního divadla* — viz vstupní vysv. k str. 381; *Hoffmann von Fallersleben* (1798—1874), něm. jazykozpytec a básník, autor německé hymny *Deutschland, Deutschland über alles*;
- 372: *„Es werden Kehrbezirke...“* — „Budou se musit zřídít metařské obvody“; *Organ für...* — Orgán pro kominictví;
- 373: *Čech* — viz vysv. k str. 10; *Budivoj* — viz vysv. k str. 264; *zdržujem snad židy* — viz vysv. k str. 226; *Valerián Jirsík* (1798—1883), česko-budějovický biskup, říšský poslanec; *Národní listy* — viz vysv. k str. 30; *Janečkové* — viz vysv. k str. 163 a 222;
- 374: *Prager Abendblatt* — viz vysv. k str. 76; *Tagesbote* — (viz vysv. k str. 76) otiskl 31. 1. 1874 zprávu Nár. listů z 30. 1. 1874 o tom, že Bozděch žádá od družstva českého divadla za Zkoušku státníkovu neobvykle vysoký honorář 1000 zl. Redakce *Tagesbote* k tomu poznamenala, že hru nezná, a že tedy nemůže posoudit oprávněnost Bozděchova nároku, ale pozastavila se nad tím, že „národní orgán nemá nic spěšnějšího na práci než postavít tak bez dalšího na pranýř nejnadanějšího dramatika a fejetonistu“ současné české literatury; *Grillparzer* — viz vysv. k str. 123;
- 375: *Není nám nic do toho, dostane-li...* — Bozděch honorář 1000 zl. za Zkoušku státníkovu dostal (Pokrok 7. 2. 1874);

- 376: *v době státního bankrotu* — viz vysv. k str. 337;
- 377: *budou zas jen hřbitovy malé* — se zrušením košířského hřbitova se objevila zpráva o úmyslu zřídit hřbitov na Smíchově (Pokrok 8. 3. 1874); „*Ite, missa est!*” — „Jděte, propuštěna jest (společnost), mše je skončena!”;
- 379: *Brachvogluv Narcis* — hrdina stejnojmenného dramatu něm. spisovatele Alberta Emila Brachvogla (1824—78);
- 381: *Tenhleten F. A. Urbánek...* — F. L. Rieger uveřejnil r. 1864 v časopise *Národ* článek Boucharóni, ostře namířený proti mladočechům. Vyšel v době, kdy se rozhodovalo o tom, zda myšlenka velkého národního divadla se konečně uskuteční. Rieger se ve svém článku dotýkal otázky Prozatímního a Národního divadla a kritisoval odpůrce vybudování Prozatímního divadla, kteří se obávali, aby tímto provisoriem nebyla pohřbena idea representativního divadla národního. Sbor pro postavení Národního divadla, v čele s dr. Sladkovským, byl tehdy v těžké finanční situaci; Riegrova oposice z něho v r. 1865 vystoupila, aby ztížila postavení mladočechů. Neruda zaujal stanovisko k Riegrovu článku ve fejetonu *Kousek herkulské práce* (viz *Spol.* I, str. 296—299). „K desítileté připomínce” otiskl Rieger svůj článek *O boucharónech* 17. února 1874 v *Pokroku*; mimo to vyšel „v krejcarovém pamfletu” (NL 18. 2. 1874) nákladem F. A. Urbánka. Politickým pozadím těchto jubilejních vydání bylo rozštěpení dosud jednotné strany národní; „*země i národ*” — narážka na Riegrův spis „*Čechy, země i národ*”; *Droz* — František Xav. D. (1773—1850), franc. filosof a ekonom; *Irving* — Washington I. (1783—1859), amer. spisovatel;
- 382: *Crébillon* — Prosper Jolyot de C. (1674—1762), franc. dramatik; *Černý Jiří* (Karadjorde) Petrović, osvoboditel Srbska ze jha tureckého; boj byl ukončen r. 1806; *Nicolo Paganini* — jako rok narození se nyní uvádí r. 1872; *dekret o úplné volnosti náboženské* — Code civile des Français z r. 1794; *Bohemie* — viz vysv. k str. 46;
- 383: *Špatný* — František Š. (1814—83), český slovníkář. Na Žofíně vystavoval německo-český slovník umění kuchařského; dostal za něj stříbrnou medaili; *crustat* — z franc. croustade, chlebová paštika, jídlo z chlebové kůrky; „*gelée*” — ovocná huspenina; „*galantine*” — Gelatine, studený pokrm z masa drůbeže, pernaté zvěře nebo telecího; „*gâteau*” — koláč; „*chateaubriand*” — biftek pečený mezi dvěma jinými; „*diverse*” — rozmanitý; „*russischer Salat*” — ruský salát; *Man sieht's, man betracht't's* — Vidí se to, pozoruje se to, smějeme se tomu, co na tom!; *šlechta... hodlá pracovat „až do těch hrdel”* — narážka na prohlášení české šlechty ústy Karla Schwarzenberga v sněmovně po pádu Hohenwartovy vlády, že český národ bude stát při svých právech „až do těch statků a hrdel”; *klempíř jistý* — Antonín Amler, „dvorní” klempíř v Praze III; *Westphalen* — Friedrich W., c. k. rytmistr, majitel panství ve Vestfálsku a Chlumu

- v Čechách; *hrabě Leopold Thun* (1811—88), rak. státník a politik, jako ministr kultu a vyučování ve Schwarzenbergově a Bachově vládě centralista a germanofil, později federalista; podporoval Hohenwartův pokus o vyrovnání; „*Filet in aspic*” — řízek v rosolu; *von Fasan* — z bažanta; *Schwarzenberg* — viz vysv. k str. 320; „*Galantine von Kapauner*” — Gelatine von K., rosol z kapounů; „*gelée von Ananas*” — rosol, huspenina z ananasu; „*gemischte Torte*” — míchané dorty;
- 385: *Loňský rok byl neskonalé příjemný...* — Ve schůzi Katolické politické jednoty pronesl její místopředseda Jiří Kristián František Lobkovic (1835—1908) 1. března 1874 řeč o „novověkém lžihusitství”. Uznal Žižkovu slávu i vliv husitských válek na vývoj českých dějin; s husity, kdyby „skutečně ještě v Čechách... se nacházeli,... bychom nejspíše,... v nynější době mohli žít tak svorně, jak žijeme v přátelském poměru s jinými, např. evangelickými křesťany” (Čech 5. 3. 1874). „Novověcí husité” jsou však ve volbách propadlí politikové, kteří klamou upřímné národovce. Hus a jeho stoupenci byli lidé věřící, „lžihusité” vystupují proti každé víře. Z jejich tiskáren vyšel hanopis, jenž označil procesí k oslavě 900. výročí založení pražského biskupství jako procesí zpátečnicků. Lobkovicova řeč měla v politickém životě silnou odezvu. Voliči Ml. Boleslavi, Mělníka aj. mu vyslovili nedůvěru (NL 25. 3. 1874), strana svobodomyšlná svolala 29. 3. 1874 do tělocvičny pražského Sokola shromáždění lidu proti zlehčování husitství; mezi Čechem, Politikou, Pokrokem a Nár. listy došlo počátkem dubna 1874 k prudké polemice; „*Rok hrůzy...*” — v květnu 1873 byl státní bankrot, viz vysv. k str. 337; *Schmerling* — viz vysv. k str. 7; proti Schmerlingově únorové ústavě z r. 1861 se Maďaři ostře postavili. Uherský sněm se usnesl na adrese, v níž zavrhl patenty a říjnový diplom, a žádal spojení Sedmihradska a popř. i Charvátska s Uhrami;
- 386: *812 kněžských petentů* — viz vysv. k str. 213; *Naučný slovník* — viz vysv. k str. 100; *Husovi vytýká slovník přece ledacos* — tak např. nehlubokost myšlenek, samolibost; Hus prý zavdával příčinu i ke spravedlivým stížnostem, nepodrobil se poslušně rozkazům, nachyloval se k hledání cest násilných (Riegrův Slovník naučný III, str. 983—988); *jak byl Žižka chybný* — „Vychvalovatelé jeho prohlásili všecko za dobré...; tupitelé jeho zase upadli v krajnost opačnou, kladouce na vrub slepého hrdiny všecko, co náboženský a národní fanatismus po Čechách a po okolních zemích nekalého natropil. Nemajíce příčiny ani k jednomu ani k druhým více se kloniti, podati chceme...” (R. Slovník naučný X, str. 512—520); *jak to Koniáš vlastně dobře myslil* — jesuita Antonín K. (1691—1760), neblaze proslulý ničením českých knih, je v Riegrově Slovníku „horlivý vlastenec, ve svém ovšem způsobě, a pilný spisovatel český”; *Komers* — Antonín Emanuel K. (1814—93), ředitel statků, zemský a říšský poslanec, autor zemědělských spisů psaných většinou německy;

- Zdekauer* — Emanuel Z. (1802 — 75), zakladatel bývalé Pražské záložny řemeslnické; obě hesla jsou pak v Riegrově Slovníku nedokončena, neboť Komers i Zdekauer ještě žili; *s umírajícím papežem* — Piem IX.; zemřel však až r. 1878; *Kapitol* — viz vysv. k str. 21; *Herder* — viz vysv. k str. 61; *páter Bex* — Petr B., v l. 1853—84 generál Tovaryšstva Ježíšova; „*Vašnosti — neomylnost!*“ — viz vysv. k str. 17; *Konvikt* — viz vysv. k str. 8; *Schneidrový „pašijové hry“* — společnost, která vystupovala ve větších městech s imitací pašijových her v Oberammergau v Bavorsku; v Praze byly Schneidrový hry zahájeny v Konviktském sále 26. 2. 1874;
- 387: *utopení sv. Jana* — viz vysv. k str. 237; *hafani krále Václava* — Čech a Budivoj, katolické politické listy (viz vysv. k str. 10 a 264); *Novoměstské divadlo* — viz vysv. k str. 8; *náš pan intendant* — po O. Zeithammerovi převzal funkci intendantskou Rudolf Fürstl z Teicheku, viz vysv. k str. 283; *Smetanovu novou operu komickou, Dvě vdovy* — po první byla provedena 27. března 1874;
- 388: *František Pěkný* (1815—74), naposledy hostinský U města Pešti; zemřel v městském chudobinci u Sv. Bartoloměje 13. 3. 1874;
- 389: *za krutých dob leo-thunovských a bachovských* — viz vysv. k str. 7; Leo Thun, tehdejší ministr vyučování, byl hlavním podporovatelem moci katolické církve jako nejpevnější ochrany proti buržoasnímu liberalismu a revoluci; *studentský rámus... na nábreží* — viz vysv. k str. 7; *Italiáni z Lombardska a Benátek* — království lombardsko-benátské bylo v té době součástí Rakouska;
- 390: *Roku 1859 náhle zmizeli* — r. 1859 byla Sardinie, vedená Cavourem, pod jejímž protektorátem se vytvořil r. 1857 „Národní spolek“ italských vlastenců s cílem sjednotit Itálii, napadena Rakouskem, jež Italové nenáviděli pro politický a protinárodní persekuční systém, který zavedlo v Lombardsku a Benátsku. Rakousko bylo Sardinii a jejím spojencem Francií poraženo 4. 6. 1859 u Magenty a 24. 6. 1859 u Solferina a musilo postoupit většinu Lombardska; *Sondrio* — město v sev. Itálii; *A roku 1863, když Poláci...* — r. 1863 vypuklo v Polsku povstání, k němuž vydala výzvu polská revoluční vláda ve Varšavě, a přeneslo se na Litvu, Bílou Rus a Ukrajinu; *nehrál Leary* — viz vysv. k str. 159;
- 391: *Chodí (v množném počtu) zas po Praze...* — Mezi Auerspergovou vládou a říšskou radou docházelo počátkem r. 1874 k takovým neshodám, že se i ve vídeňských listech připouštěla možnost ministerské krize. Parlamentní polemiky posilovaly lichou pověst o opětovém povolání Hohenwarta a o vyrovnání. I v Uhrách procházelo ministerstvo Szlavyho od prosince 1873 krizí, zaviněnou hlavně špatnou finanční situací země. Ministerský předseda Szlavy nemohl dvě důležitá ministerstva obsadit způsobilými politiky své strany a ani jeho nástupce Bittó, jmenovaný v březnu 1874, nemohl najít dost vhodných kandidátů na ministerská křesla; *Beust* — viz vysv.

- k str. 108; *Maďaři sami nepřijmou těch třiceti percent* — původní kvóta společných nákladů Rakousko-Uherska byla: Rakousko 70 %, Uhry 30 %; *Ti kuchaři naši...* — citováno z Písně veselé chudiny (ČČM 1827, str. 20);
- 392: *V Uhrách mají tucet ministerstev* — po vyrovnání rakousko-uherském r. 1867 měli Maďaři ministerského předsedu a devět ministrů; s Rakouskem měli společné ministerstvo zahraničních věcí, ministerstvo společného vojenství a společných financí; *zásluhy o nejnovější disharmonii v českém národě* — narážka na rozkol mezi mladočechy a staročechy, viz vysv. k str. 363; *Mayer* — Jan Nepomuk M. (1818 až 1888), český skladatel, zpěvák a dirigent, odpůrce B. Smetany; r. 1862 byl jmenován prvním kapelníkem Prozatímního divadla; *Univers* — pařížský klerikální deník, založ. r. 1832; *spolek „svobodných myslitelů“* — podle zprávy Pokroku z 18. 5. 1874 byl J. Neruda členem spolku. Předsedou byl truhlář Šíba, orgánem časopis Svoboda, který Alfons Štastný koupil od J. Grégra a J. Baráka;
- 393: *u Sachra* — proslulá vídeňská restaurace a kavárna;
- 394: *Smím se trochu pochválit?...* — Staročeský list Pokrok při hájení národní strany proti Nár. listům, které ji označily za stranu klerikální, pronesl 7. 4. 1874 výrok „Však Pokrok a velká strana národní nemá účastenství ani vliv v redakci Čecha“, nad nímž se rozhorlil katolický list Čech. V dlouhé odpovědi z 9. 4. 1874 uvedl, že není zvyklý „klu-sati... za jinými listy“, být statečný teprve tehdy, když už nepřítel byl od jiného zatlačen, a že by se poděkoval, aby na něj mělo mít vliv vedení Pokroku. Pokud jde o odlučování Čecha od strany národní, upozornila redakce zmíněného katolického orgánu Pokrok, že „Palacký a Rieger málo za ně budou vděčni listu, kterýž jejich orgánem jest“. Nakonec však oba listy, zastánci téhož směru politického, nedorozumění urovnaly (Pokrok 9. 4. 1874, Čech 10. 4. 1874); *volby do říšské rady* — viz vysv. k str. 363;
- 395: *Fiasko* — slovní hříčka s Schillerovým dramatem Fiesko; *Bhartrihari* — indický básník a filosof ze 7. stol. n. l.;
- 396: *článek... o Velký pátek* — narážka na nepodepsaný úvodník Pokroku z 3. 4. 1874 (NL v polemice „postní kázání... od dr. Riegra“) o shromáždění pražského lidu v sokolovně, svolaném stranou svobodomyšlnou proti zlehčování husitství (viz vysv. k str. 385). Pokrok nazývá účastníky schůze „lžihusity“, zdůrazňuje, že v řadách husitů byli i kněží i šlechtici, a dokazuje zásluhu kněžstva v národním boji a odvahu a vlastenectví mnohých členů šlechty. Pokrok ze 14. 4. 1874 vytýká Nár. listům sprostý a surový způsob boje; zejména uráží Riegra („prázdnota hlavy“), aby podkopaly jeho autoritu; *ani jediný z těch osmadvaceti* — viz vysv. k str. 363; *Sladkovskému vytýkána — třesoucí ruka...* — r. 1848 patřil Sladkovský k vůdcům pražské revoluce; za to byl odsouzen k smrti provazem, trest mu však byl zmírněn na dvacet let těžkého žaláře. Odpykával si jej v olomoucké pevnosti

v kasematech u brány sv. Kateřiny, po osmiletém věznění byl r. 1857 amnestován;

397: *Scheferův Breviář pro laiky* — viz vysv. k str. 269; v nedávné výstavě inženýrské — výstava spolku inženýrů a architektů v Praze, konaná koncem března 1874 v Novoměstské radnici;

398: *pia desideria* — zbožná (nesplnitelná) přání; *Schulz* — Josef Sch. (1840—1917), prof. na české technice v Praze, architekt, tvůrce plánů Národního musea; *Finger* — František F. (1812—89), řed. staveb. úřadu m. Prahy;

Ullmann — Vojtěch Ignác U. (1822—97), český architekt, známý stavbou Prozatímního divadla, Českého vysokého učení technického, Vyšší dívčí školy v Praze; *Wiehl* — Antonín W. (1846—1910), český architekt (nynější Museum Klementa Gottwalda, Slavín); *Zeyer* — Jan Z. (1847—1903), český architekt v Praze; zprvu měl společnou kancelář s Ant. Wiehlem; *Martin* — Josef M. (1842—1924), český spisovatel, architekt a městský stavitel v Praze; *kněhkupectví Grégra a Dattla* — viz vysv. k str. 92; *Košská brána* — pevnostní brána na býv. Koňském trhu (Václavském nám.) v místech Národního musea; *Žitná brána* — stávala na horním konci Žitné ulice; *Ringstraße* — okružní třída kolem vnitřního města Vídně;

399: *Slepá brána* — na horním konci Ječné ulice; *Státní nádraží* — nyní nádraží Praha—střed; *Nová brána* — na křižovatce Opletalovy a Bolzanovy ulice;

400: *Akademický spolek pražský* — Akademický čtenářský spolek v Praze (1849—99), středisko národních a osvětových snah českého studentstva; *dnes sídlí v přední třídě* — na dnešní Národní tř. č. 60;

402: *Herder* — viz vysv. k str. 61;

403: *temena* — zde prameny; *Labický* — Josef L. (1802—81), český skladatel, autor Směsí národních písní;

404: „*Die Speisekarte!*“ ... — „*Jídelní lístek!*“ — „*Sklepníku, přineste mi Národní listy!*“ — „*Platit!*“; *Presse* — viz vysv. k str. 46;

405: *Benke* — Josef B., majitel uměleckého kovoliteckého závodu na Smíchově;

406: *To si pamatujte, kdykoli se vám spílá...* — Volby do českého zemského sněmu počátkem července 1874 se konaly po konečné roztržce mezi stranou národní a stranou svobodomyslnou za velmi ostré polemiky českých listů. Mladočeské Nár. listy obviňovaly Riegra a Palackého ze spojenectví s feudály a klerikály, staročeské deníky Pokrok a Politik napadaly svobodomyslné politiky. Tak např. tvrdily o dr. Kodymovi, že označil deklaraci za hloupost a že je ochoten od ní upustit, protože jako deklarant nedostal od německého zemského výboru za hospodářskou čítanku vypsanou odměnu 500 zl. O vítězství strany národní ve volbách se značně přičinila horlivá agitace kněží. Politik ze 4. 7. 1874 však prohlašovala, že hlavní zásluhu má O. Zeithammer (viz vysv. k str. 18), který volby sám organisoval a vedl. On

- také poslal Riegra do Jilemnice a do Chotěboře. Nár. listy ze 4. 7. 1874 napadly Riegra, že v Chotěboři pobíhal po ulicích, zastavoval rolníky a vpisoval jim jméno staročeského kandidáta do volebních lístků; *Trojan* — Alois Pravoslav T. (1815—93), doktor práv, mladočeský politik; *Sladkovský* — viz vysv. k str. 117; *Kodym* — Filip Stanislav K. (1811—84), lékař, popularisátor přírodovědných oborů, redaktor hospodářských časopisů; *Čížek* — viz vysv. k str. 46; za sporu o obeslání nebo neobeslání zemského sněmu složil dr. Čížek s 27 poslanci 24. listopadu 1873 mandát s odvoláním k rozhodnutí voličů; ve volebním zápase za okres jilemnický však mandát ztratil; *Škarda* — Jakub Š. (1828—94), český politik a právníký spisovatel; *Grégrové* — viz vysv. k str. 7 a 114; *Toman* — Hugo T. (1838—98), doktor práv, český spisovatel; *Hevera* — Čeněk H. (1836—96), okresní tajemník v Kolíně; *Venkoušské (volby) jsou již odbyty* — konaly se 3. července 1874; volby v městech a místech průmyslových byly 6. července;
- 407: *Skopec* — Adolf S. (1829—96), doktor práv, ředitel Městské spořitelny v Praze;
- 408: *jako kdys na Hostýně netušený zázrak* — k hoře Hostýnu se pojí pověst o zázraku z r. 1241, podle níž bylo domácí křesťanské obyvatelstvo, jež bylo obleženo Tatary, zachráněno od smrti žízni Boží pomocí (báseň Jaroslav v Rukopise královédvorském); *dostaví si... velké své divadlo* — viz vysv. k str. 367; *Libuše* — vznikla r. 1872, ale Smetana ji určil až k otevření Národního divadla r. 1881; *upisování „pod výminkou“* — pod podmínkou, že Sbor pro dostavění Národního divadla v Praze bude přeměněn podle návrhu „několika upřímných vlastenců“ z Prahy z 19. května 1874. V tomto návrhu se žádalo, aby počet členů sboru byl neobmezený a aby členem sboru se stal s celým hlasem každý, kdo složí na ND 500 zl. Upsané příspěvky se měly skládat až po přeměně sboru, a to buď najednou, nebo v pěti stejných ročních lhůtách. Do 30. 6. 1874 bylo upsáno „pod výminkou“ 78 570 zl.;
- 409: *Louis Leger* (1843—1923), francouzský slavista, autor několika spisů o českém národě; *masonská lóže* — organizace svobodných zednářů; (viz Menší cesty);
- 410: *výlet... do Kostnice* — viz vysv. k str. 319; *Agence Havas* — telegrafní zpravodajská kancelář, založená r. 1835 Ch. Havasem v Paříži;
- 411: *„mnoho přátel naše škoda“* — narážka na hru V. Sardoua;
- 412: *Frankfurt* — F. nad Mohanem; *Börne* — Ludwig B., vl. David Löb Baruch (1786—1837), liberální něm. novinář, kritik a politik; *Rothschild* — viz vysv. k str. 41; *Amšl Rothschild* — Anselm Salomon R. (1803—74), člen rakouské panské sněmovny;
- 413: *za krymské války* — viz vysv. k str. 182; *Šalomoun Rothschild* — Salomon R., syn zakladatele domu, hlava bankovního závodu ve Vídni; zemřel v Paříži r. 1855 ve věku 81 let;

- 415: *Je to divný, osudný den...* — Den 15. září 1874, kdy sedm svobodomyšlných poslanců (dr. Ed. Grégr, dr. Prav. Trojan, dr. Rob. Nittinger aj.) opustilo pasivní odpor a vstoupilo na český zemský sněm, přirovnal staročeský Pokrok (16. 9. 1874) ke dni sv. Rufa (26. srpna) 1278, kdy zahynul král Přemysl Otakar II. v bitvě na Moravském poli u Suchých Krut, prý především zradou Miloty z Dědic. Staročeský tisk označil rozhodnutí svobodomyšlných poslanců za „černý čin“ a odsoudil je, třebaže vstoupili na sněm s osvědčením, že stojí při státním právu českém, ale chtějí společnou snahou všech liberálních živlů bez rozdílu národnosti zajistit opravdový pokrok a zabezpečit trvalou svobodu národa. Námitky proti volbě dr. Trojana — o úloze O. Zeithammera viz ve vysv. na str. 406 — byly zamítnuty; *v den svatého Nikodéma* — 15. září; *na ty, kteří na sněm... pořád ještě nešli* — na staročechy; opustili pasivní odpor až v září 1878;
- 416: „*Staří*“ si teď také zas přibráli pražské divadlo — Staročeský deník Politik přinesl ve dnech 12.—26. září 1874 osm anonymních fejetonů O českém divadle, které útočily na poměry v Prozatímním divadle, aby bylo dosaženo změny ve vedení družstva a divadla podle záměrů staročechů. Opětovně byl napadán dr. Čížek, místopředseda družstva. Fejetonista Politiky se nezastavil ani před B. Smetanou; 13. 9. 1874 tvrdil, že má ohromnou gáži jako skladatel, první kapelník, umělecký ředitel a ředitel operní školy, přitom že je jeho činnost až příliš nepatrná. „Záslužnému vedení“ Čížkovu přičítá fejetonista Politiky, že českou scénu opustili Šebesta, Novák, Prošek aj. Šebestu (viz vysv. k str. 124) prý Čížek hrubě odbyl, když chtěl přidat 5 zl. měsíčně; u německého divadla dostal 3000 zl. ročně. Vlastní příčinou prý byla obava barytonisty Josefa Lva (1832—88), Nerudova přítele, aby ho Šebesta nepřerostl. „Velmi vzdělaný hudebník, zdatný a spolehlivý pěvec“ Novák, který úspěšně zastoupil J. Lva, byl prý propuštěn, poněvadž se jeho hlas nelíbil Čížkovi. „Zločinem“ barytonisty Proška (ne Prokše, jak mylně uvádí Neruda), který rovněž úspěšně zpíval Lvovu úlohu, bylo, „že byl žákem pěvecké školy p. Pivody“ (Politik 16. 9. 1874). Proti Politice vystoupily v ostré polemice Nár. listy; *Pivoda* — viz vysv. k str. 307; *Mayer* — viz vysv. k str. 392;
- 417: *Pulda* — Antonín P. (1848—94), český herec a režisér, působil v Prozatímním a v Národním divadle; jeho hra Čert na zemi byla dávána v aréně na hradbách; *Koňská brána* — viz vysv. k str. 398;
- 418: *Volby jsou zde* — 20. a 23. října 1874 do říšské rady; J. S. Skrejšovský — viz vysv. k str. 18; *jeho bratr Franc* — JUDr. František S. (1837 až 1902), průmyslník a velkoobchodník v Praze, zemský a říšský poslanec; O. Zeithammer — viz vysv. k str. 18; *mlynář Trojan* — Josef T., mlynář z Okoře, staročeský kandidát; do říšské rady byl zvolen; *Sladkovský* — viz vysv. k str. 117; *dr. Trojan* — viz vysv. k str. 406; *Grégři* — viz vysv. k str. 7 a 114; *Čížek* — viz vysv. k str. 46; *Kučera*

- dr. Jan K. (1838—95), advokát v Praze; *Tonner* — Emanuel T., ředitel československé obchodní akademie v Praze; *Mašek* — viz vysv. k str. 365; *Kralert* — František K. (1812—79), lékař v Pelhřimově, v l. 1861—75 poslanec na zemském sněmu a říšské radě;
- 419: *Vincenc Vávra* — viz vysv. k str. 320; *kníže Lobkovic* — viz vysv. k str. 310; *hrabě Clam-Martinic* — viz vysv. k str. 21; Julius Grégr zvítězil nad Clam-Martinicem v užší volbě; *hrabě Kinský* — dr. Bedřich K. (1834—99), zemský a říšský poslanec, člen panské sněmovny; *Tilšer* — profesor v Praze; *hrabě Harrach* — Jan Nepomuk z Harrachu (1828—1909), zemský a říšský poslanec; *Hermann* — JUDr. Emil H., advokát v Praze; *kníže Schwarzenberg* — viz vysv. k str. 68; *závidím Horvatům* — universita v Záhřebě byla otevřena od stud. roku 1874/75;
- 420: *Rokytanský* — viz vysv. k str. 260; *Škoda* — viz vysv. k str. 260;
- 422: *Volební polonéza* — volby do říšské rady (venkovské obce 20. října, města 23. října 1874); *Berthold Schwarz* — viz vysv. k str. 228;
- 423: *porozuměl jsem... soustavě nových měr a váh* — rakouská vláda dovolila, aby se od ledna 1873 užívalo metrické soustavy; *Ferdinandova třída* — dnešní Národní; *Šlikův palác* — na rohu Spálené ul. a býv. Ferdinandovy tř.;
- 424: „*cul de Paris*” — tzv. honzík u dámských šatů; *Mayer* — viz vysv. k str. 392. Za pruské okupace r. 1866 zastavil ředitel Thomé činnost českého divadla. Někteří herci vyjednávali s ředitelem německého divadla Wirsingem, aby spojil obě pražská divadla pod svým ředitelováním (Div. III, str. 126—143);
- 425: *finanční pan ministr... promluví o novém deficitu* — ministrem byl baron de Pretis; říšský rozpočet na r. 1875 vykazoval schodek přes 12 miliónů zl.; *vojenský pan ministr* — říšský ministr války baron Koller, do 14. 6. 1874 místodržitel a velící generál v Čechách (viz vysv. k str. 223); *Camillus* — Marcus Furius C., římský vojevůdce a politik, osvoboditel Říma od Galů r. 390 př. n. l., „otec vlasti”;
- 426: *Vycpanou kukačku na jich rakev, už jsem to jednou řekl* — ve fejetonu v NL z 21. 1. 1872; *vestálky* — kněžky římské bohyně Vesty; jejich úřad trval třicet let, poklesek proti cudnosti byl trestán zakopáním za živa;
- 427: *Das Heiraten...* — Ženění a vdávání ve starých a nových zákonech; *čtvrtní* — dozorčí úředník městské čtvrti;
- 429: *Bylo to několik děsných neděl...* — Nerudův fejeton se vztahuje k úmrtí Vítězslava Háška (8. 10. 1874) a Františka Branislava Kořínka (19. 11. 1874). Hálek, nejstarší člen redakce Nár. listů, byl naposledy napaden staročeskými odpůrci několik neděl před smrtí, když měl být jmenován čestným členem Akademického spolku. Spisovatel F. B. Kořínek, člen redakce Nár. listů, býv. zemský poslanec, byl jako jeden ze „zrádné sedmadvacítky” nazýván staročeským tiskem „odštěpencem”, „vlastiškůdcem” apod. O mrtvém Háškovi psaly

- staročeské listy Pokrok a Politik jako o jednom z nejpřednějších českých básníků, jejich redakce položily na hrob krásné věnce a sbíraly na Hálkův pomník v Praze a na Závisti, Kořínka po smrti chválil Pokrok z 20. 11. 1874 jako „upřímného, obětavého vlastence“. O změně postoje staročeských listů k oběma zesnulým spisovatelům uvažoval mj. úvodník Nár. listů z 21. 11. 1874 Nad dvěma hroby; *Mohamedovi pohřební duchové Monker a Naker* — podle islámského učení soudí každého člověka po smrti nejprve andělé Munkir a Nakir, pak teprve Bůh;
- 430: J. S. Skrejšovský — viz vysv. k str. 18; *Svatobor* — podpůrný spolek pro české spisovatele, založený r. 1862 z podnětu F. Palackého; *Otakar Zeithammer* — viz vysv. k str. 18;
- 431: Mayer — viz vysv. k str. 392; 2. listopadu 1874 se Mayer vrátil na své místo v Prozatímním divadle; jako ředitel byl pověstný šetrností; *slečna Ehrenbergova* — Eleonora E. (1832—1912), v l. 1862—85 vynikající zpěvačka Prozatímního a později Národního divadla; *Večer tříkrálový* — komedie W. Shakespeara;
- 432: *Benedix* — Julius Roderich B. (1811—73), něm. herec, v Nerudově době u nás oblíbený dramatik; *Král a uhlíř* — premiéra byla 24. listopadu 1874; referát v Politice 27. 11. 1874; *paní Malá* — Otýlie Sklenářová-Malá, viz vysv. k str. 318;
- 433: v článku *Eine Hetzjagd* — Štvanice; J. S. Skrejšovský — viz vysv. k str. 18; v jisté „době hrůzy“ — viz fejeton z 29. listopadu 1874, str. 429—432; články... v *Národních listech a Obraně* — NL 3. a 5. 12. 1874; *Obrana* — deník strany svobodomyslné;
- 434: *Ida Hahn-Hahnova* — viz vysv. k str. 117; *Vašeho domu v Jindřišské ulici* — J. S. Skrejšovský měl knihtiskárnu v Jindřišské ulici č. 901/7;
- 435: *mladočeši* — viz vysv. k str. 17; „zpuští vegetariáni“ — narážka na Sladkovského, který se stal v polovině sedmdesátých let zásadním vegetariánem a svými články se snažil dokázat škodlivost masa a zoškliviti jeho požívání (viz Servác Heller, *Z minulé doby našeho života národního, kulturního a politického*, I. díl, str. 97); *měl jednou malíř malovat* — viz vysv. k str. 25 (Apelles); o slově „charakter“ — J. S. Skrejšovský je v článku *Politiky Eine Hetzjagd* oceněn jako „charakter, o jehož nepoddajnost se láme každá trampota, po léta na něm páchaná, v jehož osobě je typ našeho národa tak ztělesněn, že se na ni soustřeďuje odvaha všech jeho nepřátel“;
- 437: *Štědrý den popsat...* — Rok po rozkolu dosud jednotné strany národní za prudkého politického boje mezi listy staročeskými a klerikálními na jedné straně a mladočeskými na straně druhé se konal v Praze dne 27. prosince 1874 za předsednictví Sladkovského první valný sjezd strany svobodomyslné. Zasedal v Konviktském sále a účastnilo se ho na 900 stoupenců mladočeského tábora ze všech končin země. Na sjezdě byla jednomyslně schválena resoluce, která vytyčila jako

- nejbližší úkoly strany svobodomyslné: obhájení politických svobod, opuštění zásady trpného odporu, dosažení samosprávy českých zemí na českém sněmě, ochranu národností, opravu sněmovního volebního řádu podle zásad všeobecného práva hlasovacího, péči o zvelebení českého školství, starost o hmotné zájmy lidu. Všechno úsilí strany svobodomyslné má směřovat k tomu, „aby českému národu zabezpečily se základy vlastního jeho života, mohutnějšího rozvoje a šťastnější budoucnosti“ (NL 28. 12. 1874). K vedení strany byl zvolen jedenadvacítičlenný sbor důvěrníků; „Gloria“ — viz vysv. k str. 366;
- 438: *na Krymu* — viz vysv. k str. 182; *bartolomějská noc* — viz vysv. k str. 265; z... „*pastušských chyží*“ — z Kollárových veršů „Často tichá pastuchova chyška více pro vlast může dělati“ (Slávy dcera, 2. zpěv, znělka 123);
- 440: „*české volby*“ — volby do zemského sněmu 15. a 18. března 1875; *Staročeské svolání volební* — kandidátní listina staročechů a svolání k „rodákům“ podepsané F. L. Riegrem z 5. března 1875; *ochránili by krásný Mánesův orloj* — originál Mánesovy výzdoby staroměstského orloje z r. 1865 byl uložen v Městském museu a nahrazen kopií od Emanuela Krescence Lišky (1852—1903); *Krakonoš* — politický týdeník, vycházející od r. 1872 v Jičíně;
- 441: *dali se z dlouhé chvíle odsoudit k smrti provazem* — Josef Podráský a František Hanuš odsouzeni 26. února 1875 pro zločin úkladné vraždy loupežné, Jan Staněk 23. února 1875 pro stejný zločin; *Politik* — viz str. 28-30; *Nepovedlo se ... přeložit naše divadlo z českého do německého* — viz vysv. k str. 424;
- 442: *surový nájezd Hudebních listů na Smetanu* — Několik pražských šlechticů uspořádalo soukromý koncert ve prospěch svého bývalého učitele B. Smetany, aby měl peníze na léčení. Pivodovy Hudební listy nazvaly to žebrotou. Útok se chopila Politik J. S. Skrejšovského a zaměřila jej proti mladočechům. B. Smetany se ujal J. Neruda ve fejetonu z 27. února 1875 (NL 28. 2. 1875); *ad vocem Smetana* — stran, pokud se týče Smetany; *V předvečer jeho jmenin* — 5. března 1875; *spořitelna se baví a jubuluje* — oslava 50. výročí vzniku České spořitelny v Praze, nejstarší spořitelny v Čechách;
- 443: *pod tragickou firmou „Antigona“* — Antigona, hrdinka stejnojmenné tragédie řeckého dramatika Sofokla (497—406); přišla o život, poněvadž přes přísný zákaz pohřbila mrtvolu svého bratra Polyneika; „*cul de Paris*“ — viz vysv. k str. 424;
- 444: *Na Vaječném trhu vypukne velký, krásný požár* — 7. března 1875 shořelo skladiště pletených košů obchodnice Stöcklové; hasičům se podařilo požár lokalizovat;
- 445: *také se již do... „poctivé strany“ pustily velké vídeňské listy* — podle zprávy NL z 12. 3. 1875 je vídeňská Neue freie Presse, jejímž hlavním akcionářem je Ofenheim (viz vysv. k str. 448) „celá rozčertěna,

- že mezi Němci chce se tvořit strana „pocitivých lidí“, která uznává jedinou zásluhu — nekrást“;
- 446: *U nás ještě nenapsal nikdo o celé řadě mužů...* — týká se útoků listů J. S. Skrejšovského Politik a Brousek; pokud jde o narážky na cement, viz o nich v Dodatcích na str. 490—495. Nár. listy občas přinášely i seznamy nadávek, jež Skrejšovského listy obsahují. Tak např. 9. prosince 1874 jich uvádějí z Brousku a Politik za jediný den přes 70;
- 447: *Povídám — byla právě řeč...* — Ve volbách poslanců do českého sněmu v březnu 1875 získala strana svobodomyslná dva další poslance; tím se zvýšil počet jejích poslanců ze sedmi na devět. Ve volebních zprávách zdůrazňoval tisk strany svobodomyslné, že někteří staročestí kandidáti byli zvoleni jen za slib voličům, že i oni vstoupí najisto do zemského sněmu. Růst strany svobodomyslné od července 1874 je v počtu zvolených kandidátů výraznější než v množství získaných hlasů (zvýšilo se o více než 250 000 hlasů). Ostrou polemiku sváděly po volbách Nár. listy s Politikou o Litomyšl a Poličku, kde byl zvolen Sladkovský. Nerudova zmínka o věznění Sladkovského v olomouckých kasematech, o jeho netaentovanosti atd. vychází z útoku Politiky proti mladočechům z 18. 3. 1875 pod názvem Politische Sansculotten; poslanec Čulík — staročeský kandidát Čulík zvítězil nad kandidátem strany svobodomyslné dr. Maxem Wellnerem; J. S. Skrejšovský — viz vysv. k str. 18;
- 448: *Ofenheim* — Viktor O., rytíř z Pont-Euxinu, gen. ředitel Lvovsko-černovické dráhy, byl od 4. ledna do 16. února 1875 souzen vídeňskou porotou pro zločin podvodu ve výši několika miliónů zlatých při stavbě železnice; O. byl uznán nevinným; „*Politik talentovaný*“ ... překladačem — Rieger, viz vysv. k str. 381; J. S. Skrejšovský ... několik velkostatků — v tzv. chabrusových volbách r. 1872 (viz vysv. k str. 223) koupil několik velkostatků z rukou ústavověrné šlechty; *v té nové míře stotinné* — doplňky k zákonu z 23. července 1871 vyloučily v Rakousku užívání všech jiných měr a vah než soustavy metrické;
- 449: *prostonárodní dílo o porodnictví* — Mladá matka; poučení, jak se má žena zachováti od početí až k samostatné výživě dítěte. Sepsal dr. Jan Janda, nákl. Fr. A. Urbánka, knihkupce;
- 451: *Všechny ctěné pány vlastence české...* — Rozpory mezi staročechy a mladočechy přecházely v ostré boje hlavně v době předvolební. Staročeské listy psaly o mladočeských politicích a novinářích jako o zrádcích. Např. v dubnu 1870 otiskoval J. S. Skrejšovský v Pokroku články pod názvem Literární Jidášové, v nichž označil sedm mladočeských poslanců, kteří opustili pasivní odpor a 15. září 1874 vstoupili na český sněm, za sedm „zrádných Milotů z Dědic“. V březnu 1875 obvinily staročeské listy stranu svobodomyslnou, že obdržela od vídeňské vlády 50 000 zl. na volby. Zprávu otiskl berlínský časopis Norddeutsche allgemeine Zeitung, který ji dostal od pražského do-

- pisovatele staročeského listu *Politik*. V Mariánské ulici (nyn. Opletalově), o níž je ve fejetonu řeč, byla tehdy (v čís. 929/20, v domě „U zlaté lodi“) redakce, administrace a expedice *Nár. listů*;
- 455: *16. máj, slavnost jarní* — viz vysv. k str. 136;
- 457: *Simson* — Samson; „*hřích píti...*“ — citát je ze Starého zákona;
- 458: „*Ty jsi tak hloupý...*“ — Dne 13. května 1875 vyšla v Praze brožura nadepsaná „*Obrana! Otevřený list dr. Juliu Grégrovi, vůdci tak zvané strany svobodomyslné, majiteli Nár. listů atd. Svým krajanům na uváženou píše Bohuslav Horák z Tábora*“. V brožurce byl Julius Grégr vykreslen jako nečestný muž a byl obviněn — a s ním celá svobodomyslná strana — z prodajnosti a ze zrady. Mimo jiné se o něm tvrdilo, že byl na počátku r. 1875 dvakráte ve Vídni pro státní subvenci. B. Horák byl zaměstnán v deníku strany svobodomyslné *Obraně*, ale pro podezření z krádeže byl propuštěn. Vstoupil potom do služeb J. S. Skrejšovského, majitele *Politiky* a *Brousku*. Od 12. března 1875, kdy vyvrcholil volební zápas mezi staročechy a stranou svobodomyslnou, přinášely tyto listy útoky B. Horáka proti Grégrovi a red. *Nár. listů* Barákovi. Zmíněná brožura byla vytištěna ve velkém nákladu k májovým slavnostem a měla být rozdávána, byla však na Grégrův zákrok zkonfiskována. Grégr podal na B. Horáka žalobu, která se projednávala před pražskou porotou 17. prosince 1875. Při přelíčení odvolal B. Horák všechna obvinění jako křivá a lživá, jak už předtím byl učinil v brožurě *Pravda*, a prosil za odpuštění. Zároveň prohlásil, že byl k první brožurě sveden, že její hlavní části, zvláště narážky politické, napsali probošt Štulc a kanovník Ehrenberger. J. S. Skrejšovský prý také něco připsal a obstaral tisk hanopisu. Nakonec Grégr propustil B. Horáka z obžaloby;
- 460: *přítel V.* — Vávra (viz vysv. k str. 320), *přítel H.* — spisovatel S. B. Heller (1845—1922), mladočeský politik a novinář, *přítel E.* — Erben (viz vysv. k str. 65);
- 461: *Může-li pak být větší smůla!...* — Václav Vladivoj Tomek (1808 až 1905), profesor rakouských dějin na pražské universitě, vydal r. 1875 nákladem Matice české v Praze III. díl svého dvanáctisvazkového *Dějepisů města Prahy (1855—1901)*. Tomek v tomto díle na podkladě historických dokladů překonal svůj konservatismus a podal objektivní vědecký výklad svatojanského kultu. Jak už prohlásil J. Dobrovský, dokázal i Tomek, že svatý Jan Nepomucký, jehož kult se rozšířil víc v cizině než v Čechách, je postava legendární, o níž naše dějepisné prameny nic nevědí. Byla přitvořena k historickému Janu z Pomuka (asi 1345—93), doktoru práv, gener. vikáři arcibiskupa Jana z Jenštejna. Proviněním utopeného Jana nebylo pak to, že odepřel vyzradit zpovědní tajemství, nýbrž spory mezi králem a arcibiskupem; *letošní narozeniny* — Neruda se narodil 10. července 1834; *Veltruský park* — hrabě Chotek měl ve Veltrusích panství s loveckým zámkem a krásným parkem;

- 462: „*Pitié, Dieu!*” — „*Slitování, Bože!*”; *kardinál Schwarzenberg* — viz vysv. k str. 68; *procesí... k „zázračnému sviňáčkovi v Lité”* — pasáček sviní v Lité u Manetína vystrašen přestrojeným hajným vypravoval, že měl zjevení Krista, který mu dal přijímat. Do Lité bylo pak konáno několik procesí;
- 463: *L'Univers* — viz vysv. k str. 392; *Crillon* — Louis de Balbes de C. (1543—1615), franc. válečník, přítel a společník Jindřicha IV., „muž bez bázně”; *šlechta naše dala se... vypráskat...* — viz str. 329;
- 465: *Kotzebue* — viz vysv. k str. 62;
- 466: *rajchsrátovič Kuranda* — viz vysv. k str. 33; Kuranda byl členem říšské rady;
- 467: *císař Maxmilián* — arcivévoda rakouský Maxmilián (1832—67), v l. 1864—67 císař mexický; spis *Aus meinem Leben: Reiseskizzen, Aphorismen, Gedichte* (Z mého života: skici z cest, aforismy, básně);
- 468: *s pohromami zatočit jako Američané... s kobyilkami* — ve skutečnosti byly biliony kobytek splaveny mnohahodinovým lijákem (NL 26. 6. 1875); „*saison morte*” — mrtvá sezóna; *zapoví komikovi Mošnovi...* — ředitel Mayer zapověděl s ohledem na klerikály na upozornění listu J. S. Skrejšovského *Politik* hru vídeňského fraškáře Berga *Chyba a trefa*, kterou si Jindřich Mošna (1837—1911) vybral jako benefiční představení na svůj svátek 15. července 1875; *Francouzové před Nizzou* — Bianca a Giuseppe aneb *Francouzové před Nizzou*, opera ředitele pražské konservatoře Jana Bedřicha Kittla (1809—68) na libreto R. Wagnera;
- 469: *Teatro salone italiano* — Averinovo „italské společenské divadlo” hostovalo od 24. června 1875 na Král. Vinohradech; program se skládal z koncertních čísel, gymnastické produkce, obrazů atd.; *lazzi* — žerty a posuňky, často necudné, v improvizovaných komediích; *histrion* — herec, kejklíř; v starém Římě se slovem „*histrion*” označoval herec, spec. herec v pantomimě; *Pantalone* — komická figura lékaře v starých italských hrách; *dottore* — doktor, oblíbená postava ital. *commedie dell'arte*;
- 470: *dr. Rieger, zaklokotav... vlastní svou chválu* — Riegrova odpověď na útoky Nár. listů ve věci Národního divadla. Rieger ve „*Slově o Národním divadle*” (Pokrok 21. 8. 1875) vyzdvihl svoje zásluhy o české divadlo; *truc-divadlo* — pokus staročechů o zřízení druhé divadelní společnosti; *kdyby k tomu bylo grešlí* — Palacký věnoval na *trucdivadlo* 500 zl.; *hnutí hercegovské* — v červenci 1875 vypuklo v Hercegovině nové povstání za svobodu a samostatnost, jehož přímým podnětem byly přehmaty Turků při vybírání daní. O úspěších povstalců se v evropském, zvláště slovanském tisku dost psalo, ale dary na podporu rodin padlých bojovníků se scházely liknavě. Zprávu o první sbírce v Oděse ve prospěch povstalců — vynesla 4000 rublů — přinesly NL až 15. 9. 1875. Povstání bylo ukončeno okupací Hercegoviny rakouským vojskem v r. 1878;

- 471: *Rubešův Paleček* — humoristický časopis, vycházel v l. 1841—47; *Kryštof Kolumbus... prohlášen za svatého!* — o prohlášení Kolumba za blahoslaveného a později za svatého se usilovalo dlouhý čas (viz např. NL 12. 5. 1870); *lord Franklin* — John F. (1788—1847), angl. cestovatel a námořník; zahynul na výpravě do polárních krajin; *Livingstone* — David L. (1813—73), angl. misionář a africký cestovatel, objevitel vodopádů dolního Konga; *Barth* — Heinrich B. (1821—65), něm. cestovatel po Africe, autor díla *Reisen und Entdeckungen in Nord-und Zentralafrika*; *du Chaillu* — Paul Belloni du Ch. (1837—1903), amer. cestovatel a spisovatel francouzského původu; podnikl čtyřletou cestu po Africe; *doktor Schweinfurth* — Georg Sch. (1836—1925), něm. botanik a cestovatel, prostudoval a popsal Egypt; *O'Hara Burke* — Robert O'H. B. (1820—61), angl. cestovatel, policejní inspektor v Melbourne; prozkoumal vnitrozemí Austrálie; *Čeněk Paclt* (1815—87), český cestovatel, žijící od r. 1847 většinou na cestách po Americe, Austrálii, Indii aj.; *Buffon* — Georges Louis Leclerc, comte de B. (1717—88), franc. přírodovědec a filosof; *Palestrina* — Giovanni Pietro P. (1524—94), ital. hudební skladatel, tvůrce slavných mší; *Moltke* — viz vysv. k str. 88; *Jakub Malý* — viz vysv. k str. 40; *Spravedlivá kronika česká čili Prostonárodní dějepis České země* vyšla r. 1844;
- 472: *Henrietta Sontagova* (1806—54), proslulá německá herečka, jejíž sláva začala v Praze; s velkým úspěchem vystupovala v mnoha zemích, naposledy v Mexiku, kde 17. června 1875 zemřela;
- 473: *objevující se tramvaje* — doprava na trati Karlín—Smíchov byla zahájena 23. září 1875;
- 474: *Mayerovo trucdivadlo* — viz vysv. k str. 392 a 470; *v boudě na Senovážném náměstí* — přenosné divadlo s představením „z oboru fyziky, optiky, magiky a hudby, jakož i výjevy světoznámých duchů a strašidel“ (NL 31. 3. 1875); *proklínáme tu naši politiku* — již r. 1872 mnozí čeští voliči neschvalovali politiku pasivního odporu; viz vysv. k str. 236;
- 475: *Tarif-Posten...* — položka sazebníku 106 B) f) zákona o poplatcích; *Mladočeši mají radost, že se jim daří tábory* — strana svobodomyšlná pořádala v té době veřejné schůze lidu — např. 26. září 1875 ve Velvarech a v Třemošné u Plzně —, na nichž její předáci vystupovali proti politické nečinnosti a proti klerikalismu a vyzývali k šíření osvěty a k vybojování politické svobody; schůze se konaly v místnostech místních hostinců (NL 27.—30. 9. 1875);
- 476: *dětský park* — viz fejeton z 16. května 1874, str. 398; *dětský hřbitov* — na Olšanských hřbitovech, a to na pátém oddělení, se vyměřovalo v té době zvláštní místo k pochovávaní dětí; *Benedek* — viz vysv. k str. 7; *Hercegovci, Bosňáci* — narážka na úspěchy povstalců v Hercegovině; viz vysv. k str. 470;
- 477: „*Dvě děti vypadly z vagónu*“ — lokálka NL ze 4. 11. 1875;

- 478: „*Die Billeten*,“ — „*Lístky*,“; *ve čtvrté* — čtvrtá třída byla zavedena od 1. dubna 1870 na severní dráze císaře Ferdinanda na trati z Vídně do Bohumína;
- 479: „*bradáč*“ — kámen z bývalého Juditina mostu, s vysokým reliéfem mužské hlavy, umístěný na nábřeží pod křižovnickým klášterem; „*Hamburger Pegel*“ — hamburský vodoměr, vodoznak;
- 480: *Nad hrobem Jindřicha Fügnera* — viz Nerudův fejeton z 18. listopadu 1865 (Spol. I, str. 344—346, vyobrazení v příl. 16);
- 481: *rok 1860* — znamená uvolnění politického života, viz vysv. k str. 7; *zřízen Sokol* — r. 1861 v Praze dr. Miroslavem Tyršem a Jindřichem Fügnerem; *Když svěcen prapor Sokola pražského* — viz Nerudův fejeton Bratři sokolové z 2. června 1862 (Spol. I, str. 136—139); *Fügner... postavil Sokolu budovu* — viz vysv. k str. 267; Fügner zbudoval první sokolskou tělocvičnu v Praze II, Sokolská tř. 1437/39; byla to první spolková tělocvična ve střední Evropě;
- 482: *Tomáš Černý* — viz vysv. k str. 173;
- 485: *pruský voják však, nejvítěznější...* — narážka na vítězství Pruska ve válce s Francií v l. 1870—71;
- 486: *Palackého... heslo: „Svůj proti svému“* — obměna Palackého hesla „Svoji k svému“; *vyhodili staročeši mladočechy... z voleb* — jde o doplňovací volby do obecního zastupitelstva pražského 22. listopadu 1875; sbor navrhovatelů sezvaných F. L. Riegrem vyloučil z opětovného kandidování svobodomyšlné kandidáty Sladkovského, Čížka, Ant. Pešinu a Josefa Procházku; *Czas* — polský deník, vydávaný od r. 1848;
- 489: *Zasláno* — viz str. 132—134 a 138—140 tohoto svazku;
- 490: *Panu J. S. Skrejšovskému, majiteli Politiky* — Od smrti Hálkovy a Kořínkovy (viz vysv. k str. 429) probíhala mezi staročechy a mladočechy ostrá polemika, která vyvrcholila po odmítnutí městské rady pražské přispět na zbudování pomníku V. Hálkovi. Skrejšovského *Politik* z 2. 12. 1874 napadla mladočeské politiky Huleše, Bělského, Škardu a Grégra, že by chtěli, aby se jim postavily triumfální oblouky a pomníky. „Ani Zákolanští, ani Plzeňští nebudou při této stavbě pomníků chybět, cement se může vypůjčit ze stavby českého divadla, a bude-li se ještě něco nedostávat, nahradí to bezpochybně — dispoziční fond“ („páteční číslo“ *Politiky* ze 4. 12. 1874). Na obhajobu nařčených mladočechů vystoupil J. Neruda v rubrice *Nár. listů Veřejná hovorna* proti J. S. Skrejšovskému, majiteli *Politiky* a *Brousku*, v nichž byly narážky na cement z Národního divadla učiněny. Na těchto výzvách nakonec zůstalo;
- 493: *šlejfiřský lístek* — Brousek; *gredénské renomé* — žebrácká, darebácká pověst.